

Đurđa Sušec,
Glavni i odgovorni
urednik HEP Vjesnika

"IZBACITE" VAŠE IDEJE!

Svi mi koji radimo i živimo u Hrvatskoj elektroprivredi pratimo, pozornije nego ikad dosad, što se događa u okruženju koje daje određenje budućih koraka u procesima restrukturiranja i privatizacije tvrtki u pretežitom državnom vlasništvu. Informacije koje, istina, nisu onolike i onakve kakve bi mi možda priželjkivali, ipak, u prizmi našeg promišljanja budućnosti, dostatne su da oblikuju naše mišljenje o svemu tomu, izgrađuju naš stav i potiču naše ideje i vizije. Dakako, u području našeg rada, a možda i šire.

S obzirom da je naša tvrtka velikog potencijala, ne samo u tehničko-tehnološkom, nego i kadrovskom smislu, Predsjednik Uprave HEP-a svjestan upravo te činjenice, uputio je nedavno poziv stručnjacima Hrvatske elektroprivrede da se uključe u procese restrukturiranja HEP-a. Što to znači?

Ako ste visokoobrazovani, što znači da ste završetkom studija stekli VSS kvalifikaciju, ako ste mlađi - što nije nužna odrednica i ako znate misliti svojom glavom, odgovorite na ponudu Predsjednika Uprave. Od vas se traži da, uz osnovne podatke o vama i vašim znanjima, sposobnostima i vještinama, definirate područje vašeg interesa, iznesete ideju, rješenja i svoje viđenje poslovne

funkcije u čiji bi se rad željeli uključiti, odnosno dodatno obrazovati. Riječ je o područjima - poslovnim funkcijama HEP-a: operator tržišta, operator sustava, mrežna pravila, korporacijski razvoj, zaštita okoliša, dobava električne energije i tarifni sustav, poslovi O&M, upravljanje imovinom, financije, računovodstvo, kontroling, marketing, odnosi s javnošću, odnosi s kupcima, telekomunikacije, informatičke tehnologije, e-business, revizija i interna kontrola, kadrovski poslovi i razvoj ljudskih potencijala, normativno-organizacijski i pravni poslovi...

Prispjele ponude selekcionirat će prema tim područjima - poslovnim funkcijama Sektor za kadrovske poslove, a stručne skupine pojedinih poslovnih funkcija prosudit će o kvaliteti vaših ponuda. Temeljni kriteriji bit će inovativnost prijedloga za unaprjeđenje izabrane i elaborirane poslovne funkcije i stručna kompetentnost prijedloga za pojedino područje - poslovnu funkciju.

Temeljni cilj Hrvatske elektroprivrede je prilagoditi se novim uvjetima poslovanja, doseći i zadržati vodeće mjesto na tržištu električne energije i biti učinkovita, uspješna i dobro vođena tvrtka. A, za sve to joj trebaju kompetentni ljudi, prvenstveno rukovoditelji. U svim dijelovima HEP-a - znamo - rade mudri, odgovorni i odvažni ljudi. Ovaj je poziv Predsjednika Uprave HEP-a za njih dobra prigoda da se aktivno uključe u procese koji su pred nama.

U OVOM BROJU

NE Krško: Slovenci kupuju vrijeme?!

Provedba programa poticajnih mjera za umirovljenje radnika

Jedan dan sa skupinom za iskapčanje DP Elektrodalmacija

Položen podzemski 20 kV kabel Sućuraj-Drvenik

Sve o transformatorskim stanicama Opuzen, Komolac, Ston

Osamdeset godina rada Hidroelektrane Zeleni vir

Ribogojilištu Vitunj (HE Gojak) priznanje za najljepši okoliš

3

12

16, 17

20, 21

22-27

28-31

36, 37

NE KRŠKO PONOVRNO U DUGOGODIŠNJOJ AGONIJU NERIJEŠENIH HRVATSKO-SLOVENSkih PITANJA

SLOVENCi KUPUJU VRIJEME?!

IZGLEDALO je da su dugogodišnji pregovori o statusu NE Krško, ipak, uspješno okončani 5. srpnja 2001. godine u Otočecu ob Krki. Naime, predstavnici objiju vlada su tada parafirali Međudržavni ugovor za NE Krško, Ugovor između dvije elektroprivrede o osnivanju NE Krško d.o.o. i nekoliko popratnih dodataka tim ugovorima.

Međutim, prolazili su mjeseci a predsjednici vlada se nisu odlučili potpisati te ugovore i uputili ih na ratifikaciju u parlamente. Premda je bilo najavljeno da će se svaki sporni problem između Hrvatske i Slovenije rješavati i dogovarati izolirano, postajalo je sve očitiije da Slovenci otežu s potpisivanjem ugovora za NE Krško zbog nerješavanja pitanja Piranskog zaljeva. Takav pristup je tražio i njihov parlamentarni odbor. Naime, slovenska strana, koja je 1998. godine nacionalizirala vlasništvo HEP-a u NE Krškom, nastavila je uvjetovati vraćanje HEP-ova vlasništva "rješavanjem" Piranskog zaljeva. Riječ je o staroj trgovini - hrvatsko more za hrvatsku nuklearku.

SVE JE BLIŽE 1. SIJEČNJA 2002. GODINE

Ako se ne realizira vremenska komponenta pripremnih aktivnosti na preuzimanju i konstituiranju NE Krško, *paket*

NASTAVI LI SLOVENSKA STRANA NA OVAJ NAČIN KUPOVATI VRIJEME I ODGAĐATI VRAĆANJE HEP-OVE IMOVINE U NE KRŠKO - ŠTO ČINI VEĆ GODINAMA - MOŽE NAM SE DOGODITI DA HEP-U UPUTI UGOVOR NA POTPIS I VRATI NUKLEARKU SAMO NEKOLIKO GODINA PRIJE PRESTANKA NJENA RADA, NEGDJE OKO 2020. GODINE, KAKO BI MOGLI RAVNOPRAVNO SUDJELOVATI U TROŠKU RASPREMANJA ELEKTRANE I PREUZIMANJU OTPADA ŠTO ĆE SVE KOŠTATI VIŠE OD 600 MILIJUNA DOLARA

usuglašenih ugovornih odnosa će prestati biti aktualan. A sve je kraće razdoblje za obavljanje svih pripremnih aktivnosti za konstituiranje novog zajedničkog društva NE Krško d.o.o., što se treba obaviti do 1. siječnja 2002. godine. Stoga je HEP od slovenskog ELES-a, kao budućeg suosnivača NE Krško, zatražio da započne s radom zajednička radna skupina koja se treba formirati prema Zajedničkom zapisniku sa sastanka pregovaračkih skupina iz Hrvatske i Slovenije o rješavanju statusa NE Krško (Otočec, 5. srpnja 2001.) i koja treba pripremiti sve dokumente za konstituiranje zajedničkog društva.

ELES nije pokazao interes za HEP-ovu inicijativu za takav početak rada na pripremnim aktivnostima navodeći kako se vlade dvije republike o tomu trebaju dodatno konzultirati. A budući da se vlade trebaju "konzultirati" i o nerješivom Piranskom zaljevu, NE Krško je ponovno upala u dugogodišnju *agoniju* neriješenih hrvatsko-slovenskih pitanja. Slovenska strana se ponaša kao da za NE Krško ne postoje legitimni i precizni ugovori zaključeni 1970., 1974. i 1982. godine.

NE KRŠKO SUŽUJE PROSTOR ZA REALIZACIJU UGOVORNIH PRAVA HEP-A

U međuvremenu zabilježene su intenzivne jednostrane aktivnosti oko *nuklearke*. Prema novim bi ugovornim odnosima Hrvatska imala pravo na 50 posto izvođača i dobavljača za NE Krško, te pravo na zapošljavanje,

školoavanje i stipendiranje 50 posto svojih kadrova. Kao da želi preduhitriti HEP, *nuklearku*, koju sada vodi samo slovenska strana je započela s pripremnim aktivnostima za sklapanje dugogodišnjih ugovora s dobavljačima i izvođačima, te je počela raspisivati oglase za zapošljavanje većeg broja stručnjaka. Sve te aktivnosti imaju za posljedicu da ako i kad HEP dođe u *nuklearku*, bit će mu sužen prostor za realizaciju svojih ugovornih prava.

Sa slovenske strane su počele dolaziti i ideje da se po četvrti put u prošle tri godine HEP-u uputi prijedlog kupoprodajnog ugovora za električnu energiju iz NE Krško. HEP je takve prijedloge već tri puta odbio jer se tim ugovorom stavlja u poziciju običnog kupca, čime se zanemaruje činjenica da je HEP u elektranu uložio 600 milijuna dolara na kojima slovenska strana od datuma proglašenja Uredbe ostvaruje dobit. Istodobno, HEP iz svog sustava vraća kredite podignute za gradnju elektrane. A sve to plaćaju hrvatski građani.

JEDINO RJEŠENJE - ARBITRAŽA

Nastavi li slovenska strana na ovaj način *kupovati* vrijeme i odgađati vraćanje HEP-ove imovine u NE Krško - što čini već godinama - HEP se treba okrenuti

jedinom pravom smjeru, a to je pokretanje međunarodnog arbitražnog spora.

Inače, može nam se dogoditi da nam slovenska strana uputi ugovor na potpis i vrati *nuklearku* samo nekoliko godina prije prestanka njena rada, negdje oko 2020. godine kako bi mogli ravnopravno sudjelovati u trošku raspremanja elektrane i preuzimanju otpada što će sve koštati više od 600 milijuna dolara.

(UR)

NENAD PURGAR I KRUNOSLAV GROFELNIK, MONTERI BROJILA POGONA SV. IVAN ZELINA NEKOLIKO SATI PRED NIŠANOM POTROŠAČA I POD PRIJETNJOM SMAKNUĆEM

OTETI NAŠI MONTERI

Jednog jesenskog dana, točnije 25. listopada ove godine, Nenad Purgar i Krunoslav Grofelnik u svom Pogonu sv. Ivan Zelina, Službi za odnose s potrošačima, kao i svakog dana preuzeli su naloge za iskapčanje i ukapčanje potrošača. Uvijek svjesni opasnosti posla kojeg obavljaju, ali više kod iskapčanja nego kod ukapčanja, uputili su se u Blagušu, u Jasenovačku ulicu b.b. da bi u 10,30 sati kuću za odmor Marijana Cvjetkovića uključili u elektroenergetsku mrežu. Prema ponašanju Marijana Cvjetkovića koji ih je dočekao pred kućom ni slutiti nisu mogli što ih čeka. Nije dopustio ukapčanje, nego ih je kada su ušli u kuću pištoljem prisilio da sjednu na pod, oduzeo im mobilne telefone i potom nazvao novinare, svoju liječnicu i predstavnike HEP-a.

Naši monter i bili su zatočeni pred nišanom i uz prijetnju smaknućem proveli su kao taoci Marijana Cvjetkovića tri i pol sata. U međuvremenu im je ispričao svoju tešku životnu priču. Nakon što se u razgovor uključio predstojnik Ureda DP Elektra Zagreb Željko Šimek, potrošač je dopustio oslobađanje naših montera.

- Svi smo svjesni opasnosti posla kojeg obavljamo, ali uvijek se može pronaći kompromis. Znamo da ljudi žive u neimaštini i da su ugroženi i ogorčeni. Istina, prije rata je bilo puno lakše raditi, ne samo stoga što je bilo, primjerice 100 do 200 naloga za iskapčanje, koje smo vrlo brzo rješavali, jer potrošači su platili i mi bi ih ponovno ukopčali. Danas je 600, pa i 1000 naloga za iskapčanje, a neki ostanu bez električne energije i po godinu dana, jer nemaju novaca za plaćanje računa, rekli su nam naši kolege.

Strah je najsnažnija čovjekova emocija. Dakako da naši kolege zbog ovog incidenta trpe posljedice, jer treba vremena za zaborav. Uz razumijevanje i potporu njihovih rukovoditelja i obitelji, vjerujemo da će Nenad Purgar i Krunoslav Grofelnik vratiti samopouzdanje i osloboditi se straha. Očekujemo da će, nakon pojačane prakse iskapčanja potrošača kao načina naplate uredno isporučenog proizvoda, biti manje potrebe za iskapčanje, pa i manje mogućnosti za ovakve neugodne događaje. Hrvatska elektroprivreda će uredno, kao i do sada, obavljati svoju temeljnu funkciju, što će biti najbolji poticaj za korektan odnos njenih kupaca i potrošača.

No, još uvijek ostaje otvoreno pitanje sigurnosti rada jednog, može se slobodno reći, novog zanimanja u HEP-u - *isključitelja električne energije*. O ozbiljnosti okolnosti svjedoči i činjenica da je naše kolege s direktorom DP Elektra Zagreb Mladenom Ježićem 31. listopada ove godine primio predsjednik Uprave HEP-a Ivo Čović i direktor Direkcije za distribuciju Šime Balažević.

D.Sučec

Monteri u Upravi Hrvatske elektroprivrede

NADZORNI ODBOR HRVATSKE
ELEKTROPRIVREDE d.d.

OSIGURATI POZITIVAN REZULTAT U 2001. GODINI

POČETKOM listopada o.g. Nadzorni odbor HEP-a d.d. održao je svoju trinaestu sjednicu. Od deset točaka dnevnog reda izdajamo izvještaj o poslovanju Društva u razdoblju od 1. ožujka do 31. kolovoza 2001. godine, kojeg je prihvatio Nadzorni odbor s tim da je zadužio Upravu Društva da definira i provede mjere koje će osigurati pozitivan poslovni rezultat u 2001. godini. Prihvaćena je informacija Uprave Društva o aktivnostima na restrukturiranju poslovnog sustava HEP-a i implementaciji paketa energetskih zakona, kao i informacija o pregovorima sa sindikatima glede kolektivnog ugovora. Nadzorni odbor je prihvatio izmjenu Odluke o reprogramu potraživanja temeljem Zaključka Vlade Republike Hrvatske od 10. srpnja ove godine, te odobrio reprogram za trgovačka

društva: Kutjevo d.d. Kutjevo i Kutjevački podrum d.d. Kutjevo, IPK Oranica d.o.o. Osijek, IPK Tvornica šećera Osijek d.o.o., IPK Uljara Čepin d.o.o. Čepin, IPK Croatia d.o.o. Osijek, PP Orahovica d.d. Orahovica, IPK Ratarstvo-stočarstvo d.o.o., Osijek i njihova društva kćeri i Đakovština d.d. Đakovo, ali i za Belje d.d. Darda, ali uz drukčije uvjete. Nadzorni odbor je ovlastio predsjednika Uprave Ivu Čovića da potpiše ugovore o reprogramu.

Sukladno svojoj odluci od 2. travnja 2001. godine, Nadzorni odbor je dao suglasnost na Odluku Uprave Društva od 10. srpnja ove godine o osnivanju društva HEP-Telekom d.o.o. Jednako tako, dao je suglasnost

Upravi Društva za osnivanje društva ograničene odgovornosti za funkciju nezavisnog operatora tržišta i operatora sustava, kao i za osnivanje društva HEP-Inženjering i usluge d.o.o.

Prihvaćajući Zaključak Vlade Republike Hrvatske od 29. ožujka ove godine i Prijedlog mjera za rješavanje potraživanja trgovačkih društava u državnom i pretežito državnom vlasništvu na područjima posebne državne skrbi, Nadzorni odbor je zadužio Hrvatsku elektroprivredu da otpiše potraživanja za javnu rasvjetu od gradova i općina na područjima posebne državne skrbi.

(UR)

POTPISAN UGOVOR O REKONSTRUKCIJI GORAČA GENERATORA PARE TE SISAK

M. Barišić i I. Čović nakon potpisivanja Ugovora

SIEMENS U HEP-U

PREDSJEDNIK Uprave Siemens Mirko Barišić i predsjednik Uprave HEP-a Ivo Čović potpisali su 9. listopada 2001. godine u sjedištu HEP-a u Zagrebu Ugovor o rekonstrukciji gorača generatora pare Bloka 2 u Termoelektrani Sisak.

Vrijednost ove investicije je 10.322.000 kuna, a realizirat će se u vrijeme kapitalnog remonta TE Sisak sredinom iduće godine.

T. J.

HRVATSKA ELEKTROPRIVREDA I UDRUGE ZA ZAŠTITU POTROŠAČA

KOREKTAN PARTNERSKI ODNOS

PARTNERSTVO, suradnja, zajednički cilj - načela su s kojima su se suglasili sudionici sastanka predsjednika Uprave HEP-a Ivo Čovića, sa suradnicima i predstavnicima Društva za zaštitu potrošača "Petrošač" i Hrvatske udruge za zaštitu potrošača (HUZP), održanog sredinom listopada ove godine. Iz Udruge "Petrošač" bila je nazočna Jadranka Kolarević, predsjednik, Ilija Rkman glasnogovornik i Zdenko Duić, energetski stručnjak za toplinsku djelatnost. Iz Hrvatske udruge za zaštitu potrošača bili su nazočni Vesna Brčić-Stipčević, predsjednik i Alan Milner, član Upravnog odbora.

Premda je takvo opredjeljenje neporecivo i premda je odnos HEP-a s drugama potrošača korektan, zbog složenosti tehnološkog sustava i neupućenosti u specifičnu djelatnost HEP-a dolazi do nerazumijevanja, istina u posljednje vrijeme sve manje. Jer, stvaranje partnerskog odnosa je proces kojem treba vremena. HEP, naime, zbog svog monopolnog položaja, dugo godina nije bio dovoljno otvoren prema svojim potrošačima. Takav odnos se postupno mijenja, ali ne dovoljno, kako je ocijenio I. Čović. Napomenuo je da bi bilo korisno da postoji i udruga industrijskih potrošača, kao što primjerice takva snažna udruga postoji u Njemačkoj. Naime, kategorija kućanstvo i industrijski potrošači dvije su posebne poslovne kategorije.

Predstavnici udruga potrošača potvrdili su postojanje korektnog partnerskog odnosa s HEP-om kojeg treba dalje unaprijediti za ostvarenje zajedničkog cilja - ostvarenja prava potrošača. Zbog toga treba poboljšati dinamiku komunikacije, ali i razumijevanje složenog, specifičnog i ponekad teško objašnjivog rada sustava.

Ovom je prigodom, za predstavnike dviju udruga potrošača, održana kratka prezentacija Hrvatske elektroprivrede. Udruga "Petrošač" uručila je Ivi Čoviću popis najčešćih pitanja potrošača i novinara, što je koristan pokazatelj i putokaz HEP-a za daljnje planiranje odnosa HEP-a s potrošačima.

Predstavnici Društva za zaštitu potrošača "Petrošač" i Hrvatske udruge za zaštitu potrošača s predsjednikom Uprave Ivom Čovićem, članom Uprave za ekonomsko-financijske poslove i direktorom Direkcije za ekonomske poslove Darkom Belićem i rukovoditeljem Službe za prodaju električne energije Direkcije za distribuciju Mladenom Žunecom

D. S.

PRETPLATNA BROJILA - POTPUNI NADZOR TROŠKOVA

SMANJITI NENAPLAĆENI PRIHOD

NEIMAŠTINA i trend neplaćanja električne energije dijelom su razlog velikim nenaplaćenim potraživanjima. Kako bi se nenaplaćena potraživanja svela na minimum odlučili smo uvesti novu vrstu mjernog uređaja, tzv. brojilo s plaćanjem unaprijed. Često se susrećemo s problemima nedostupnosti brojila za očitavanje, nekontrolirane potrošnje električne energije, učestalih iskopčanja i drugo. Stoga je zamišljeno da bi se realizacijom ovog projekta postiglo smanjenje broja iskopčanja, smanjenje broja potrebnih ljudi na tim poslovima, značajno se povećao povoljan gotovinski tok i na kraju ukinule nepotrebne obrade i akcije koje opterećuju nas kao davatelje usluge.

IZBOR TEHNOLOGIJE

Prvi sustavi koristili su kovanice. Na taj način smanjio se problem nenaplativih dugova i problem slanja ljudi na iskopčanja no uveli su se dodatni problemi poput prikupljanja kovanica, problem vandalizama (obijanje brojila s kovanicama), a kako kovanice ostaju u brojilu to onda nije plaćanje unaprijed tj. nema stvaranja pozitivnog gotovinskog toka. Osim tog sustava postoje sustavi bazirani na:

- * magnetskim karticama
- * plastične kartice
- * "pametne" kartice (čip)
- * "pametne" žetone
- * barkod
- * tipkovnicu (CTN-Credit Transfer Number)

Kao moguće kriterije za odabir najpovoljnije tehnologije, osim naravno da su mjerni uređaji u skladu s međunarodnim standardima (IEC) i da u određeno vrijeme dobiju tipno odobrenje DZNM-a možemo uzeti slijedeće:

- * svojstvena pouzdanost
- * mogućnost efikasnog plombiranja brojila
- * mogućnost održavanja
- * otpornost na pokušaje nepovlasnog "petljanja"
- * jednostavnost upotrebe
- * povratna veza brojilo - isporučitelj
- * sigurnost sustava prodaje
- * kontrola i sljedivost prodaje
- * troškovi sustava prodaje
- * prodajna fleksibilnost
- * zamjenjivost medija
- * otpornost medija na oštećenja
- * troškovi medija
- * vandalizam prema mediju
- * sigurnost medija
- * medij kao način komunikacije s potrošačima
- * eliminacija mehaničkih dijelova
- * pogonski troškovi sustava
- * pouzdanost prepoznavanja prenesenih podataka

Na kraju smo se odlučili za trofazna brojila s magnetskom karticom engleskog proizvođača Ampy zbog najduže tradicije upotrebe kartičnih brojila i jednofazna brojila s tipkovnicom slovenskog proizvođača Iskraemeco.

KOME SU NAMJENJENA KARTIČNA BROJILA?

Kartična brojila usmjerena su individualnih potrebama potrošača, a idealno su rješenje za:

- potrošače koji žele imati potpunu kontrolu nad potrošnjom i obračunom električne energije, po načelu "plaćaj koliko trošiš"
- posjede čiji se zakupci često mijenjaju (npr. apartmani i druge nekretnine u najmu)
- potrošače koji žele izbjeći očitavanja brojila
- potrošače koji se žele osloboditi periodičkih obračuna
- potrošače zabrinute za iznose svojih računa
- potrošače s neredovitim prihodima

Ugradnjom kartičnih brojila potpuna kontrola nad potrošnjom električne energije prelazi u ruke potrošača.

PILOT PROJEKT - ELEKTRA ZAGREB

Pilot projekt ugradnje kartičnih brojila pokrenut je u "Elektri" Zagreb. S

Slika 2

obzirom da upotreba nove tehnologije zahtjeva modifikacije u postojećem sustavu naplate, informatičkom praćenju potrošača i drugim poslovima bilo je potrebno izvjesno vrijeme za razvoj sustava. Brojila su testirana a jedno je ugrađeno kod potrošača koji je izrazio izuzetno zadovoljstvo primjenom nove tehnologije.

IZGLED JEDNOFAZNOG BROJILA S TIPKOVNICOM (SLIKA 1)

- * Pokaznik (display)
- * Tipkovnica
- * Tipka za pregled
- * Tipka za potvrdu
- * Komunikacijsko sučelje (optička sonda)

Slika 1

NAČIN OBRAČUNA ELEKTRIČNE ENERGIJE ZA PRIMJENU KARTIČNOG BROJILA

Naplata električne energije se sastoji od:

- FIKSNI DIO
- DIO ZA ENERGIJU

FIKSNI DIO = tjedna snaga

Uz trofazno kartično brojilo postavlja se limitator (nova brojila imaju u sebi funkciju limitatora) te se ukupna snaga računa kao:

$$A \text{ (kW)} = 0,22 * (I_{L1} + I_{L2} + I_{L3})$$

pri čemu su I_{L1} , I_{L2} , I_{L3} nazivne struje limitatora u pojedinoj fazi izražene u amperima.

Cijena za 1 kW iznosi 13,98 kn (sa već uključenim PDV-om 22% i popustom od 4%).

ENERGIJA se naplaćuje prema važećim tarifnim stavovima:

TARIFA	Vrijeme	Cijena (kn/kWh)
VT	17-21 h	0,54
ST	07-17 h	0,21
NT	21-07 h	0,15

IZGLED TROFAZNOG KARTIČNOG BROJILA (SLIKA 2)

1. Pokaznik (elektronički brojač)
2. Plava tipka za gledanje vrijednosti na pokazniku (kredit, potrošnja, dug,...)
3. Siva tipka za pokretanje kredita u nuždi
4. Otvor u koji se ubacuje kartica
- 5.

Tekst	Prijevod
Credit Rate 1,2 ili 3	Kredit kojim raspoložete Tarifa 1,2 ili 3
Total kWh xxx.xx	Ukupno potrošeni kWh
kWh xxx.xx Rate 1	Potrošeni kWh u Tarifi 1
kWh xxx.xx Rate 2	Potrošeni kWh u Tarifi 2
kWh xxx.xx Rate 3	Potrošeni kWh u Tarifi 3
STCH/WK	Tjedni iznos za snagu
T.DEBT	Ukupan dug
DEBT/WK	Tjedni iznos za dug
E.AVAIL	Vrijednost kredita u nuždi
E. CREDIT	Dostupnost kredita u nuždi
TOTAL CREDIT	Ukupni kredit
PAYMENTS	Broj ubačenih kartica
TIME	Vrijeme
DATE	Datum
END DISPLAY	Kraj

Pripremila: Tina Jakaša

POSLOVNO IZVJEŠĆE HEP-a O OKOLIŠU 1999.-2000.

SUSTAVNA I PRIMJERENA KOMUNIKACIJA S JAVNOŠĆU

U SVOM komuniciranju s javnošću poslovni sektor sve češće koristi apel na svijest potrošača o potrebi zaštite okoliša. Briga za okoliš, koja se iskazuje kroz provedbu različitih tehnoloških i organizacijskih mjera, predstavlja se ne samo u promocijskim publikacijama i porukama, već i u redovitim poslovnim izvješćima. Elektroenergetski sektor u tomu nije iznimka, tako da je danas teško naći uspješnu elektroprivrednu tvrtku koja ne objavljuje redovito svoje poslovne rezultate u području zaštite okoliša.

Sve više poduzeća koje sebe smatraju tržišnim liderima ili čija je proizvodnja posebno osjetljiva na okoliš i javno mijenje, kao što je slučaj kod elektroprivrednih tvrtki, objavljuje posebne izvještaje o okolišu (Environmental Reports), u kojima se iznose pojedini vezane uz poslovanje i njegov utjecaj na okoliš. U nekim razvijenim zemljama (Nizozemska, Velika Britanija...) postoji i zakonska obveza redovitog i sustavnog izvještavanja o aspektima okoliša vezanog uz poslovanje pojedinih industrijskih grana. Takav zahtjev postoji u okviru europskih propisa i standarda upravljanja okolišem, a u procesu prihvaćanja je i Konvencija o pristupu informacijama o okolišu Ujedinjenih naroda.

U skladu sa svojom društvenom i gospodarskom ulogom u Republici Hrvatskoj te sve većom izloženosti međunarodnom tržištu energije i kapitala, HEP se odlučio na objavljivanje drugog po redu poslovnog izvješća o okolišu: Hrvatska elektroprivreda i okoliš 1999.-2000. Izvješće daje osnovne informacije o najvažnijim utjecajima na okoliš poslovnih aktivnosti HEP-a, te prikaz provedenih aktivnosti u zadnje dvije godine i plan budućih aktivnosti koje doprinose smanjenju utjecaja. Sažet, slikovit i jednostavan prikaz odnosa prema okolišu HEP-a koristit će se u ophođenju sa svim zainteresiranim stranama, uključujući Vladine institucije, međunarodne financijske institucije i poslovne partnere, medije i lokalne zajednice. Publikacija je objavljena na hrvatskom i na engleskom jeziku.

SUKLADNO SVJETSKIM STANDARDIMA

Izvješće je napravljeno u suradnji s tvrtkom EKONERG Holding, koja je HEP-ov dugogodišnji konzultant na različitim aktivnostima vezanim uz zaštitu okoliša i vrlo je dobro upoznata sa svim dijelovima poslovnog sustava HEP-a. Pri izradi su slijedene preporuke koje vrijede u svijetu za izradu takvih publikacija, a konzultirani su i slični materijali vodećih svjetskih elektroenergetskih kompanija. Informacije koje se iznose u publikaciji utemeljene su na dokumentiranim i provjerljivim podacima o poslovnim aktivnostima HEP-a, kao i na izravnim kontaktima s odgovornim osobama u temeljnim direkcijama HEP-a.

Izvješće se sastoji iz dva temeljna dijela. U prvom dijelu opisno su prikazani: osnovni pokazatelji poslovanja, politika zaštite okoliša, sadašnja i buduća organizacija zaštite okoliša, najizraženiji utjecaji na okoliš, najznačajnija ulaganja u zaštitu okoliša, istraživanja i studijski radovi, projekti održivog razvoja, suradnja s

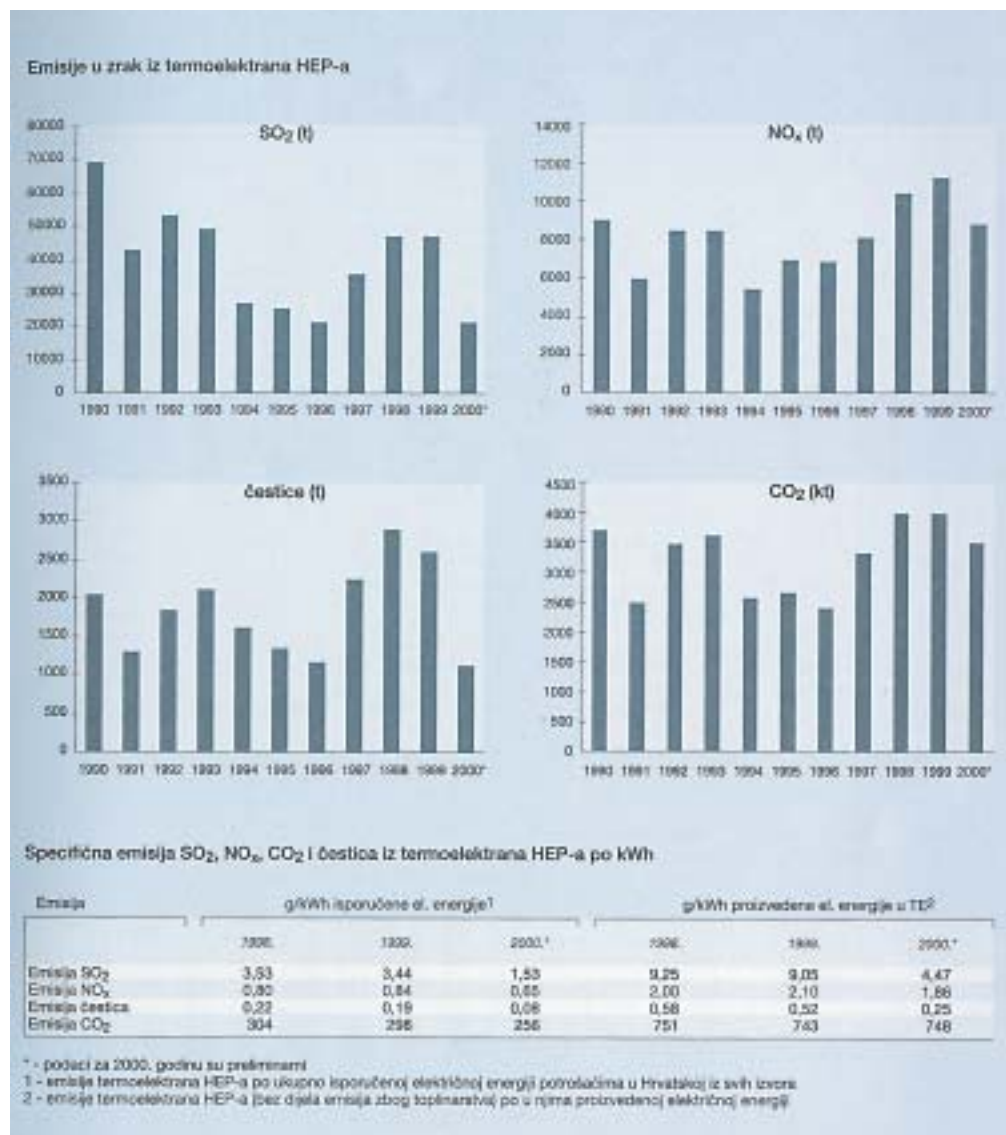
nevladinim udrugama i javnosti, izdaci za zaštitu okoliša, te najvažnije aktivnosti u bliskoj budućnosti. Drugi dio sadrži kvantitativne pokazatelje iz nabrojanih područja, (emisije u zrak i vode, količine otpada, troškove i drugo) opisanih u prvom dijelu publikacije. Prikazane vrijednosti su uspoređivane s podacima iz prvog izvješća o okolišu HEP-a zaključno s 1998. godinom, iz čega se može uočiti značajan napredak, osobito u smanjenju emisija u zrak, kao posljedice korištenja čistijeg goriva i provedbe dodatnih mjera.

Namjera HEP-a je redovito publicirati takvo poslovno izvješće o zaštiti okoliša uz kontinuirano poboljšanje pouzdanosti i kvalitete prikaza podataka u skladu sa svjetskim standardima u tom području, te na taj način sustavno i znanstveno utemeljeno komunicirati s jav-

nosti o svim aspektima okoliša vezanim uz poslovanje HEP-a. Time HEP u velikoj mjeri ispunjava svoju društvenu odgovornost u komunikaciji s javnosti o aspektima okoliša, jer je uz INU jedina tvrtka u Hrvatskoj koja to čini na ovakvoj razini. Izvješće Hrvatska elektroprivreda i okoliš 1999.-2000. prvi je puta službeno prezentirano stručnoj javnosti na Trećem znanstvenostručnom skupu Zaštita zraka 2001. koji se održao u Šibeniku u rujnu ove godine, a planirana su i skora dodatna predstavljanja. Izvješće je ocijenjeno kao vrlo dobro i na nedavnom natječaju izvješća o okolišu za zemlje u tranziciji, održanom u Budimpešti, a kojeg je organizirala međunarodna revizorska i konzultantska tvrtka Deloitte and Touche.

Mr. sc. Zoran Stanić

NA NEDAVNOM NATJEČAJU IZVJEŠĆA O OKOLIŠU ZA ZEMLJE U TRANZICIJI ODRŽANOM U BUDIMPEŠTI, KOJEG JE ORGANIZIRALA MEĐUNARODNA REVIZORSKA I KONZULTANTSKA TVRTKA DELLOITE AND TOUCHE, IZVJEŠĆE HEP-A OCIJENJENO JE VRLO DOBRIM

MIRKO MARINOVIĆ: NAKON NEUSPJELIH PREGOVORA
POSLODAVCA I SINDIKATA HEP-aSINDIKAT NEĆE ODUSTATI
OD PRAVA RADNIKA

BLISKI susreti pregovaračkih odbora našeg Poslodavca i naših četiriju sindikata teško da bi mogli postati predloškom za film slične tematike. Naime, ni nakon niza zajedničkih sastanaka, nisu uspjeli naći onih *pet sporazumnih nota*. Naprotiv, najmanje toliko ih je točaka budućeg Kolektivnog ugovora *razdvajalo*, pa su i nakon susreta od 5. listopada otišli svaki svojim putem. O ključnim razlozima nesuglasja porazgovarali smo sa zaposlenikom splitske Elektrodalmacije Mirkom Marinovićem, predsjednikom Skupštine i članom Pregovaračkog odbora HES-a.

PRENOŠENJE PRAVA RADNIKA I UGOVORA
O RADU NA NOVOG POSLODAVCA

Prema njegovim riječima, prva od neusuglašenih tema odnosi se na odredbe članka 6 a. Prijedloga novog Kolektivnog ugovora, gdje bi, prema traženju Sindikata trebalo stajati: "... da se statusnim promjenama ili pravnim poslom Poslodavca, do sklapanja novog kolektivnog ugovora, a najdulje godinu dana od dana promjena, na radnike nastavlja primjenjivati ovaj Kolektivni ugovor." Ovaj članak, vezan za čl. 129. Zakona o radu, drugim nam riječima govori o prenošenju prava radnika, pa i ugovora o radu, na novog poslodavca, bez obzira tko to bio.

- *Neprihvaćanjem ove odredbe Poslodavac ne želi preuzeti obvezu za radnike u procesu restrukturiranja HEP-a u HEP-Grupu, a mi zahtijevamo da se predstavnici radnika aktivno uključe u ovaj proces, te da se stečena prava i buduća prava zaposlenika ugovaraju kolektivnim ugovorom, a ne odlukama i aktima Poslodavca. Iz ovog proizlazi pitanje zajedničkog sporazuma o punoj zaposlenosti i mogućem višku radnika u HEP-u, odnosno sutra u HEP-Grupi. Mi jednostavno tražimo da Poslodavac, pri ovim promjenama, preuzme obvezu u pisanom obliku, čime bi prava radnika bila zaštićenija ili sigurnija* - objasnio je M. Marinović i nastavio: - *Drugim riječima, mi tražimo da se novi kolektivni ugovor primjenjuje godinu dana nakon 30. lipnja 2002. godine, do kada Poslodavac temeljem Zakona, treba izvršiti prilagodbu svoje organizacije. Ovaj bi kolektivni ugovor mogao poslužiti kao granski ugovor u normativnom dijelu za sve novonastale pravne subjekte, a onaj tarifni dio da bude predmetom dogovora u svakom od tih novonastalih subjekata. Znači, godinu dana naša bi prava bila zaštićena.*

OTPREMNINE PRI NAPUŠTANJU TVRTKE

Na istom sastanku pregovarački su odbori pokušali usuglasiti i odredbe članka 82. i članka 107. novog kolektivnog ugovora. Sindikati su predlagali da se radniku, pri napuštanju tvrtke, prizna otpremnina u iznosu od 1/2 neto ili 1/3 bruto prosječne

mjesečne plaće (čl. 82.), odnosno pri otkazivanju ugovora o radu za svaku godinu provedenu kod Poslodavca da se isplati jedna bruto prosječna mjesečna plaća radnika isplaćena tijekom zadnja tri mjeseca prije prestanka ugovora (čl. 107.). Na drugoj strani, Poslodavac nudi 1/6 neto plaće (čl. 82.), odnosno 1/2 neto plaće (čl. 107.).

- *Prethodno sam osobno predsjedniku Uprave dostavio prijedlog mogućih otpremnina i poticajnih mjera za radnike HEP-a, a koje bi trebalo ugraditi u kolektivni ugovor i prenijeti u poseban sporazum o punoj zaposlenosti i zbrinjavanju mogućeg viška zaposlenika* - nastavlja M. Marinović. - *Očekivali smo protuprijedlog, ali je on na ovom sastanku izostao.*

PROMJENA VRIJEDNOSTI BODA

U članku 57., naši su sindikati predlagali i promjenu vrijednosti boda tako da krajem godine njezin sastavni dio postanu i troškovi inflacije, porast troškova života i porast društvenog proizvoda. Poslodavac, pak, nudi 50 posto od rasta društvenog bruto proizvoda Republike Hrvatske.

- *Moje je mišljenje da je ovdje riječ o nalogu politike nadzornim odborima i upravama javnih poduzeća, komentirao je M. Marinović.*

ŠTO AKO...

Nas je, ipak, najviše zanimalo, što će Sindikati poduzeti ukoliko se dogovor s Poslodavcem ne postigne i novi kolektivni ugovor ne bude potpisan. Dobili smo odgovor da će sindikati zahtijevati poštivanje i primjenu postojećeg Kolektivnog ugovora sukladno čl. 195. Zakona o radu, odnosno da će sindikati napraviti popis neisplaćenih obveza za tekuću 2001. godinu i uputiti pisani zahtjev Poslodavcu da ih ispuni.

- *Ako se Poslodavac ogлуši, postoji već dokazani način da Sindikati ostvare prava svog članstva u pravnoj državi. Za primjer bih naveo već znani slučaj kada smo zbog neisplaćenih obveza tužili Poslodavca, a to uz prethodno upozorenje i usmeno i pisano. Komentar Poslodavca tada je bio: "Neka svatko radi svoj posao." ... ili "Imate pravo, izvolite tužiti." Iz ovoga je vidljivo da su Nadzorni odbor i Uprava HEP-a stvorili tvrtki nepotreban trošak i mi ih pozivamo da to ubuduće izbjegnju, jer mi od svojih prava nećemo odustati* - zaključio je M. Marinović.

Mi se nadamo da do takvih poteza neće doći i da će obje strane sjesti za pregovarački stol i postići valjane rezultate za dobrobit zajedničke tvrtke, naše Hrvatske elektroprivrede.

Veročka Garber

VIJENCI NA GROB
POKOJNOG BRANKA
ANDROŠA

OBITELJ i prijatelji prerano preminulog hrvatskog branitelja, pukovnika hrvatske vojske i radnika osječke Toplane Branka Androša, te predstavnici UHB HEP-a Regionalnog odbora za istočnu Hrvatsku, 1. listopada o. g. na Novogradskom groblju u Osijeku, položili su vijence i zapalili svijeće u znak zahvalnosti za sve što je pokojni B. Androš učinio za Hrvatsku tijekom Domovinskog rata.

Nakon toga, obitelj pokojnog B. Androša u svom je domu primila prijatelje i branitelje koji su tog dana bili na groblju.

J. H.

NOVAC BUDUĆNOSTI

STIŽE EURO!

OD 1. Siječnja 2001. godine u 12 od 15 zemalja članica Europske unije uvodi se nova jedinstvena valuta - EURO. Nacionalne novčanice i kovanice zemalja Europske monetarne unije (EMU) zamijenit će sedam različitih novčanica i osam različitih kovanica, koje će ubrzo postati svakodnevnicima zapadne Europe, a i naša, putujemo li u koju od tih zemalja. Ova promjena nije samo zamjena valuta 12 zemalja. Ona stvara golemo unutrašnje tržište za više od 290 milijuna stanovnika. Zahvaljujući euru, lako ćemo uspoređivati cijenu istog proizvoda u različitim zemljama. U buduću, posjećujemo li rođake u Njemačkoj, kupujemo li odjeću u Italiji, ili alate za vrt u Austriji plaćati ćemo uvijek jednom valutom - eurom. Zato, upoznajmo euro!

KAKO JE NASTALA ZAJEDNIČKA VALUTA

Povijesno nikada do sada nije postojala dugotrajna unija između velikih suverenih nacija bez jake političke integracije i to čini ovaj novac posebnim. Članice EMU sačuvala su autonomiju u ekonomskoj politici, različitim su političkim opredjeljenjima, ali su stvorile zajednički novac koji će srušiti trgovačke barijere, pojednostaviti i pojeftiniti financijske transakcije, pružiti veće mogućnosti ulaganja, a ovisno o svojoj stabilnosti, u budućnosti postati rezervni svjetski novac.

1979. godina Utvrdena je zajednička obračunska jedinica ECU (European Currency Unit). ECU predstavlja ponderirani prosjek valuta zemalja članica EMU. Ponder koji svaka valuta daje razmjerni je udjelu konkretne zemlje u društvenom proizvodu EU. Usporedbe radi: Njemačka 33,34 posto, Francuska 20,49 posto, a primjerice Grčka 0,47 posto. Predlagači ideje monetarne unije bili su Giscard d'Estaing, predsjednik Francuske i Helmut Schmidt, kancelar Savezne Republike Njemačke.

1988. godina Prihvaćen je plan Europske komisije za jačanje ekonomske suradnje i usklađivanje propisa na budućem zajedničkom europskom tržištu.

1991. godina Sporazum u Maastrichtu o gospodarskoj i monetarnoj uniji - stupa na snagu 1993. Definira kriterije stupanja u Uniju.

1995. godina U Madridu je izabrano ime za jedinstvenu valutu - EURO.

1998. godina Izabrane su države koje će sudjelovati u projektu Euro. Osnovana je Europska centralna banka.

1999. godina U siječnju se jedanaestorici priključuje i Grčka. Euro postaje službena valuta zemalja članica EMU. Sve međunarodne bezgotovinske transakcije obavljaju se od 1. siječnja 1999. godine isključivo prema eurima. Većina cijena izražena u nacionalnoj valuti i u euru.

2002. godina Euro novčanice i kovanice postat će zakonsko sredstvo plaćanja.

EURO SIMBOL

Simbol eura je trebao zadovoljiti nekoliko kriterija: biti lako prepoznatljiv simbol za Europu, bit lak za napisati rukom i imati ugodan izgled. Od trideset predložaka, dva su bila favorita. Konačnu odluku donijeli su Jacques Santer, predsjednik Europske Komisije i Yves-Thibault de Silguy, EU-Komesar za EUR. Oni su odabrali znak koji mi danas poznajemo kao euro: €

Inspiriran grčkim slovom epsilon, podsjeća na antiku, kolijevku europske civilizacije. Istodobno on predstavlja prvo slovo u riječi Europa. Dvije poprečne crte trebaju simbolizirati stabilnost eura.

Službena skraćenica za euro je EUR. Unesena je kod Međunarodne organizacije za standardizaciju (ISO).

IZGLED NOVČANICA I KOVANICA

U zemljama članicama bit će proizvedeno 50 milijardi kovanica i 14,5 milijardi novčanica ukupne vrijednosti veće od 664 milijardi. Deset milijardi novčanica bit će pušteno u opticaj odmah u siječnju 2002. godine, dok će ostatak od 4,5 milijardi predstavljati rezervu u bankovnom zavodu.

Tržište euro zone čini više od 290 milijuna stanovnika.

Dizajn novčanica i kovanica izabran je natječajem. Zadane teme su bile: "Vjekovi i stilovi Europe" ili suvremena apstraktna tema. Sve nacionalne banke predložile su serije od sedam novčanica, stručnjaci su zilili izbor na pet najboljih serija i u prosincu 1996. godine u Dublinu predočili ih Europskom savjetu sastavljenom od predsjednika i premijera EU. Pobjednik je Robert Kalin iz Austrijske nacionalne banke.

Jedan euro odgovara vrijednosti 100 centi. Euro kovanice izdaju se u vrijednosti od 1, 2, 5, 10, 20, i 50 centi. Razlikuju se prema veličini, težini, materijalu, boji i debljini. Euro kovanice imaju zajedničku europsku prednju stranu, te različite nacionalne stražnje strane. Svaka zemlja sudionica izabrala je svoje nacionalne

motive za stražnju stranu. Sve euro kovanice mogu se koristiti u svih dvanaest država članica, bez obzira na stražnju nacionalnu stranu.

Novčanice su, za razliku od kovanica, jedinstvene za sve zemlje članice Unije. Na prednjoj strani prikazuju motiv prozora u različitim arhitektonskim stilovima nastalim na tlu Europe, od antičke klasike do suvremene arhitekture 20. stoljeća. Stražnja strana novčanice prikazuje mostove nastale u istom povijesnom, odnosno stilskom razdoblju. Prozori žele sugerirati otvorenost, a mostovi povezanost i duh suradnje između europskih naroda i ostatka svijeta.

Zajednička potankost svih euro novčanica su europska zastava, dvanaest zvijezda Europske unije, skraćenica za Europsku središnju banku na službenim jezicima Europske zajednice, te ime valute označeno latinskim (EURO) i grčkim slovima (EYRW).

Novčanice imaju suvremene metode zaštite, kao što su taktilne osobine papira, reljefni tisak, vodeni žig, zaštitnu nit, oznake koje se na svjetlu poklapaju s obje strane, folijski hologram i posebno boje. Banke savjetuju građanima da sve novčanice koje dobiju ispituju, jer strojno čitljiva obilježja uključena su u novčanice omogućujući strojevima koji barataju gotovinom da provjere autentičnost svake novčanice. Veće kovanice izrađene su u dvo-metalnoj tehnologiji kako bi se otežalo umnožavanje i olakšala detekcija krivotvorenih novčanica.

TEČAJ KONVEZRIJE EURA

Tečaj eura fiksni je i neopoziv. Nema tečajnih razlika. Jedino on će se koristiti za konverziju nacionalnih valuta zemalja članica u euro:

Zemlja:	Nacionalna valuta:	Tečaj prema 1 euru:
Njemačka	njemačka marka DEM	1,95583
Austrija	austrijski šiling ATS	13,7603
Italija	talijanska lira ITL	1936,27
Belgija	belgijski franak BEF	40,3399
Francuska	francuski franak FRF	6,55957
Španjolska	španjolska pezeta ESP	166,386
Nizozemska	nizozemski gulden NLG	2,20371
Luksemburg	luksemburški franak LUF	40,3399
Grčka	grčka drahma GRD	340,750
Portugal	portugalski eskudo PTE	200,482
Irska	irska funta IEP	0,787564
Finska	finska marka FIM	5,94573

Izvor: <http://www.europa.eu.int/euro>

Danska, Švedska i Velika Britanija članice su Europske unije, ali nisu članice monetarne unije i ne sudjeluju u zajedničkoj valuti.

KONVERZIJA I FAZA DVOSTRUKOG OPTICAJA GOTOVINE

Prijelazna faza s nacionalnih valuta na euro razlikuje se od zemlje do zemlje članice i trajat će između četiri tjedna i dva mjeseca. U tom prijelaznom razdoblju (nazvan i dvostruki opticaj gotovine) moći će se koristiti i euro i nacionalne valute. Prema predviđanjima, transakcije gotovine će se od 15. siječnja 2002., znači, samo dva tjedna nakon uvođenja eura, obavljati isključivo u eurima.

Za vrijeme dvostrukog opticaja gotovine, sve nacionalne novčanice zemalja sudionica mogu se promijeniti u euro u svakoj banci ili mjenjačnici zemalja članica.

Novčanice se mogu promijeniti u svakoj zemlji članici, a kovanice samo u zemlji podrijetla.

U Njemačkoj, Austriji i Italiji faza dvostrukog opticaja gotovine će završiti 28. veljače 2002. godine. Nakon ovog roka, novac neke od zemalja sudionica može se zamijeniti isključivo u nacionalnoj banci zemlje podrijetla. Rokovi zamjene u nacionalnim bankama različito su definirani po zemljama. Primjerice, u Njemačkoj i Austriji rok zamjene je neograničen, dok je u Italiji ograničen na 10 godina.

Treba znati da svaka zemlja mijenja samo vlastitu valutu u euro bez naknade; Austrija samo ATS, Njemačka samo DEM, Italija samo ITL....

Želite li, međutim, promijeniti njemačku marku u euro u Austriji, prvo će se izvršiti konverzija u šilinge (što podliježe naknadi!), potom konverzija šilinga u euro (bez naknade).

Svi devizni računi naših građana koji se vode u valutama Euro zone bit će automatizmom konvertirani u euro najkasnije s 31. prosinca 2001. godine.

Pripremila: **Suzana Radman**

S KOMEMORACIJE VOJMIRU DVORNIKU

DIJETE, UČENIK I UČITELJ HRVATSKE ELEKTROPRIVREDE

HRVATSKU je elektroprivredu, 29. listopada ove godine, u svom rodnom Splitu, zauvijek napustio Vojmir Dvornik, naš dugogodišnji kolega, prijatelj, rukovoditelj, čovjek koji je čitav svoj životni i radni vijek neraskidivo vezao za ovu tvrtku, kako za njenu distribucijsku, tako i za njenu prijenosnu djelatnost, ali i za športski život grada kojega je toliko volio. Na komemoraciji, u ime članova obitelji i brojnih športskih i elektroprivrednih djelatnika, od našeg kolege oprostili su se njegovi najbliži suradnici i prijatelji. U ime Hrvatskog rukometnog saveza posljednje je obraćanje iskazao Damir Poljak, glavni tajnik Saveza. Naglasio je neizbrisiv trag kojega je V.Dvornik, aktivno radeći u športu od 1968.godine, ostavio u brojnim klubovima i čijom je zaslugom došlo do naglog jačanja rukometnog športa u Splitu, uz izrastanje kluba "Brodmerkur" u vrhunsku momčad prema rezultatima i ustrojstvu.

U ime Hrvatskog olimpijskog odbora i Saveza športova Splita skupu se svojim pozdravom obratio Goran Munivrana, potpredsjednik Odbora. Rekao je: - *Rukomet i cijeli splitski šport izgubili su svog vrijednog člana. Zaljubljenik športa, jednostavan i topao, takav je ostao do kraja. Za njega je bilo važno biti što je moguće bolji, tako je vodio i svoj klub, ali je uvijek pomagao i brojnim malim klubovima. Njegov rad neće dopustiti da ode iz sjećanja bogate knjige splitskog športa.*

ZASLUŽAN GRAĐANIN SPLITA

Uz nazočnost cjelokupne momčadi RK "Brodmerkur", posljednji pozdrav svom predsjedniku uputio je Ante-Toni Njegovan, član Upravnog odbora kluba. Tom prigodom je naglasio da su grad Split, ovaj klub i hrvatski šport pretrpjeli veliki gubitak, jer im odlazi čovjek koji "nije znao drugo do li hvatati se posla", te nastavio: *Tijekom šestogodišnjeg vođenja kluba postignuti su dobri rezultati zahvaljujući pregalaštvu našeg Brace. Prije dvije godine uvršten je u zaslužne građane Splita, grada kojega je toliko volio, ali time dug prema njemu nije podmiren. Hvala Ti, u ime svih članova kluba, prijatelja i štovatelja.*

O vezanosti za rodni grad i njegov dio Hrvatske elektroprivrede, o prvim elektroprivrednim koracima

Vojmira-Brace Dvornika, govorio je Željko Đerek, direktor splitskog Distribucijskog područja. Prisjetio se davne 1963. kada je Elektrodalmacija imala samo šest diplomiranih inženjera i kada je Braco stigao odmah nakon završetka studija elektrotehnike. - *Od tada do današnjih dana, neumorno je gradio i stvarao jednako njezin i osobni stručni i radni image. Obavljajući poslove inženjera za razvoj, rukovoditelja Odjela za mjerenje, tehničkog direktora Izgradnje i projektiranja, direktora tadašnjeg OOUR-a Distribucije do direktora DP-a, odakle je 1991. godine postavljen za direktora splitskog Prijenosnog područja, naš je kolega Braco upoznao srž elektroprivrednog bitka. Svoja je vrsna tehnička saznanja, kao predavač i asistent na FESB-u i Srednjoj tehničkoj školi, godinama prenosio mladim naraštajima, a ljubav prema vlastitoj struci iskazivao je kao voditelj brojnih tehničkih komisija i odbora. ... Zadnjih se godina, kao direktor i kao savjetnik u Prijenosnom području, a posebice kao voditelj Tima za pripremu i izgradnju TS 110/20(10) kV Dobri, posvetio upravo ovoj ključnoj energetskej točki grada, svjestan njenog značaja i važnosti...Odlazak našeg dragog kolege, Vojmira Dvornika, osjećamo kao nenadoknadiv gubitak svi mi u Elektrodalmaciji i Prijenosnom području. Izgubili smo stručnjaka, kolegu i prijatelja, onoga koji nam je, svojom pjesmom i svirkom, znao razgaliti dušu i srce, onoga koji je velikom broju znanih i nezvanih uvijek bio spreman pružiti pomoć. Izgubili smo čovjeka. Ali nam ostaje sjećanje na vrijeme koje smo zajedno proveli u radu i suradnji. Tvoji tragovi, dragi Braco, u ovoj tvrtki nikada neće biti izbrisani.*

GOSPODIN, DIREKTOR, MANAGER, NAŠ BRACO

Direktor Prijenosnog područja, Marko Lovrić, napomenuo je kako je u ovom danu tuge vrlo teško u samo nekoliko riječi govoriti o čovjeku o kojemu bi se mogla napisati knjiga, te nastavio: - *U Prijenosno područje došao je kao direktor iz DP-a, 1991. godine, u vrijeme Domovinskog rata. Svi dobro znamo što se događalo u to vrijeme, koliko je teškoća bilo s prijenosnom mrežom koja je kičma elektroenergetskog sustava. Ali je prijenosna mreža sve izdržala, popravljalo se i po danu i po noći što je značilo život na ovim prostorima. A, na čelu svega ovoga, čovjek od kamena i soli, vječno optimističan, bio je gospodin Dvornik... Za mene osobno uvijek je bila dvojba kako ga oslovljavati, jer bio je gospodin par exelance, direktor i manager, a s druge strane, bio je naš Braco, običan čovjek, zaljubljenik u svoj grad. Trudio se pomoći svakom svom radniku, kada bi ga snašli problemi i nedaće, jer je svojim poznanstvima i nastupom otvarao sva vrata... Živio je da bi radio, a radio da bi živio.*

Ovom tužnom skupu na kraju se, u ime Uprave Hrvatske elektroprivrede i u ime svih zaposlenika naše tvrtke, obratio Mihovil Bogoslav Matković, rukovoditelj Odjela za odnose s javnošću, iskazujući duboku iskrenu sućut njegovoj obitelji, djeci i unucima, te brojnim prijateljima iz športskog i osobnog života. I nastavio: - *Život Vojmira Dvornika je zapravo život za Hrvatsku elektroprivredu, život s Hrvatskom elektroprivredom. Sudjelujući 38 godina u njoj izgradnji, u izgradnji njene*

povijesti i sam je ušao u tu povijest i u njoj ostaje kao njezin neotuđiv dio. Još snažniji trag našeg kolege, prijatelja i suradnika Vojmira ostat će u baštini i sjećanju njegovih kolega iz HEP-a... Jer kolega Vojmir Dvornik dijete je i učenik Hrvatske elektroprivrede ali dugo godina i učitelj mnogima u našoj tvrtci, u pouzdanoj elektroprivrednoj školi staroj više od jednog stoljeća. Bio je čovjek kojeg nisu zbunjivali događaji ni okolnosti. A mogao je takav biti jer je bio organski uronjen u svoju sredinu: ono ljudsko i radno okruženje. S najvećom zahvalnošću ispraćamo našeg kolegu, prijatelja i suradnika, istinskog elektroprivrednog profesionalca, profesionalca s velikim "P", uz isticanje činjenice, da je istinski izvršio dug prema svojoj Hrvatskoj elektroprivredi. U tom međusobnom darivanju čovjeka i njegove radne sredine, primjer Vojmira Dvornika za pamćenje je i istinsko poštovanje.

Na kraju, mi možemo reći samo ono što u ovakvim trenucima svi osjećamo: Kada umire čovjek, riječi su nam slabašne i nedostatne, ali jedino sredstvo izražavanja našeg gubitka. Veliki je hrvatski pjesnik J. F. Pločar to iskazao ovako:

Kad umire čovjek, umire dio svijeta

i zemlja postaje teža

iskusnija

i ljudskija

i veća za jednu ranu...

Veročka Garber

S komemoracije Vojmiru Dvorniku

O PAKETU ENERGETSKIH ZAKONA

ZAKONI SU TAKVI KAKVI JESU, ALI...

KONAČNO. Imamo ih! Imamo *paket* zakona koji su bili predviđeni za restrukturiranje HEP-a i koji će, ili su već, predodredili budućnost HEP-a. Sama činjenica da su zakoni doneseni predstavlja pozitivan događaj i bitan korak u procesu restrukturiranja HEP-a i otvaranja tržišta električne energije u Hrvatskoj.

Već nakon prvog čitanja, vidljivo je da je podloga za rad našim autorima bio slovenski Energetski zakon. I dok su naši susjedi elektroenergetsku problematiku regulirali jednim Zakonom te s nekoliko uredbi i odluka Vlade, naš se

Primjereniji naziv bio bi zakon o energetici. Ovako, ne dvojimo u poznavanje materije od strane autora, ali ostaje dojam površnog odnosa prema vlastitu jeziku.

No, krenimo dalje s komentarom Zakona o energiji.

U članku 2., od primjene Zakona izuzeti su Ministarstvo obrane i oružanih snaga Republike Hrvatske te Ministarstvo unutarnjih poslova.

Ovakvu odredbu ne sadrže slični zakoni zemalja tržišnog gospodarstva. Držim da za nju ne postoje razlozi, posebno

A, NAČELO POVJERENJA U JAVNE KNJIGE?

U članku 17. reguliraju se uvjeti za izdavanje dozvole za obavljanje energetske djelatnosti. Između ostalog se traži da pravna osoba bude prethodno registrirana za obavljanje energetske djelatnosti.

Ova odredba narušava pravni red ustanovljen podjelom vlasti i ovlasti. Kada registarski sud registrira trgovačko društvo za obavljanje određene djelatnosti, to istodobno znači da je to društvo ispunilo sve uvjete pa i one utvrđene posebnim zakonima ili propisima da bi moglo obavljati tu djelatnost i nastupati u pravnom prometu. Ostali subjekti stupaju u poslovne odnose s tako registriranim društvom, vođeni načelom povjerenja u javne knjige. Nitko ne očekuje da bi neko društvo nakon što je registrirano kod suda trebalo pribavljati naknadne dozvole za svoj rad. Znači, držeći se pravnog reda i poretka, dozvola za obavljanje djelatnosti treba prethoditi upisu društva u sudski registar.

Nadalje, u istom članku stoji da se dozvola može izdati pravnoj osobi koja raspolaze financijskim sredstvima ili dokaže da ih može pribaviti, potrebnim za obavljanje djelatnosti. Zakon o energiji u ovom dijelu odstupa od odredbi Zakona o trgovačkim društvima koji jednako tretira financijska sredstva, stvari i prava.

Kad je u pitanju visina temeljnog kapitala za osnivanje trgovačkog društva u pojedinim djelatnostima, koja odstupa od visine temeljnog kapitala koji uvjetuje Zakon o trgovačkim društvima, tada je tim specijalnim zakonima, kao primjerice u slučaju osnivanja osiguravajućih društava, utvrđena i visina temeljnog kapitala.

No, možda u našem slučaju to i nije temeljni kapital potreban da bi se društvo osnovalo, jer naše društvo je već registrirano prije izdavanja dozvole, prema točki 1. ovog članka. Ovdje je možda riječ o nekim drugim financijskim sredstvima, nešto kao dota, ali se ne zna se ni o kojim i kolikim sredstvima je riječ, a ne zna se ni tko će utvrditi njihovu visinu. Ne zna se, nadalje, ni koji je to dokaz da se financijska sredstva mogu pribaviti.

Znači, da prikazemo slikovito - ostavljeno je diskrecijsko pravo Vijeću za regulaciju da procijeni u kakvom je *odijelu* došao podnositelj molbe za dozvolu i je li to *odijelo* prikladno energetske djelatnosti koju on namjerava obavljati. Opet, lijep posao za ustavne suce, ako ih se tko zainteresiran sjeti ovim povodom.

TRAJNO ODUZIMANJE DOZVOLE - NEUOBIČAJENA I NEPOTREBNA ODREDBA

U članku 18. predviđeno je trajno oduzimanje dozvole za obavljanje energetske djelatnosti ukoliko energetski subjekt ne otkloni nedostatke u radu u roku određenom rješenjem nadležnog inspektora. Ovo je još jedna neuobičajena i nepotrebna odredba koju uzor - zakon naših sjevernih susjeda - ne poznaje. Nepotrebna je jer se energetskom subjektu može zabraniti rad dok god ne otkloni nedostatke, ako to nalažu okolnosti slučaja. Ova bi odredba teško prošla provjeru ustavnosti.

U članku 20. nabrajaju se energetske djelatnosti koje se obavljaju kao javne usluge.

Ispuštena je proizvodnja toplinske energije. Ukoliko nije ispuštena jer se u čl. 39. navodi da će se posebnim zakonom urediti djelatnost proizvodnje, distribucije i opskrbe

ČINJENICA DA SU ZAKONI DONESENI PREDSTAVLJA POZITIVAN DOGAĐAJ I BITAN KORAK U PROCESU RESTRUKTURIRANJA HEP-A I OTVARANJA TRŽIŠTA ELEKTRIČNE ENERGIJE U HRVATSKOJ, ALI TA ČINJENICA NE ZNAČI DA NE TREBA KRITIČKI KOMENTIRATI POJEDINE ODREDBE, OVOM PRIGODOM PRVENSTVENO SA STAJALIŠTA PRAVNE STRUKE TE MOGUĆNOSTI I PRAKTIČNOSTI PRIMJENE ZAKONA

kreatorski zakonodavni okružja odlučio za tri zakona (Zakon o energiji, Zakon o tržištu električne energije i Zakon o regulaciji energetske djelatnosti).

Za razliku od mnogih koji hvale zakone, neću početi s pohvalama kao što je to običaj. Malo zbog samih zakona kojima se, u njihovu utemeljenju, ne može poreći smjer kretanja prema naprijed u odnosu na postojeće stanje, a malo zbog sklonosti većine da pohvale ako mogu, a izbjegnju pokuditi ako ikako mogu. Ja ću se opredijeliti za kritički komentar prvenstveno sa stajališta pravne struke te mogućnosti i praktičnosti primjene navedenih zakona.

KAKO PROPISATI ENERGIJU?

Krenimo s laganijom temom - naziva Zakona o energiji.

Prosječan čitatelj će pomisliti da se naslova skriva nešto što ljudskom rukom još nije napisano. Jer, kako propisati energiju? Čovjek je davno spoznao da je to izvan njegove moći, a sad odjedanput - Zakon o energiji. Ipak, nakon prvih rečenica uviđamo da nije riječ o revolucionarnom otkriću, već da Zakon regulira područje energetike, odnosno gospodarske grane koja se bavi iskorištavanjem, komercijalnom proizvodnjom i prodajom nekih oblika energije i energenata.

ne za mirnodobsko razdoblje, a niti je u postupku donošenja Zakona, unatoč pokušajima, bilo moguće doći do ikakva obrazloženja.

Ali, iz iskustva znamo da kada su vojska i policija u pitanju - ne valja previše pitati.

Znači, za ovakvo rješenje sa stajališta elektroprivredne prakse - jedan minus.

Prema odredbi članka 3. toč.4. "Energetski subjekt" može biti samo pravna osoba, za razliku od rješenja slovenskog Zakona gdje to mogu biti pravna i fizička osoba.

Budućnost će pokazati tko je bio bliži stvarnim potrebama prakse.

U članku 4. konstatira se da je obavljanje energetske djelatnosti od interesa za Republiku Hrvatsku. Kada se uzme u obzir opseg energetske djelatnosti i potencijalni broj energetske subjekata, a sve u tržišnim uvjetima poslovanja, teško da bi ova odredba izdržala provjeru pred Ustavnim sudom. Naime, energetski subjekti su stavljeni u privilegirani položaj u odnosu na ostale gospodarske subjekte.

Ova odredba trebala se propisati za ograničeni broj energetske subjekata, odnosno samo za neke energetske djelatnosti.

toplinskom energijom, onda u članak 20. nije trebalo uvrstiti distribuciju toplinske energije.

U članku 24. se kaže da *Energetski subjekt*, koji je nositelj obveze javne usluge, a to će nedvojbeno biti HEP i njegova novoosnovana društva, ima pravo na pomoć pri snošenju naslijeđenih troškova.

Termin "pomoć" je potpuno neprimjeren za definiranje ekonomske kategorije u reguliranju rada budućih trgovačkih društava i spada u materiju koja regulira socijalna i karitativna pitanja. Smatram da bi bilo ispravno reći da ti energetski subjekti imaju pravo na naknadu za troškove koje su naslijedili, a koji termin je upotrijebljen u sljedećem stavku, ali u drugom kontekstu.

KOJI JE ODNOS HEP D.D I HEP-GRUPE?

U usporedbi sa Zakonom o energiji, Zakon o tržištu električne energije sa stajališta pravne struke, ima bitno manje nedostataka.

Međutim, moram skrenuti pozornost na prijelazne i završne odredbe, gdje zakonodavac u nije potpuno jasno definirao odnose između društava koje je uveo u igru člankom 29. Zakona. Koji je odnos HEP-a d.d. i HEP - Grupe ?

Je li HEP - Grupa pravna osoba ili tek kolokvijalni naziv za HEP d.d. i novoosnovana samostalna društva po djelatnostima? No, srećom postoji institut tumačenja zakona pa ćemo kada dođe vrijeme saznati i odgovore na ova pitanja.

Zakon o regulaciji energetskih djelatnosti nekako se najlošije snašao u društvu ova tri promatrana zakona. Vjerujem da je jedan od razloga taj što je riječ o novoj materiji za naše okolnosti, za razliku od prethodno komentiranih zakona koji reguliraju poznatu i blisku materiju. Dodatni razlog je taj što su autori u ovoj sferi napustili slovenski uzor i krenuli svojim, još neistraženim putovima.

Slovenski Zakon o energetici je ovo područje regulirao u Glavi XI uspostavljajući Agenciju za energiju, kao regulacijsko tijelo čijeg direktora imenuje i razrješuje Vlada.

Naš se zakonodavac opredijelio za poseban Zakon kojim se osniva Vijeće za regulaciju energetskih djelatnosti, kao neovisna pravna osoba sa sjedištem u Zagrebu. Znači, Vijeće je pravna osoba osnovana od strane Hrvatskog sabora samim Zakonom.

ŠTO JE VIJEĆE ZA REGULACIJU?

No, u članku 3. saznajemo da Vijeće za regulaciju ima pet članova.

Predsjednika, zamjenika predsjednika i ostale članove Vijeća za regulaciju bira Hrvatski sabor. U članku 8. istog zakona stoji da vijeće za regulaciju ima službu za obavljanje administracijsko-tehničkih poslova.

Evo opet posla za pravnike. Što je to Vijeće za regulaciju? Je li to pravna osoba sa svojim materijalnim i personalnim supstratom, koju je osnovao Hrvatski sabor svojim Zakonom i na čiji se rad primjenjuje Zakon o ustanovama ili je to petero časni i stručni ljudi koje će također imenovati Hrvatski sabor? Koji je odnos između Vijeća za regulaciju i Vijeća za regulaciju? Ako je Vijeće za regulaciju ustanova, je li predsjednik Vijeća za regulaciju istodobno i predsjednik te ustanove? Koje tijelo Vijeća za regulaciju donosi Statut? Koja je nadležnost Vijeća za regulaciju (petorice) u odnosu na Vijeće za regulaciju (pravnu osobu)?

Ovakvo rješenje zakonodavca, gledano sa stajališta statusnog prava, a napose sa stajališta primjene zakona u praksi, najblaže rečeno je - nespretno.

Ako se donošenjem Zakona i osnivanjem Vijeća za regulaciju od strane Hrvatskog sabora, te imenovanjem Vijeća za regulaciju od strane Hrvatskog sabora htjela naglasiti nadležnost Vijeća za regulaciju i njegova neovisnost u odnosu na izvršnu vlast, onda nije trebalo izvršnoj vlasti ostaviti u nadležnost utvrđivanje naknade za rad Vijeća za regulaciju kao pravne osobe i mjesečne naknade članova vijeća neprofesionalcima te davanja suglasnosti na Statut i sve bitne akte Vijeća.

OVISNO-NEOVISNO VIJEĆE ZA REGULACIJU?

Jednako tako, u Zakonu o energiji na sve odluke koje donosi Vijeće za regulaciju u prvom stupnju žalba se podnosi Ministarstvu. Znači, meritornu odluku donosi izvršna vlast.

U članku 8. stoji da će Vlada Republike Hrvatske odrediti neprofitnu pravnu osobu koja će za Vijeće za regulaciju pripremati prijedloge akata koje donosi Vijeće za regulaciju i obavljati druge stručne poslove za Vijeće za regulaciju.

Ako izostavimo pitanja zašto neprofitnu i zašto imenovati, i to baš u Zakonu koji uspostavlja i štiti slobodno tržište u energetskom sektoru, ostaje dojam da i ovdje Vijeće nije baš neovisno.

Smatram da je ovdje bilo primjerenije slijediti slovenski model koji će sigurno proći provjeru usklađenosti s Europskim direktivama.

U Zakonu je uočljivo razilaženje između želja autora koncepcije osnivanja regulatornog tijela i mogućnosti nositelja izrade teksta Zakona. Da su usklađene te želje i mogućnosti i sam tekst Zakona bio bi bolji.

NA KRAJU, kao pravnik i legalist mogu jedino konstatirati - Zakon je Zakon i on je tu da se poštuje. Red je red...

No, profesionalna etika i pravnički eros koji osjećam radeći Pravo, svjestan da tek servisiram - ali s voljom i ponosom - osnovne elektroprivredne djelatnosti, navode me da izrazim nezadovoljstvo očitim izostankom pravne struke u izradi ovih zakona.

Umjesto završnog komentara iznijet ću nekoliko misli Akademika Siniše Trive, profesora emeritusa Pravnog fakulteta u Zagrebu, a koje govore o ulozi pravnika u pisanju zakona.

Akademik Triva je rekao da je problem stjecanja sposobnosti pisanja dobrih zakona vrlo ozbiljan te da prelazi granice rasprave pravnika i da postaje problem sustava, politički i moralni problem.

lus est ars - pravo je vještina, umjetnost, znanje. To znanje može imati samo znalac, samo vještak, samo pravnik. Pisati zakone može onaj tko to zna raditi kao što i cipele može izraditi samo onaj tko zna raditi cipele. To ne znači da pravnicima trebaju imati odlučujuću riječ u radu na zakonu, kao ni to da bi zakone trebali donositi pravnici, ali se pred njima ne bi trebala zatvarati vrata, kao što se događa kad se pravnik eliminira iz daljnjeg rada u izradi nekog zakona onog trenutka kad se pokaže da do kraja ne sekundira volontarističkoj koncepciji o sadržaju nekog zakona.

Premda su ove misli izrečene prije petnaest godina, ostaje nam da posvjedočimo njihovu aktualnost.

Jadran Berlangi, dipl. iur.

STRAH OD NAJOPASNIJEG ORUŽJA MEĐUNARODNOG TERORIZMA

IZ DP ELEKTRODALMACIJA SPLIT

NIJE slika iz budućnosti, nije fantastika, a još manje znanstvena. U gradu predodređenom za svakojaka čudesa i senzacije, ipak nisu otkriveni tragovi vanzemaljaca. Ovo je Protokol splitske Elektrodalmacije i vrijeme sadašnje. Zbog bolesnih zamisli u nekim suludim glavama, naš kolega Jozo Odak prisiljen je nositi zaštitni povež i rukavice pri operaciji otvaranja pristigle pošte. I, nije mu bilo nimalo ugodno kada su stigla neka pisma iz Francuske, a koja dosad nikada nisu dolazila i kad je čuo na radiju da je zbog takvih ometnica gradsko Poglavarstvo uzbunilo Policiju. Naime, u kuverti s prozorčićem nalazila se još jedna manja, bijela kuverta. Srećom, nikakva praha u njima nije bilo i on ih je uredno predao direktoru. Jer, *nikad se ne zna*, kaže Jozo, *vrag ne spava*. A, sijači straha u našem planetarnom selu nikad nisu bili budniji.

V. Garber

IZ DP ELEKTROPRIMORJE RIJEKA

STRAH od bedrenice i drugih zaraznih bolesti kao najnovijeg i do sada najpodmuklijeg i najopasnijeg oružja međunarodnog terorizma proširio se iz SAD-a po cijelom svijetu pa je stigao i do Hrvatske. Među zaposlenicima DP Elektroprimorje Rijeka nema panike, ali oprez ne može štetiti pa su i zaposlenice Protokola počele poštu razvrstavati pod maskama i s rukavicama na rukama.

Radne kolege sa smijehom i dobronamjernim šalama popratili su njihov prvi radni dan pod maskama, a mnogi su to prokomentirali riječima: šteta da se ovako lijepe žene moraju pokrивati. Ovom komentaru nema se što dodati osim dobro poznate činjenice da su dame na slici: Ksenija Jakovac, Smiljana Kauzlarčić i Jasna Beleni ne samo lijepe žene već i vrlo savjesne i marljive radnice te da je urudžbeni zapisnik Elektroprimorja bez dvojbe jedan od ureda u kojemu se najviše radi.

Ivica Tomić

PROVEDBA PROGRAMA POTICAJNIH MJERA ZA UMIROVLJENJE RADNIKA

DOBAR NAČIN RJEŠAVANJA OSJETLJIVIH PROBLEMA RADNIKA PRED MIROVINOM

ZBOG neizbježne pripreme poslovnog sustava za predstojeće procese restrukturiranja i privatizacije, te obveze usklađivanja organizacije HEP-a s odredbama Zakona o energiji i Zakona o tržištu električne energije, koji reguliraju funkcioniranje hrvatskog elektroprivrednog sektora u tržišnim uvjetima, u HEP-u je započeo proces racionalizacije poslovanja i smanjenja broja radnika.

U nastojanju da mjere racionalizacije provede na najprihvatljiviji način za radnike, u HEP-u je pokrenut "Program poticajnih mjera za umirovljenje radnika".

Poticajnim mjerama obuhvaćeni su oni radnici koji su već stekli ili će do 30. prosinca 2001. godine steći uvjete za odlazak u prijevremenu ili starosnu mirovinu prema odredbama Zakona o mirovinskom osiguranju.

PONUĐENE POTICAJNE MJERE

U okviru navedenog Programa, radnicima HEP-a koji ispunjavaju uvjete za umirovljenje predloženo je da iskoriste zakonsku mogućnost odlaska u mirovinu do 30. prosinca 2001. godine uz primjenu jedne od ponuđenih mjera:

1. umirovljenje uz dokup mirovine ili
2. umirovljenje uz poticajnu otpremninu.

Prihvatanjem jedne od ponuđenih mjera radnicima bi se omogućilo kako slijedi.

1. ODLAZAK U STAROSNU MIROVINU

- UMIROVLJENJE UZ DOKUP MIROVINE

Umirovljenjem uz dokup mirovine radniku bi bilo omogućeno dodatno doživotno primanje mirovine u iznosu mirovine kao da još ima dodatnih pet godina mirovinskog staža.

Prema ovom programu, HEP bi ROYAL-mirovinskom osiguranju uplatio sredstva potrebna za dokup mirovine u visini od pet godina svim radnicima koji se odluče na to. Dokupljena mirovina isplaćivala bi se doživotno mjesečno, uz osnovnu mirovinu iz Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje, pratila usklađenje mirovina u skladu s odlukom Upravnog vijeća HZMO-a, a omogućila bi i ostvarenje prava na obiteljsku mirovinu.

Radnicima koji prihvate ponudu za umirovljenje uz dokup mirovine, pripada i pravo na isplatu otpremnine iz članka 67. Pravilnika o radu u iznosu 1/6 neto prosječne plaće isplaćene radniku u tri mjeseca prije prestanka ugovora o radu, a za svaku navršenu godinu neprekidnog trajanja radnog odnosa kod poslodavca.

- UMIROVLJENJE UZ POTICAJNU OTPREMninu

HEP kao drugu mogućnost nudi sporazumni prestanak radnog odnosa radi odlaska u starosnu mirovinu i isplatu otpremnine u povećanom iznosu, koji će biti naknadno utvrđen.

2. ODLAZAK U PRIJEVREMENU MIROVINU

- UMIROVLJENJE UZ DOKUP MIROVINE

Umirovljenjem uz dokup mirovine radniku bi bilo omogućeno dodatno doživotno mirovinsko primanje kojim se naknađuje trajno umanjeno primanje zbog prijevremenog odlaska u mirovinu u iznosu od 0,3 posto za svaki mjesec ranijeg umirovljenja prije dobne granice za starosnu mirovinu (u 2001. godini ta granica za žene je 56 godina i 6 mjeseci života, a za muškarce 61 godina i 6 mjeseci života).

Prema ovom programu, HEP bi ROYAL-mirovinskom osiguranju uplatio sredstva potrebna za dokup mirovine svim radnicima koji se odluče na to. Dokupljena mirovina isplaćivala

bi se doživotno mjesečno uz osnovnu mirovinu iz Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje, pratila usklađenje mirovina u skladu s odlukom Upravnog vijeća HZMO-a, a omogućila bi i ostvarenje prava na obiteljsku mirovinu.

Radnicima koji prihvate ponudu za umirovljenje uz dokup mirovine, pripada i pravo na isplatu otpremnine iz članka 67. Pravilnika o radu u iznosu 1/6 neto prosječne plaće isplaćene radniku u tri mjeseca prije prestanka ugovora o radu, a za svaku navršenu godinu neprekidnog trajanja radnog odnosa kod poslodavca.

- UMIROVLJENJE UZ POTICAJNU OTPREMninu

HEP kao drugu mogućnost nudi sporazumni prestanak radnog odnosa radi odlaska u prijevremenu mirovinu i isplatu otpremnine u povećanom iznosu, koji će biti naknadno utvrđen.

seci mirovinskog staža, odnosno muškarci koji imaju 56 godina i 6 mjeseci života i 40 godina mirovinskog staža ili koji imaju 61 godinu i 6 mjeseci života i 18 godina i 6 mjeseci mirovinskog staža.

- Prema Zakonu o mirovinskom osiguranju, u ovoj godini pravo na prijevremenu starosnu mirovinu stječu žene koje imaju 51 godinu i 6 mjeseci života i 30 godina mirovinskog staža, odnosno muškarci koji imaju 56 godina i 6 mjeseci života i 35 godina mirovinskog staža.

- Dobna granica za stjecanje prava na mirovinu se do 2007. godine povećava svake godine za 6 mjeseci.

- Povećava se broj godina koje predstavljaju temelj za izračun mirovine, tako da se samo ove godine izračunava na temelju 16 uzastopnih najpovoljnijih godina, dok će se svake

KAKO BI RADNICI, KOJI MOGU BITI OBUHVAĆENI POTICAJNIM MJERAMA, MOGLI JASNO SAGLEDATI SVOJ POLOŽAJ U NOVOJ MIROVINSKOJ REFORMI TE SE LAKŠE ODLUČITI ZA PRISTUPANJE PROGRAMU POTICAJNIH MJERA ZA UMIROVLJENJE, POSLODAVAC HEP UPUTIO JE PUTEM KADROVSKIH SLUŽBI POZIV-PONUĐU SVIM TAKVIM RADNICIMA KOJA, OSIM POZIVA DA PRISTUPE PROGRAMU POTICAJNIH MJERA, SADRŽI I OBJAŠNENJA O NJIHOVOM POLOŽAJU U ODNOSU NA PROPISE MIROVINSKOG PRAVA

POSTUPAK ZA UMIROVLJENJE

Primjena poticajne mjere Umirovljenja uz dokup mirovine ili Umirovljenje uz poticajnu otpremninu realizirat će se sporazumnim prestankom ugovora o radu u kojem će biti regulirani svi potrebni detalji, a radi odlaska u mirovinu najkasnije s danom 30. prosinca 2001. godine.

Kako bi radnici, koji mogu biti obuhvaćeni poticajnim mjerama, mogli jasno sagledati svoj položaj u novoj mirovinskoj reformi, te se lakše odlučiti za pristupanje navedenom Programu, poslodavac HEP uputio je putem kadrovskih službi Poziv-Ponudu svim takvim radnicima koja, osim poziva da pristupe programu poticajnih mjera, sadrži i objašnjenja o njihovom trenutnom položaju u odnosu na propise mirovinskog prava.

U ponudi poslodavca posebno su naglašene sljedeće važne činjenice:

- Ponuda je iznimna i ograničena je samo na 2001. godinu.
- Prema Zakonu o mirovinskom osiguranju, u ovoj godini pravo na starosnu mirovinu stječu žene koje imaju 51 godinu i 6 mjeseci života i 35 godina mirovinskog staža ili koje imaju 56 godina i 6 mjeseci života i 18 godina i 6 mje-

iduće godine obračunsko razdoblje povećavati za 3 godine sve do 2009. kada će se mirovina izračunavati na temelju svih, a ne najpovoljnijih godina, pa primjerice prelazak samo sa 16 na 19 godina obračunskog razdoblja nekima trajno smanjuje mirovinu i do 7 posto.

Za one radnike koji, potpisivanjem dostavljenog im Anketnog upitnika, iskažu svoju zainteresiranost za pristupanje programu, napraviti će se izračun mirovine, odnosno poticajne otpremnine, ovisno o tomu za koju su se mjeru odlučili. Tek nakon što svaki radnik pojedinačno dobije na uvid izračun iznosa kojeg će dobiti na ime mirovine, odnosno poticajne otpremnine, odlučit će se za ili protiv odlaska u mirovinu uz poticajne mjere koje mu nudi poslodavac.

U trenucima kada se HEP nalazi u procesima racionalizacije cjelokupnog poslovanja, poticajne mjere ocjenjujemo dobrim načinom rješavanja dijela socijalno osjetljivih problema radnika pred mirovinom, te se nadamo da su ponuđene mjere zainteresirale i uvjerile u pogodnost i potrebu pristupanja programu sve one na koje se odnose.

Sektor za kadrovske poslove HEP-a

SEMINAR ZA STRUČNJAKE ZAŠTITE NA RADU:
KVALITETA I SIGURNOST

NAJVAŽNIJE OČUVATI ŽIVOT I ZDRAVLJE LJUDI

HRVATSKA elektroprivreda, nastavljajući suradnju s Visokom školom za sigurnost na radu, krajem listopada ove godine organizirala je seminar za svoje stručnjake koji obavljaju poslove zaštite na radu, s temom "Kvaliteta i sigurnost."

Podsjetimo se, Visoka škola za sigurnost na radu održala je seminar za rukovoditelje HEP-a u svibnju ove godine s temom "Sigurnost na radu kao sastavni dio proizvodnje, kvalitete i ekonomičnosti poslovanja."

U ime poslodavca, predavače i nazočne stručnjake na radu pozdravio je Antun Crnić, direktor Direkcije za pravne, kadrovske i opće poslove. Naglasio je da je riječ o iznimno odgovornom poslu, kojeg poslodavac želi dići na onu razinu koja tim poslovima HEP-u pripada. Najvažnije je, kako je rekao A. Crnić, očuvati život i zdravlje, što postaje još važnije ako se zna kakvu djelatnost obavljaju zaposlenici HEP-a. Skrenuo je pozornost nazočnima da provode svoje obveze, ne samo glede izvješća potrebnih Središnjem odboru za zaštitu na radu za kvalitetne zaključke, nego i zbog obveza HEP-a prema vanjskim inspekcijskim institucijama. Jednako tako, A. Crnić je u ime Središnjeg odbora HEP-a upozorio da se uvijek treba pridržavati temeljenih pravila iz zaštite na radu, te koristiti propisane ovlasti, bez obzira na stavove rukovoditelja, pa i poslodavca.

Hrvatskoj elektroprivredi se na suradnji zahvalio dekan Visoke škole za zaštitu na radu prof. dr. sc. Nenad Kacian, pozdravio nazočne, te ih obavijestio o tijeku seminara.

Jednodnevni seminar sastavljen od tri dijela obuhvatio je teme: Integralni sustav kvalitete (mr. sc. Miroslav Matasović iz Hrvatske gospodarske komore), Provjera uspješnosti provođenja sustava (prof. dr. sc. Vedran Mudronja, dekan Fakulteta strojarstva) i Sustav upravljanja poslovima održavanja (Ljudevit Kotnik, HEP). Na kraju seminara, provedeno je ispitivanje mišljenja i interesa sudionika o temi seminara, što je dragocjena povratna informacija za daljnju suradnju HEP-a i Visoke škole za zaštitu na radu.

KULTURA KVALITETE SE ŠIRI

U svom izlaganju, mr. sc. M. Matasović je između brojnih definicija kvalitete izdvojio onu nama najbližiju: kvaliteta je mjera položaja na tržištu. Što je tržište HEP-a? Mi moramo zadovoljiti onoga koji nas plaća, a to je kupac. Mo-

ramo prepoznati proces u kojem radimo, moramo biti dio kvalitete. Spomenuo je značaj vrataru koji dočekuje stranke pri ulazu u našu tvrtku, jer on stvara dojam o nama. Jer, svaki koji radi u organizaciji mora prepoznati svoj položaj. Znači, kvaliteta nije nešto izdvojeno, nego ono s čim mi živimo, radimo i ostvarujemo naše zadaće. Današnje stanje upravljanja kvalitetom pruža velike mogućnosti ostvarenja kvalitetnog proizvoda, dobro vođene i upravljane organizacije (tvrtke), što se temelji na privrženosti uprave takvom poslovanju. Uprava je odlučujuća u stvaranju kvalitete i određenja položaja tvrtke na tržištu.

Svaki sustav pa i sustav upravljanja sigurnošću, pretpostavlja da svaki pojedinac u svom radu treba bespogovorno slijediti definirana pravila, naglasio je u svom predavanju prof. dr. sc. Vedran Mudronja. Pritom, pravila trebaju biti zapisana, odnosno sustav mora na prikladan način biti dokumentiran. Temeljno načelo koje treba dominirati u svakom sustavu jesta da je ponovljena pogreška - sramota. Temeljnom provjerom uspješnosti zapisanih pravila i poboljšavanjem postojećeg stanja, uz udjel svih zaposlenika organizacije dolazi se do naprednog sustava. Najveći

Mr. sc. Miroslav Matasović iz Hrvatske gospodarske komore naglasio je da smo mi svi koji radimo i ostvarujemo svoje zadaće dio kvalitete

značaj imaju zapisi, kojima se ispunjava načelo: ništa nije provedeno što nije i zapisano.

Ljudevit Kotnik, sažeto je prikazao novi pristup u organizaciji i upravljanju poslovima održavanja u Direkciji za proizvodnju HEP-a. Svrha je takvog pristupa uključivanje u europske poslovne okvire glede transparentnosti, tržišnosti i zaštite okoliša pri proizvodnji električne energije, a cilj je projekta osposobljavanje zaposlenika spomenute Direkcije za uspješnu tržišnu utakmicu na otvorenom europskom energetsom tržištu, sukladno standardima koje nameće takva orijentacija.

Iz pitanja postavljenih predavačima, pokazalo se da stručnjake zaštite na radu zanimaju konkretna rješenja njihova područja rada, što će se vjerojatno prepoznati u anketi koja je provedena nakon seminara.

D. S.

Seminar je okupio stručnjake zaštite na radu HEP-a

PREZENTACIJA MIROVINSKIH DRUŠTAVA U SJEDIŠTU HEP-a

MIROVINSKA REFORMA - TOP TEMA

LISTOPAD je u sjedištu HEP-a u Zagrebu bio, između ostalog, obilježen brojnim prezentacijama mirovinskih društava, koji su svojim budućim korisnicima nastojali protumačiti smisao i način provođenja predstojeće mirovinske reforme.

Premda su zaposlenici HEP-a dosad već putem javnih medija i, dakako, HEP Vjesnika i Infohepa upoznali najvažnije odrednice predstojeće mirovinske "revolucije", prezentacije su bile dobra prigoda da se još jedanput "utvrdi gradivo", te na mjerodavnom mjestu potraže odgovori na sva moguća pitanja o toj top temi danas u Hrvatskoj.

T. J.

DRUGA HRVATSKA KONFERENCIJA ZA ODNOS S JAVNOŠĆU

SURADNJA S OKRUŽENJEM

PROSJEČAN povrat sredstava uloženi u komuniciranje je 186 posto, a kod tvrtki i organizacija s izvršnim odnosima s javnošću čak 225 posto! To su neki od najzanimljivijih podataka koje je u svom izlaganju iznio prof. dr. James E. Grunig s američkog sveučilišta Maryland, na drugoj Hrvatskoj konferenciji o odnosima s javnošću s međunarodnim sudjelovanjem, održanoj početkom listopada u Puli, u organizaciji Hrvatske udruge za odnose s javnošću.

DVOSMJERNA KOMUNIKACIJA - TEMELJ DOBROG PR-A

Temeljem opsežnog istraživanja provedenog u SAD-u prof. Grunig je skicirao značajke organizacije koje omogućuju izvrsne odnose s javnošću. Tako PR jedinice imaju barem jednog višeg rukovoditelja, koji je ili dio najviše upravljačke razine ili ima izravan pristup rukovoditelju (rukovoditeljima) s najvećom moći unutar organi-

RAZUMIJEVANJE VAŽNOSTI I DOPRINOSA DUGOROČNIH KVALITETNO UPRAVLJANIH ODNOSA S JAVNOŠĆU ZA UKUPNO POSLOVANJE TVRTKE I UOČAVANJE POTREBE ISPRAVNOG POZICIONIRANJA FUNKCIJE PR-A U ORGANIZACIJSKOJ STRUKTURI SU ZNANJA KOJA SU U RAZVIJENIM TRŽIŠNIM GOSPODARSTVIMA VEĆ DESETLJEĆIMA SASTAVNI DIO UPRAVLJAČKIH VJEŠTINA I ORUĐA, ČIJA JE VRIJEDNOST NENADOKNADIVA U KONKURENTSKOM OKRUŽJU. SAMO ONE HRVATSKE TVRTKE KOJE PRIHVATE TAKAV NAČIN RAZMIŠLJANJA MOĆI ĆE OPSTATI NA SVJETSKOM I HRVATSKOM TRŽIŠTU

zacije. Nadalje, sve su funkcije odnosa s javnošću integrirane u jednu jedinicu ili je, iznimno, uspostavljen uspješan mehanizam koordinacije dviju ili više jedinica koje obavljaju poslove odnosa s javnošću. Naime, samo integrirani PR može proizvesti željene učinke u ciljanim skupinama javnosti. Odnosima s javnošću omogućeno je i učinkovito korištenje potpornih funkcija u organizaciji: marketinga, kadrovskih i pravnih poslova, financija. No, ni to sve nije dovoljno da bi neka organizacija imala uspješne odnose s javnošću. Ona se, prije svega, mora osloboditi autoritativnog načina upravljanja i izgraditi decentralizirani ustroj u kojemu prevladava dvosmjerni način interne komunikacije.

Upravo je to, prema mišljenju autora, jedan od najvećih početnih problema u izgradnji izvršnih odnosa s javnošću u Sloveniji, gdje je prof. Grunig sa suradnicima nedavno proveo istraživanje o PR-u. Tamo se slabiji odnosi s javnošću mogu povezati s izostankom navedenih organi-

zacijskih vrlina: prevladava autoritarna organizacijska kultura, asimetrična interna komunikacija, te s tim povezano stalno nezadovoljstvo zaposlenika, a rukovoditelji PR jedinica nisu dio top *managementa*. Preporuke našim susjedima bile su da treba ojačati funkciju odnosa s javnošću, odvojiti je od ostalih funkcija, a prije svega od marketinga, te da se profesionalci u odnosima s javnošću moraju dodatno profesionalno osposobiti.

Još porazniju sliku od stanja u Sloveniji dalo je prezentirano istraživanje "PR u hrvatskim tvrtkama", koju je provela hrvatska podružnica agencije Hauska & Partners. Između ostalog, ustanovljeno je da čak 60 posto najvećih hrvatskih tvrtki nema posebne jedinice za odnose s javnošću. Ipak, valja primijetiti da u skoro svim promatranim aspektima ova, još uvijek mlada i dobrim dijelom zanemarena, struka u Hrvatskoj doživljava polagan, ali primjetan napredak.

"NO COMMENT" NIŠU ODNOSI S JAVNOŠĆU

Valja izdvojiti i izlaganje britanskog stručnjaka za odnose s javnošću Geoffrey Hydea, o upravljanju krizom u okviru modela društvene odgovornosti poslovnih sustava. Njegovo je izlaganje za nas bilo djelomice "utješno", jer je iznio nekoliko primjera loših odnosa s javnošću velikih britanskih tvrtki. Neke su od njih bile zatečene prije sedam, osam godina kada su ojačale nevladine udruge, a pod njihovim je utjecajem rastao i pritisak medija, lokalne uprave i državnih tijela na tvrtku. Jedini odgovor PR-a jedne tvrtke na učestale medijske upite bio je: "No comment". Međutim, pritisak je postao nepodnošljiv, a svijest o potrebi promjene uslijedila je nakon očitih financijskih šteta. *Management* tih tvrtki shvatio je da treba surađivati i razgovarati s okruženjem, te da su - što većini hrvatskih *managera* može djelovati upravo sablažnjivo - odnosi s javnošću ključni u donošenju mnogih važnih odluka. Neke su tvrtke, primjerice, poslušale

UDRUGA UMIROVLJENIKA DP ELEKTRA ZAGREB

POZIV NA ZAJEDNIČKO DRUŽENJE - 22. STUDENOGA

UDRUGA umirovljenika DP Elektra Zagreb u nakani da ponovno *oživi* nekad tradicionalan godišnji susret svojih umirovljenika organizira 22. studenoga s početkom u 17 sati susret članova na adresi sjedišta, Gundulićeva 32. Predsjednik Udruge Ante Starčević ovom prigodom poziva umirovljene zagrebačke *elektraše*, a na druženju očekuju blizu 100 svojih članova, dok će se u pogonima Zelina, Dugo Selo, Zaprešić, Samobor i Velika Gorica ovakvi susreti organizirati potkraj studenoga. Jednako tako naglašava

kako će ovaj susret uspjeti organizirati zahvaljujući razumijevanju Mladena Ježića, direktora DP Elektra Zagreb, što će umirovljenim *elektrašima* puno značiti. Još doznajemo da ova Udruga i nadalje prioritetno skrbi o svojim najugroženijim i bolesnim članovima, te da za zainteresirane članove organizira jedanput mjesečno odlazak u kazališta. Za sve informacije umirovljenici se mogu obratiti utorkom između 10,30 i 12 sati na telefonski broj 6322-062.

D. J.

Prof. dr. James E. Grunig - napustiti autoritativan način upravljanja za uspješniji odnos s javnošću

svoje (ili angažirane) PR stručnjake, te radi očuvanja reputacije, odustale od u javnosti prozvanog proizvoda ili čak zatvorile čitave proizvodne pogone.

Ne dovedite se u položaj, poručio je G. Hyde, da se u očaju zapitate zašto se problemi uvijek pojave vikendom ili blagdanom, kad je nemoguće brzo i primjereno odgovoriti na nastalo stanje. Krizne okolnosti treba predvidjeti, unaprijed imenovati "krizni stožer", osigurati sva potrebna komunikacijska, prijevozna i druga pomoćna sredstva, te odrediti izvor i nadzor davanja informacija. U krizi treba postupati brzo i primjereno, treba upravljati krizom, a ne dopustiti gubitak nadzora.

Na kraju izdvajamo nekoliko zlatnih pravila kriznog, ali i ne samo kriznog komuniciranja: istinitost; konzistentnost, što znači da se ne smije različitim ljudima (medijima) govoriti različite stvari, već se mora odlučiti tko će i što reći; jasnoća, znači izbjegavanje komplicirane usko tehničke terminologije; predanost; izražavanje brige i suosjećanja prema svima onima koje je pogodio ili ih se na bilo koji način tiče neki krizni događaj.

PR ZNANJA ZA OPSTANAK NA TRŽIŠTU

Od ostalih tema druge Hrvatske konferencije o odnosima s javnošću, valja izdvojiti uporabu Interneta i interakcijskih medija u odnosima s javnošću, te problem školovanja stručnjaka za odnose s javnošću u Hrvatskoj. Predstavljeni su programi na Fakultetu političkih znanosti i novinarstva u Zagrebu i na Filozofskom fakultetu u Zadru, te djelovanje Londonske škole za odnose s javnošću u Hrvatskoj. Potrebu specifičnog dopunskog obrazovanja *managera* znanjima s područja odnosa s javnošću prepoznala je i Hrvatska udruga poslodavaca, koja organizira tečaj odnosa s javnošću, te jednodnevne seminare s posebnim aspektima PR-a.

S obzirom na nedovoljno poznavanje i razumijevanje odnosa s javnošću od strane većeg dijela visokog *managementa* u Hrvatskoj, Hrvatska udruga za odnose s javnošću i Hrvatska udruga poslodavaca otišle su i korak dalje, inicijativom za pokretanje Programa usavršavanja *managera* - PUMA. Polaznici programa upoznali bi se s temeljima odnosa s javnošću, stratejskim planiranjem komunikacije, kriznim komuniciranjem, odnosima s medijima, te ulogom i uslugama agencija za odnose s javnošću. Cilj programa je razumijevanje važnosti i doprinosa dugoročnih kvalitetno upravljanih odnosa s javnošću za ukupno poslovanje tvrtke i uočavanje potrebe ispravnog pozicioniranja funkcije PR-a u organizacijskoj strukturi. To su znanja koja su u razvijenim tržišnim gospodarstvima već desetljećima sastavni dio upravljačkih vještina i oruđa, čija je vrijednost nenadoknadiva u konkurentskom okruženju. Samo one hrvatske tvrtke koje prihvate takav način razmišljanja moće će opstati na svjetskom i hrvatskom tržištu. To je jedna od najvažnijih poruka druge Hrvatske konferencije za odnose s javnošću; poruka koja nikako ne bi smjela ostati samo u krugu više od dvjesto okupljenih stručnjaka za odnose s javnošću.

Darko Alfiev

SVE ŠTO STE HTJELI ZNATI O OSIGURANJU...

SASTANAK radnika HEP-a koji rade na poslovima osiguranja imovine i osoba održan je 4. listopada 2001. godine u Zagrebu. Razmatrana je provedba paketa osiguranja zaključenog s Croatia osiguranjem d.d. Zagreb te izvješće o štetama na materijalnoj imovini HEP-a nastalim u 2000. godini.

Donosimo neka od pitanja na koja su se tražili odgovori na ovom sastanku.

PITANJA I ODGOVORI

• Elektroprivredna organizacija (primjerice DP Elektra Bjelovar) radi na području dviju ili više podružnica Croatia osiguranja d.d. Zagreb (npr. Bjelovara i Koprivnice). Kojoj podružnici elektroprivredna organizacija (primjerice DP Elektra Bjelovar) prijavljuje štete?

Elektroprivredna organizacija (primjerice DP Elektra Bjelovar) koja radi na području dviju ili više podružnica Croatia osiguranja d.d. Zagreb (npr. Bjelovara i Koprivnice) prijavljuje štete onoj podružnici koja se nalazi u mjestu u kojem je sjedište elektroprivredne organizacije (DP Elektra Bjelovar prijavljuje štete Podružnici Osiguratelja u Bjelovaru).

• Zašto Osiguratelj (Croatia osiguranje d.d. Zagreb) traži svu medicinsku dokumentaciju za bolovanja koja traju samo 8, odnosno 10 dana?

Osiguratelj, u pravilu, ne traži svu medicinsku dokumentaciju za bolovanja do 30 dana. Traži ju samo iznimno, ako postoji opravdana sumnja u regularnost bolovanja.

• Radnici vozilom putuju iz Paga na posao na područje Obrovca koje je bilo minirano. Na putu dogodi im se prometna nezgoda i oni se ozlijede, odnosno smrtno stradaju. Po kojim policama osiguranja im se naknađuje šteta?

Šteta se njima, odnosno njihovim nasljednicima naknađuje po svim policama osiguranja od nezgode odnosno po polici kolektivnog osiguranja, polici dodatnog osiguranja za rad na područjima koja su bila minirana i po polici osiguranja vozača i putnika.

• HEP je propisao obvezno korištenje zaštitne opreme i ta oprema postoji. Ima li radnik pravo na naknadu štete zbog ozljede na radu, ako pri radu nije koristio propisanu zaštitnu opremu?

Nema! Radnik je dužan prigodom rada koristiti propisanu zaštitnu opremu. Poslodavac je obavezan osigurati korištenje propisane zaštitne opreme svojim radnicima. Ako je riječ o šteti o odgovornosti za obavljanje poslova iz djelatnosti koju je radnik prouzrokovao nekorištenjem zaštitne opreme i uputa za rad, Osiguratelj štetu naknađuje HEP-u, ali ne i radniku. Jedino ako je *management* HEP-a pogriješio i nije pripisao i osigurao korištenje zaštitne opreme i upute za rad, štete se ne naknađuju HEP-u.

• Naknađuje li Osiguratelj po čl. 4. Sporazuma o provođenju paketa osiguranja, što ga je zaključio s HEP-om 25. srpnja 2001., uz ostale, i štete po polici odgovornosti za obavljanje poslova iz djelatnosti nastale zbog prenapona i podnapona?

Da.

• Zbog pogreške elektroprivredne organizacije (primjerice distribucijskog područja), cijelo selo je ostalo bez električne energije (primjerice selo Vlačići). Uslijed toga su nastale štete, uz ostale, i na električnim uređajima i namirnicama u hladnjacima i zamrzivačima. Elektroprivredna organizacija je naknadila štetu svim oštećenim potrošačima električne energije u selu. Hoće li Osiguratelj naknaditi HEP-u sve te štete?

Osiguratelj će HEP-u naknaditi sve te štete. Jedino neće naknaditi neizravne štete, kao primjerice izgublenu dobit i slično.

• Je li HEP odgovoran za štetu nastalu potrošaču električne energije zbog kvara na postrojenjima i električnim vodovima

Radnicima HEP-a koji rade na poslovima osiguranja imovine i osoba na brojna pitanja odgovarali su predstavnici Croatia osiguranja

HEP-a do glavnog priključka na objekt, primjerice kuću potrošača, ili do brojila tog potrošača?

Prema Općim uvjetima o isporuci električne energije HEP je odgovoran do glavnog priključka na objekt primjerice kuću, a prema sudskoj praksi HEP je odgovoran za štetu nastalu potrošaču električne energije zbog kvara na postrojenjima i električnim vodovima HEP-a do brojila tog potrošača. U ovom slučaju treba se pridržavati sudske prakse zbog manjih troškova za HEP. Osiguratelj će naknaditi štetu zbog kvara na postrojenjima i električnim vodovima HEP a do brojila oštećenog potrošača električne energije slijedeći zakonsku odgovornost HEP-a.

• Neki potrošači električne energije, osobito stariji, inzistiraju da im se popravi stari električni uređaj premda je trošak popravka veći od cijene novog. HEP im prema sudskoj praksi mora taj popravak platiti u cijelosti zato što je pogreškom HEP-a uređaj pokvaren. Hoće li Osiguratelj naknaditi HEP-u sve troškove popravka tog uređaja?

Ako su troškovi popravka oštećenog uređaja veći od cijene novog, za Osiguratelja je to totalna šteta i on je kao takvu isplaćuje. To znači da Osiguratelj neće isplatiti HEP-u sve troškove popravka takvih uređaja, nego samo dio troškova izračunatih prema pravilima totalne štete. Takve i sve druge štete likvidira Osiguratelj i HEP se ne smije nagađati s oštećenim bez suglasnosti osiguratelja.

• Zašto radnik HEP-a kod sadašnjeg Osiguratelja ne može biti osiguran i kao član obitelji, a kod prethodnog je mogao biti dvostruko osiguran, odnosno kao zaposlenik HEP-a i kao član obitelji?

Općim aktima i odlukama mjerodavnih tijela Osiguratelja je uređeno da se radnik ne može dvostruko osigurati, jedanput kao zaposlenik tvrtke, a drugi put kao član obitelji. U ovom konkretnom slučaju radnik HEP-a ne može biti dvostruko osiguran, odnosno kao zaposlenik HEP-a i kao član obitelji. Obrazloženje za ovo je niža premija za ovakva osiguranja i veća vjerojatnost kumuliranja šteta. Dogovoreno je da će Osiguratelj razmotriti mogućnost da se radnik može dvostruko osigurati, jedanput kao zaposlenik HEP-a, a drugi put kao član obitelji.

• Ako radnik HEP-a umre zbog bolesti ili nesretnog slučaja, isplaćuje li Osiguratelj osiguranu svotu nasljednicima pokojnika prije dostave rješenja o provedenoj ostavinskoj raspravi?

Prema odredbama čl. 16. Općih uvjeta za osiguranje osoba od posljedica nesretnog slučaja (nezgode) broj 401-0498 Osiguratelj isplaćuje osiguranu svotu bez rješenja o ostavinskoj raspravi.

ŠTETE U HEP-U

Kratko obrazložene štete nastalih na materijalnoj imovini HEP-a u 2000. godini dao je Đuro Lađević iz stručnih službi HEP-a. Naglasio je da je za nama sedmogodišnje sustavno evidentiranje i praćenje šteta prema dogovorenim kriterijima, te da je primjena modela upravljanja rizicima u HEP-u dala dobre gospodarske rezultate ako se ima u vidu iznos premija osiguranja koji je trebalo platiti za podmirenje dijela tih šteta i iznos ostvarenih šteta u sedmogodišnjem razdoblju.

Osvrnuo se na pogrešan način evidencije šteta u pojedinim organizacijskim jedinicama HEP-a, koje štete evidentiraju, knjiže i prijavljuju suprotno dogovorenim kriterijima. U visinu štete uračunavaju i sva obavljena poboljšanja sanacije štete, te prikazuju i one štete koje ne bi bile pokrivena osiguranjem. Uz to, neke organizacijske jedinice HEP-a uopće ne evidentiraju nastale štete, što je suprotno zakonu i internim propisima HEP-a.

Uz ostalo je rekao kako je broj šteta nastalih u HEP-u u 2000. godini manji za 17 posto nego u 1999. godini, a za 41.9 posto manji od prosječnog broja šteta nastalih u razdoblju od 1994. do 2000. godine.

Od ukupnog broja šteta u 2000. godini 65.5 posto su štete od loma strojeva, a 34.5 posto su štete od požara i drugih opasnosti.

Od ukupnog broja šteta u 2000. godini na Direkciju za distribuciju otpada 88.6 posto, Direkciju za proizvodnju 7 posto i Direkciju za prijenos 4.4 posto.

Uzroci šteta od požara i drugih opasnosti u HEP-u u 2000. godini su: 39.1 posto oluja, 34.1 posto grom, 18.9 posto paljevina zbog nepažnje i 7.9 posto svi ostali uzroci.

Uzroci šteta od loma strojeva i drugih opasnosti u HEP-u u 2000. godini su: 62.8 posto djelovanje električne energije (kratki spoj, prenapon, el. luk), 2.4 posto snijeg, led i inje, 9.8 posto pad osigurane stvari, udar ili upadanje stranog tijela, 10.6 posto greške u konstrukciji, materijalu i izvedbi i 14.4 posto svi ostali uzroci.

Vrijednost šteta nastalih u HEP-u u 2000. godini manja je za 44.7 posto nego u 1999. godini, a za 38.2 posto je manja od prosječne vrijednosti šteta nastalih u razdoblju od 1994. do 2000. godine.

Od ukupne vrijednosti šteta u 2000. godini 59.7 posto su štete od loma strojeva, a 40.3 posto su štete od požara i drugih opasnosti.

Od ukupne vrijednosti šteta u 2000. godini na Direkciju za distribuciju otpada 74.3 posto, Direkciju za proizvodnju 11.5 posto i Direkciju za prijenos 14.2 posto.

Pojedinačne štete veće od 100 000 DEM i veće (velike štete) sudjelovale su u 2000. godini s 31.8 posto u ukupnoj vrijednosti šteta u HEP-u. Od tih velikih šteta 77.7 posto otpada na Direkciju za distribuciju, 1.9 posto na Direkciju za proizvodnju i 20.4 posto na Direkciju za prijenos.

Ur.

KAKO DOĆI DO VLASTITA NOVCA?

Pregledavanje unutrašnjih instalacija ugostiteljskog objekta Popaj

KRAJEM rujna ove godine, Distribucijsko područje splitske Elektrodalmacije upisalo je u rubriku isporučene, ali ne i naplaćene električne energije malo više od 290 milijuna kuna. Unutar te *vrtoglave* brojke, blizu četvrtine ili 69 milijuna kuna – dugovi su kućanstava, a ostatak od 221 milijuna preslik je gospodarske stvarnosti ove regije. Jednako porazan je i podatak o danima vezivanja koji su za kućanstvo 61, a za gospodarstvo 205 dana. U prosjeku, znači, 133 dana. Tek za ilustraciju spomenut ćemo da samo dugovanja Dalmacije iz Dugog Rata, Adriavina, Željezare, Adriakema i Grada Splita (javna rasvjeta i športski objekti) iznose trećinu *gospodarskog minusa*. Početkom listopada spomenuta tvornica Dalmacija, čije je dugovanje doseglo 40 milijuna kuna, iskapčana je s mreže i u ovom trenutku ne znamo kakve će učinke taj potez polučiti. Činjenica je da čelni ljudi ovog DP-a pokušavaju iznaći sve moguće (i nemoguće) metode kako bi se domogli *vlastita* novca. Jedno od takvih pokušaja je i *skupno iskapčanje* kojemu je, evo danas, i reporter nazočio. Skupina koja iskapča sastavljena je od elektromontera iz Odjela kontrole, rukovoditelja ovog Odjela, pravnika, sudskog vještaka i zaštitara. Ovoj, već dva mjeseca stalnoj postavi, danas su se u pratnji našli iskopčati, sastavljena je od nekolicine *neurednih* dužnika

dile ovakve zajedničke akcije i već smo četrdeset slučajeva pregledali i obradili – saznajemo od M. Čalete. – *Dosad je neovlaštena potrošnja smatrana samo prekršajem i mi smo se godinama mučili sa Sudom i Odvjetništvom, slali krivične prijave, a rezultat – nikakav. Naše su prijave odbacivane najčešće zato jer je "manjkala namjera da počine krivično djelo". Za nevjerovat?! Sudstvo je to shvaćalo olako, a mi smo se silno iscrpljivali. Učestalost krađa, evo, rezultirala je i pravnim odnosom prema tomu.*

ZAPIŠNIK SUDSKOG VJEŠTAKA KLJUČNI DOKAZ PRI SUDSKOM PROCESU

I stižemo u Muć. Traženog potrošača nema kod kuće, pa našim monterima Mladenu i Anti, nije bilo teško iskopčati ga izravno na mreži. U kafiću, vlasnika P. Čuka nema, ali je zato dug od 69.000 još tu. Na brojilu nema plombe, a mostić je klimav. Ovlašteni sudski vještak sve upisuje. Njegov će zapisnik biti ključni dokaz pri sudskom procesu. Jer, svi su ovi potrošači već utuženi. Pa, kada naši zaposlenici vrate brojilo u tehnički ispravno stanje, dokazi o neovlaštenoj potrošnji se mogu izgubiti. Ovakvo je nalaz T. Mijača nepobitan dokaz. Na žalost, dizalica nije mogla prići stupu dalekovoda i potrošač je isključen na mjerilu. Svi znamo da će se sam ukopčati, kao što je to već radio. Pitam M. Čaletu kako se *po slovu zakona* gleda na ovakve *recidivne* postupke.

– *Slovo zakona tu nije decidirano i postoji dvojba je li to prekršaj ili krivično djelo. To će pokazati sudska praksa i mi se nadamo da će pozitivno odgovoriti na naš prijedlog da i to smatra jednakim prekršajem kao što je krađa električne energije. Dosad smo se odnosili prema ovakvim potrošačima s manje bolnim postupcima, ali nama je "voda došla do grla" i zašto da budemo sentimentalni i humani dok nam potrošači sve učestalije krađu* – zaključila je M. Čaleta.

U Sutini smo ubrzo pronašli traženi kafić po imenu Amadeus, ali od *veličine* kakvu bi ime nagovijestilo, nije bilo ni traga. Ni od vlasnika, ni od kafića. Ostao je samo prazan i ruševan prostor. I dug od 29.000 kuna. U Neoriju iskapčamo M. Asanovića na kućnoj konzoli. Potrošač je dužan 37.000 kuna. Smireno, svjesni svog zadatka, *dečki* iz zaštitarske tvrtke, budno prate kretanje i nas i potrošača. S njima za *leđima* svi smo jako hrabri. Posao je obavljen i vraćamo se prema Splitu.

SELO SA SAMO DVA PREZIMENA, A NITKO IM "NE ZNA" IMENA?!

Putem sam čula nekoliko zanimljivih priča iz zagorskog života s našim monterima u glavnoj ulozi. Za razliku od poštara, koji zna svakog žitelja u mjestima bez ulica i kućnih brojeva, naši *momci* su na mukama. Nitko neće reći gdje je traženi potrošač. Nitko ga ne poznaje. A, u cijelom selu samo su dva prezimena i puno istih imena. I brojila nisu na fasadama nego u kućama. A, pogrešnog ne smijemo iskopčati. Ima tako jedan Ante R. iz Dugopolja, dužan 52.000 kuna i nitko za nj ne zna. Ako se sam ne otkrije, bojim se da ćemo, uz zaštitarsku, ubrzo morati angažirati i detektivsku agenciju. Pa, ćemo Sherlocka Holmesa poslati u Dugopolje.

Veročka Garber

PRIDRUŽILI SMO SE SKUPINI KOJA ISKAPČA DUŽNIKE ELEKTRODALMACIJE, SASTAVLJENOJ OD ELEKTROMONTERA IZ ODJELA KONTROLE, RUKOVODITELJA OVOG ODJELA, PRAVNIKA, SUDSKOG VJEŠTAKA I ZAŠTITARA I EVO ŠTO SMO DOŽIVJELI

Brojilo bez plombe kafića Bradarić

od kojih neki imaju nezgodan običaj da se sami ukapčaju, a drugi da uopće ne dopuštaju prilaz mjestu iskapčanja.

– *Svjesni smo toga da je angažiranje zaštitara tvrtke "007" skup postupak, ali ćemo za troškove teretiti potrošače zbog kojih smo ih primorani zaposliti* – govori nam rukovoditelj Odjela kontrole, Marko Parać. – *Sada smo u prigodi iskopčati ih tako da im onemogućimo ponovno ukapčanje, znači, izravno na mreži.*

DUŽNIK TJERA ONE S FOTOAPARATOM I PRIJETI

Prvo nam je odredište ugostiteljski objekt zvan Popaj, smješten unutar Plivačkog kluba Mornar. Dugovanje, 31.000 kuna. Vlasnik tjera fotografski opremljene gledatelje i prijeti da će nas naći i *srediti*. Zaštitari onemogućuju *prisnije* kontakte, prostor je iskopčan i krećemo u obližnji kafić, vlasnika J. Bradarića, a koji se već devet puta sam ukapčao. Danas smo našli brojilo bez plombe i sudski vještak, Tonči Mijač, uredno je to upisao u svoj zapisnik. Uznemirenog vlasnika pokušava primiriti i savjetovati *prateća* pravica, Meri Čaleta. Put nastavljamo prema zagorskim mjestima i tamošnjim potrošačima.

– *U lipnju ove godine donesene su Izmjene i dopune Zakona o elektroprivredi i u njima ona, za nas najznačajnija, odredba prema kojoj se neovlaštena potrošnja tretira kao kazneno djelo. Nakon toga su uslije-*

ISPRAVAK

U prošlom broju HEP Vjesnika, u rubrici "Naši izvan HEP-a" u tekstu "Pjesme najviše vesele" pogrešno je navedeno ime našeg umirovljenika Vinka Grgića. Ispričavam se V. Grgiću i čitateljima.

Ur.

Potrošač uspješno iskopčan na mreži

Potrošač je isključen

Ni kafića, ni vlasnika u Sutini

Potrošač M. Asanović isključen na kućnoj konzoli

Treba zapisati sve što se našlo na brojilu *kafića* u Muću

Marko Parać, rukovoditelj Odjela kontrole DP Elektrodalmacija i Tonči Mijač, sudski vještak usklađuju zapisnike

IZ HEP-a OSIJEK: UZ KREDIT DO STAMBENOG PROSTORA

PRAVILNIK PRILAGODITI I RADNICIMA S MANJIM PRIMANJIMA

JEDNO od najznačajnijih životnih pitanja za sve ljude, a osobito mlade jest kako osigurati životni prostor. Mnogi od njih to nikad ne uspijevaju sami, pa su kreditna zaduženja kod banaka jedino rješenje. Mi, zaposlenici negdašnje Elektroslavonije Osijek, taj smo problem više od dva desetljeća rješavali doista uspješno – putem vlastite stambene zadruge. Bila je to iznimno povoljna mogućnost kvalitetnog zbrinjavanja radnika, što su u Osijeku iskoristili mnogi, a posebice mladi radnici koji su tek započeli s obiteljskim životom. Međutim, krajem osamdesetih godina, sve se promijenilo. Stambene zadruge su ukinute pa su se problemi opet počeli gomilati.

DP ELEKTROSLAVONIJA

Prošlogodišnja ponuda HEP-a za rješavanje stambenih pitanja svih zainteresiranih, putem kreditnog zaduživanja na dulji rok kod Zagrebačke banke, dobro je prihvaćena i u Osijeku. U rujnu 2000. godine, stručno povjerenstvo za dodjelu stambenih kredita u sastavu Čedo Katana, Zdravko Galic, Blanka Ratković, Ninoslava Cvetković i Damir Lončar, raspisalo je u Elektroslavoniji Natječaj za dodjelu kredita uz povoljne uvjete. Tako je samo u ovom poduzeću zahtjev za dodjelu kredita za kupnju stana ili kuće podnijelo 47 radnika, a za adaptaciju ili poboljšanje uvjeta stanovanja 31 radnik.

Na razini HEP-a, sredstva su se raspodjeljivala pojedinim organizacijskim jedinicama prema broju zaposlenih. Temeljem 1041 zaposlenika, za Elektroslavoniju Osijek izdvojeno je 70 posto usmjereno za kupnju stanova ili izgradnju obiteljskih kuća, a ostatak je izdvojeno za adaptaciju ili poboljšanje uvjeta stanovanja. Ukupan iznos koji je pripao Elektroslavoniji, za kratko vrijeme je podijeljen.

Nakon svih prikupljenih zahtjeva i obrade dostavljena dokumentacija, Povjerenstvo je obišlo sve zainteresirane kako bi se uvjerilo u točnost navoda i stvarno stambeno stanje svakog

podnositelja zahtjeva. Nakon toga je izrađen popis redosljeda zaposlenika za dodjelu kredita po namjenama. Prigovora nije bilo, što je dokaz da je sve obavljeno sukladno propisima. Odmah se pristupilo izdavanju pojedinačnih odluka s rokom iskorištavanja kredita od šest mjeseci.

Kako su često želje veće od mogućnosti, u početku ukupno odobreni iznos kredita nije bio dostatan za podmirenje svih zahtjeva. No, ubrzo je 10 zaposlenika odustalo od kredita, budući da ga nisu mogli realizirati jer su već sudužnici ili jamci u nekom drugom kreditu ili im je visina mjesečnih anuiteta prelazila mogućnosti njihovih primanja.

Obilazeći teren, Povjerenstvo je ustanovilo da se krediti koje su zajmotražitelji dobili, koriste ispravno i prema propisima. To znači da će uskoro veliki broj, pretežito mlađih radnika, uspješno riješiti svoj stambeni problem. Krediti su odobravani na rok od 10, 15 i 20 godina.

PRP OSIJEK

Prijenosno područje Osijek, čije je Povjerenstvo za dodjelu stambenih kredita imalo jednake zadaće, nakon zaprimanja zahtjeva ustanovilo je popis "A" (kupovina stanova ili izgradnja obiteljskih kuća) i "B" (adaptacija i poboljšanje uvjeta stanovanja).

Nakon raspisanog natječaja tijekom prošle godine, zainteresiranih je bilo više nego što su to dopuštala ukupno odobrena sredstva za raspodjelu kredita. Prema još nepotvrđenim podacima, ubrzo je čak devet radnika odustalo od kredita zbog nemogućnosti redovite i dugoročne otplate, ponajprije zbog premalih mjesečnih primanja. Tako je s popisa "A" kredite dobilo 11, a s popisa "B" devet radnika. Povjerenstvo Prijenosnog područja, zaduženo za stambene kredite, u ovom trenutku nema još valjane podatke kako se oni koriste.

Blanka Ratković brine u Elektroslavoniji o realizaciji stambenih kredita

POGON TE-TO OSIJEK

U pogonu TE-TO Osijek, zahtjev za dodjelu kredita u 2000. godini podnijelo je ukupno 11 radnika. Za individualnu stambenu izgradnju ili kupovinu stana ili kuće udovoljeno je svim zahtjevima: dva radnika dobila su kredit za izgradnju ili dovršenje obiteljske kuće, a šest radnika za kupovinu stana.

Od toga broja samo je jedan radnik odustao od kredita, dok su svi ostali krediti već realizirani. Za poboljšanje uvjeta stanovanja udovoljeno je također svim podnesenim zahtjevima, a to znači da su sva tri radnika dobila i realizirala traženi iznos stambenog kredita.

POGON TOPLINARSTVA

Osječki Pogon toplinarstva, koji je prema broju zaposlenih bio na zajedničkom popisu na razini HEP-a, imao je samo četiri zahtjeva za dodjelu kredita. Njihovo Povjerenstvo, nakon preuzimanja i obrade dokumentacije, uvažilo je sva četiri zahtjeva. No, zbog nemogućnosti otplate, jedan tražitelj kredita je odustao. Tako je u Toplinarstvo Osijek dodijeljeno tri kredita, od čega dva za individualnu gradnju kuće ili kupovinu stana, a jedan za adaptaciju i poboljšanje uvjeta stanovanja. Sva tri radnika dobivene kredite uredno su realizirala.

Što reći na kraju o stambenim kreditima u HEP-u? Prije svega, Pravilnik koji propisuje uvjete dobivanja stambenih kredita, trebalo bi poboljšati – čulo se od mnogih zainteresiranih radnika. Trebalo bi ga prilagoditi i onim radnicima s manjim primanjima kako bi i oni imali mogućnosti upustiti se u rješavanje svoga stambenog problema.

Julije Huremović

UZ SVJETSKI DAN STANARA ELEKTROSLAVONIJA NAGRADILA UZORNE POTROŠAČE

KOREKTAN I PARTNERSKI ODNOS

OBILJEŽAVAJUĆI Svjetski dan stanara 1. listopada, u Elektroslavoniji je i ove godine održana skromna svečanost – nagrađivanje potrošača koji svoje obveze za utrošenu električnu energiju i plin redovito podmiruju, a uz to vode stalnu brigu o ispravnosti svojih instalacija. Nagrade su ove godine primili Anka Drakulić, Evica Šrajner, Brigita Štimac, Ivan Anđelić i Ivan Arzenšek iz Osijeka, te Josipa Vrkljan iz Antunovaca i Boris Gombarović iz Josipovca.

Obraćajući se nagrađenim potrošačima, predstavnicima Udruge stanara grada Osijeka i predstavnicima medija, u ime direktora Elektroslavonije, Viktor Klarić – rukovoditelj Službe za tehničke poslove je rekao da je cilj ovog tradicionalnog godišnjeg okupljanja poticaj i onima čija redovitost u ispunjavanju obveza

za potrošenu električnu energiju i plin nije tako primjerena kao kod prisutnih nagrađenih nositelja kućanstava.

• Na našu sreću takvih potrošača ima puno više od onih drugih zbog kojih smo prisiljeni često primijeniti nepopularnu mjeru iskapčanja iz mreže, a prema novom Zakonu i puno teže sankcije. Vas koji ste danas ovdje, nagrađujemo ovim lijepim poklonom uz poruku da sa svima i uvijek želimo korektan partnerski i međuljudski odnos, rekao je V. Klarić i nastavio.

• Ono što moram posebno naglasiti su planovi koje Elektroslavonija ima za blisku budućnost. HEP u cjelini, pa tako i mi na ovim našim prostorima, planiramo uvođenje daljinskog očitavanja brojlila. To već funkcionira u nekoliko obnovljenih sela (Tenja, Ernestinovo, Laslovo, Aljmaš), ali i u novoizgrađenim višekatnicama u

gradu. Na taj način, putem računala, uvijek imamo sve relevantne podatke o svakom potrošaču, kojem smo u stanju poslati obavijest o stanju brojila bez fizičkog obilaska, pa tako – ako je to nužno – i uskratiti isporuku električne energije. Svim budućim novim potrošačima bit će ugrađena takva brojila, što će omogućiti bolju naplatu s kojom danas nismo zadovoljni. Jednako tako, u središtu grada uskoro planiramo otvaranje posebnog šaltera koji će služiti za našu uspješnu komunikaciju s potrošačima.

Rukovoditelj Službe za odnose s potrošačima Miroslav Radko, prisutne je upoznao s najbitnijim podacima o naplati električne energije i plina koji su sve bolji, no još uvijek su dugovanja potrošača tako velika da predstavljaju poteškoću u redovitoj isporuci svima, pa i onima koji svoje obveze redovito podmiruju. Novim načinom kontrole brojila to više neće biti moguće. Svatko će morati odmah platiti ono što je potrošio.

U ime Udruge stanara, Elektroslavoniji je zahvalio predsjednik Vladimir Stanić. Za uspješnu međusobnu suradnju s HEP-om, Udruga stanara uručila je posebno priznanje.

Vič. Boris Gombarović, župnik župe u Josipovcu, zahvalio je u ime svih nagrađenih, naglasivši da će mu friteza kao kućanski uređaj znatno olakšati život. Premda će se povećati obrok za električnu energiju, njemu kao samcu bit će velika pomoć u kućanstvu.

Julije Huremović

Friteza kao poklon Elektroslavonije uzornim potrošačima

DRUGA ETAPA IZGRADNJE TS 110/20 KV DUBEC

GRAĐEVINSKI RADOVI PRI KRAJU

Ove godine uslijedili su radovi na izgradnji i opremanju druge etape gradnje TS 110/20 kV Dubec: zahvat u 110 kV rasklopištu na produženju 110 kV sabirnica za 5 polja, građenje i opremanje novih 110 kV DV i spojnog polja, što predstavlja 90 posto osnovne zamisli projekta iz 1985. godine. (Još treba opremiti i pustiti u rad 110 kV Maksimir, što je ostavljeno za treću etapu gradnje). Ova druga etapa neophodna je i zbog skorog početka izgradnje TS 400/220/110 kV Žerjavinec, a u njezinoj prvoj fazi opremit će se i pustiti u rad dva 110 kV dalekovodna i jedno 110 kV spojno polje, dok je u drugoj fazi predviđeno opremanje i puštanje u rad još dva nova 110 kV dalekovodna polja. Vrijednost ovog posla (prve faze druge etape) je približno 19 milijuna kuna.

Građevinski radovi na izvodenju druge etape gradnje TS 110/20 kV Dubec počeli su 2. srpnja, a početkom listopada 2001. godine, kada su bili u završnici, s Višnjom Mesić, nadzornim inženjerom za građevinske radove i Jurjem Brčićem, nadzornim inženjerom za elektromontažne radove i objekt u cjelini iz Odjela za izgradnju Zagreb, Službe za pripremu i izgradnju Direkcije za prijenos posjetili smo tu Trafostanicu na istočnom rubu grada Zagreba.

Na gradilištu gdje se užurbano završavalo betoniranje temelja za portale teških vodova Žerjavinec 1 i 2 zatekli smo Ivana Krčelića, glavnog inženjera gradilišta za građevinske radove iz poduzeća ARGIT d.o.o. Zagreb, koje je izvođač građevinskih radova u TS Dubec. On nas je upoznao sa stanjem na gradilištu:

"Koliko je ovdje obim radova dovoljno govori podatak da je u terenu s visokom podzemnom vodom za stotinu temelja ugrađeno preko 400 m³ betona, koji je dobavljan iz obližnje betonare Betonmix. Do završetka našeg dijela posla preostaje nam još postavljanje cijevi za signalne kabele, građevinski radovi vezani za uzemljenje dijela metalne konstrukcije, planiranje platoa i završna obrada platoa tucanikom. Tijekom ovog mjeseca planiramo završetak građevinskih radova. Većih teškoća u radu nije bilo. Poštivali smo rok za završetak radova od 100 dana, u čemu nam je svakako pomoglo i lijepo vrijeme, koje je u listopadu bilo - idealno."

I. Krčelić posebice izdvaja kvalitetan nadzor, kao i dobru suradnju s HEP-ovim "trafostaničarima", koji su, kako kaže, budno pazili na njihovu i sigurnost svih onih koji su obavljali radove u krugu Trafostanice (a jedan od zaslužnih, spomenimo, tu je svakako i mladi Filip Pokrovac, kojeg smo ovdje zatekli, inače uklopničar u TS Jarun, sada na privremenom radu u TS Dubec). Poduzeću ARGIT ovo je, saznajemo, već četvrto gradilište vezano za HEP-ove objekte - nakon TS Nedeljanec (DV polje Ivanec), TS Ivanec i TS Jarun (spojno polje).

Istodobno, u TS Dubec počeli su i elektromontažni radovi na montaži visokonaponske opreme, a kako napominje J. Brčić, spajanje uređaja počeo će za tri tjedna. Trenutačno se obavlja povezivanje čelične konstrukcije i mrežnog uzemljivača platoa s bakrenim užetom. Očekuje se spojni materijal za povezivanje aluminijskih cijevnih sabirnica, nakon čega će se nastaviti povezivanje uređaja s tim sabirnicama. Zatim će početi polaganje signalnih i komandnih kabela od uređaja u vanjskim poljima do prostorija u ko-

Ekipa na terenu

Radnici ARGITA pri kraju su s iskopavanjem i betoniranjem temelja za portale teških vodova

jima će biti smještena sekundarna oprema, čija se isporuka očekuje u studenom. Potom slijedi spajanje položenih kabela te podešavanje i ispitivanje rada opreme funkcionalnih cjelina glede upravljanja, nadzora, zaštite, mjerenja i signalizacije.

Poseban je problem, naglašava J. Brčić, zamjena stare sekundarne opreme postojećih polja (dva dalekovodna i dva trafo-polja) i opreme istosmjernog razvoda novom koja će biti kompatibilna s opremom i uređajima opremanja druge etape. To će, dodaje, trebati obaviti postupno, tako da se u svakom trenutku osigura neprekidan rad Trafostanice, u dogovoru s Prijenosnim područjem Zagreb i Distribucijskim područjem Elektra Zagreb.

Iz Končara - Montažnog inženjeringa, jednog od podizvođitelja radova, ovdje je voditelj elektromontažnih radova Zdravko Balić. Njegova tvrtka zadužena je za izradu čelične konstrukcije, postolja aparata i portala za opseg cijele druge etape, montažu cjelokupne opreme s izvođenjem uzemljenja, polaganjem signalno-upravljačkih kabela, te ispitivanjem i puštanjem u pogon, zajedno s Končar - Inženjeringom za energetiku i transport i stručnim službama HEP-a. Kako nam kaže, njegov dio posla odvija se u redu i bez zastoja.

Ugovor o opremanju druge etape izgradnje TS Dubec, po odredbi "ključ u ruke", sklopljen je s Končar-Inženjeringom za energetiku i transport. V. Mesić naglašava da je dosadašnji rad spomenute tvrtke pokazao kako na građenju TS Dubec nisu angažirani dovoljno stručni ljudi, uslijed čega, zaključuje, najviše "stradaju" dobri i kvalitetni podizvođitelji i služba nadzora, koji svojom stručnošću i pojačanim zalaganjem to moraju nadoknaditi.

Tatjana Jalušić

TS 110/20 KV DUBEC

Trafostanica 110/20 kV Dubec zamišljena je kao "sekundarna" mrežna točka 110 kV sustava grada Zagreba s obzirom na položaj TS 400/220/110 kV Žerjavinec (sjeveroistočni dio grada), jednako kao što je TS Botinec u odnosu na TS 400/110 kV Tumbri za južni dio gradskog područja, te kao što će 110 kV rekonstruirano rasklopište TS Rakitje biti u odnosu na buduću TS 400/110 kV Zlodi za zapadni dio grada. Postrojenje 110 kV i rasplet 110 kV vodova TS Dubec orijentirani su tako da je priključak "teških" vodova u sredini sabirnica, dok su bočno priključeni ostali zračni i kabelski vodovi, transformatori i spojno polja. Time se postiže optimalna raspodjela opterećenja uzduž sabirnica što je od posebnog značaja pri velikim tokovima snage od TS Žerjavinec prema užem području grada Zagreba.

Samo 110 kV rasklopno postrojenje u TS Dubec koncipirano je kao tipsko složeno postrojenje s dva sustava cijevnih sabirnica za 10 polja: DV 110 kV Resnik 1 i 2, DV 110 kV Žerjavinec 1 i 2, DV 110 kV Ksaver 1 i 2, KV 110 kV Maksimir, TP 110 kV TR 1 i TR 2 i spojno polje glavnih sabirnica.

U prvoj etapi gradnje koja je dovršena privremenim puštanjem u rad u rujnu 1988. godine, a trajnim u listopadu 1989. godine, izvedene su 110 kV sabirnice preko 5 polja na koje su priključeni: DV 110 kV Resnik 1, DV 110 kV Ksaver, transformator 110/10 kV, 40 MVA, TR 1, te transformator 110/10 kV, 40 MVA, TR 2.

POLAGANJE PODMORSKOG 20 KV KABELA SUĆURAJ - DRVENIK

ENERGETSKI NAJZNAČAJNIJI
OVOGODIŠNJI POSAO ELEKTRODALMACIJE

U SUBOTU, 13. listopada, dok se većina zaposlenih još uvijek nalazila u stanju zasluženog dokoličarskog sna, a sunce još nije ni promililo čelom iznad južnih biokovskih padina, radnici splitske Elektrodalmacije započeli su, s najistočnijeg rta otoka Hvara, spuštati na morsko dno 20 kV kabel. Omesti ih nije uspio ni ranijutarnji kurenat svježeg burina, zbog kojeg je trajekt, s deset tona kabela i pratećih uređaja na svojoj palubi, držan na trasi pomoću tri sidra i jednog remorkera. Sredinom jutra vjetar se smirio, a najljepši vedri dan zakašnjelog ljeta pratio je kabel i njegove polagače do kasnih poslijepodnevni sati, kada je u punoj svojoj duljini od 5,4 kilometra povezo hvarski Sućuraj i priobalni Drvenik. Na otočnoj strani putovat će još jedan kilometar pod zemljom i za koji dan ući u novoizgrađenu trafostanicu 10/0,4 kV, koja čeka već naručene blokove srednjeg i niskog napona. Na kopnenom dijelu putovat će u duljini od 2,3 km do, također nove, TS 10/0,4 kV Kapeć (Zaostrog), te dalje do TS Podaca. Ova će kabelska dionica zatvoriti energetska petlju između krajnjih napojnih točaka u trafostanicama 35/10 kV u Bristu i Starom Gradu i omogućiti dvostrano kolanje napona.

GODINAMA SE UKAZIVALO NA
NEODGODIVU POTREBU POLAGANJA
KABELA

Pripremni dio tog, novčano značajnog, a energetski najznačajnijeg ovogodišnjeg posla u ovom DP-u, moglo bi se reći da je trajao dugo, jer se godinama ukazivalo na neodgovornu potrebu ovog zahvata. Ali danas, kada je kabel sigurno pohranjen na morsko dno, govorit ćemo samo o posljednjem pripremnom tjednu.

PODMORSKI KABEL 20 KV U PUNOJ SVOJOJ DULJINI OD 5,4 KILOMETRA POVEZAO JE HVARSKI SUĆURAJ I PRIOBALNI DRVENIK - NA OTOČNOJ STRANI JE POD ZEMLJOM JEDAN KILOMETAR I ULAZI U NOVOIZGRAĐENU TRAFOSTANICU 10/0,4 KV, A NA KOPNENOM DIJELU U DULJINI OD 2,3 KM, PROTEŽE SE DO TAKOĐER NOVE, TS 10/0,4 KV KAPEĆ (ZAOSTROG), TE DALJE DO TS PODACA. OVA KABELSKA DIONICA ZATVARA ENERGETSKU PETLJU IZMEĐU KRAJNJIH NAPOJNIH TOČAKA U TRAFOSTANICAMA 35/10 KV U BRISTU I STAROM GRADU I OMOGUĆUJE DVOSTRANO KOLANJE NAPONA

Utovar na trajekt "Brač", tvrtke Wolf iz ugljanske Lamjane, a koji su nam ustupili i spomenuti remorker, započeo je u splitskoj Sjevernoj luci. Tamo su vrijedni radnici Službe za izgradnju i usluge sami izradili hidrauličko postrojenje, katapiler - tzv. žirafu koja, zajedno s gusjenicom, omogućuje namatanje i odmatanje kabela, a prema zamisli Tonča Mladinića, nalijevajući olovo u za to prilagođene cijevi, načinili su i sidra za plutače koje označavaju kabelsku morsku trasu i omogućuju geodetskim uređajima lakše navođenje broda. To će, kao i snimanje trase obavljati Hrvatski hidrografski institut.

I dok se šest puta po 900 metara Elkinog kabela XHE 69/23, 3 x 120 mm², promjera 83 mm, namatalo na palubu, zaposlenici ove tvrtke, Dragutin Jordanić i Zlatko Kontrec, izrađivali su spojnice. Prema riječima Josipa Bošnjaka iz tvrtke Tyco Zagreb, uz pomoć Raychemove opreme, na spojnica je po prvi put primijenjena nova tehnologija, novi materijal uz korištenje konusa, a što olakšava i ubrzava montažu, te pri mogućem kvaru olakšava njegovo otklanjanje.

KREĆEMO PREMA HVARU

U velikoj HIAB dizalici na visini od 24 metra, ali pod stručnom upravom Mate Žurića i s pomoćnikom za ravnotežu Emilom Nikolićem, snimamo utovar kabela. Ivo Pečarević, koji upravlja uređajem za navođenje kabela preko gusjenica i žirafe, nadzire i kretanje naše dizalice. Kabel je napokon na palubi i može se krenuti prema Hvaru.

I dok novinari i snimatelji preko četiri broda, od glisera do onih većih, stižu preskačući ograde na onaj glavni - kabelonosivi,

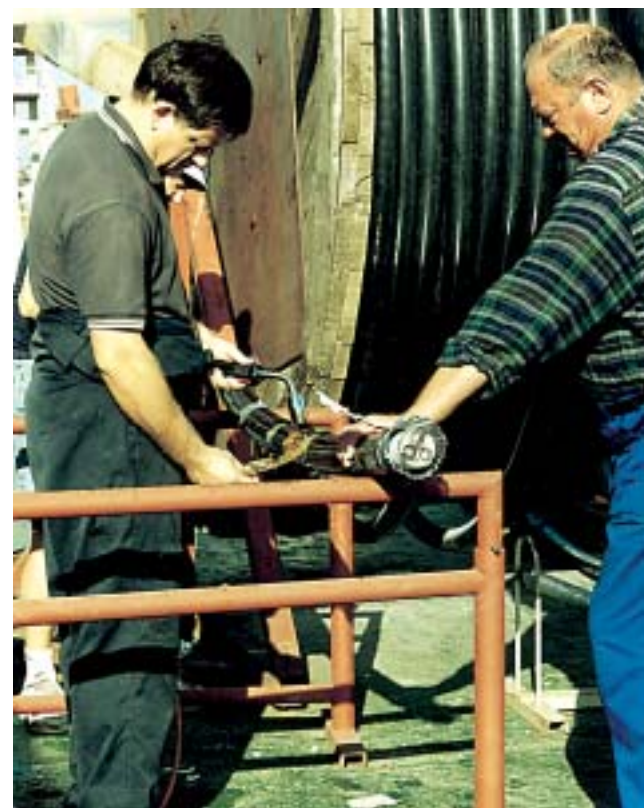
dotle Mate Mijić, Neven Favro, Boris Živković, Teo Bradašić, Tonči Mladinić i Marin Mrduljaš, na čelu s direktorom DP-a Željkom Đerekom, već zahuktani odrađuju svaki svoj dio posla i budno prate uranjanje kabela u more. Dio pratećeg osoblja i predstavnika stručnih službi DP-a obilazi početnu kabelsku točku u Sućurju na Hvaru. Dočekuju ih ozarena lica onih najsretnijih u ovoj priči, rukovoditelj Pogona Ive Udovičića, njegove desne ruke, Andre Tadića i načelnika općine Srđana Bartulovića- Kačića. Obilazimo agregat, 460 kVA, koji je tri zadnje turističke sezone hranio potrošače ovog mjesta i imao vrlo nezgodnu promocijsku ulogu - smješten je, naime, točno nasuprot hotelu, tako da su gosti mogli uživati u njegovu izgledu i zvuku. U blizini je i stari tornjić 10/0,4 kV koji, također, odlazi u prošlost, čim nova TS bude pripojena današnjem kabeu. Načelnik općine tom je prigodom rekao:

- Moram priznati da sam bio skeptičan da će se ovaj posao ikad napraviti. Zato sam danas iznimno sretan i zahvaljujem svima koji ste u njemu sudjelovali. Hvala, gospodo, napravili ste povijesni posao.

AGREGAT, POSLJEDNJI NA PROSTORU
HRVATSKE, NEĆE VIŠE BITI DIO MREŽE

Direktor DP-a, Ž. Đerek, odgovorio je:

- Želja nam je bila da i prije sezone ovo obavimo, ali nas je papirnati dio posla sprječio. Važno je naglasiti da i u ovim teškim vremenima HEP pronalazi načina da udovolji ovakvim malim mjestima, koji moraju živjeti kao od Boga zaboravljeni i da je ovo naš poticaj razvoju

ELKIN stručnjak izrađuje spojnicu, a kapetan trajekta nadgleda posao

ELKINA spojnica na Raychemovoj opremi

Veročka Garber

Gusjenica i žirafa namataju kabel pri utovaru na trajekt

Ivo Pečarević upravlja uređajem za navođenje kabela

Kabel je spreman za put

Kabel ovim putem klizi u more

Neven, Mato, Boris, Tonči i Zlatko – snimak za sjećanje

Direktor DP Elektrodalmacija i rukovoditelj Pogona Hvar s osmijehom se opraštaju od posljednjeg agregata u Hrvatskoj

I oni su dali svoj prilog velikom poslu: Živan, Ante, Marino i Hrvoje

Kabel na kušinama nježno stiže pred Drvenik

Remorker prati trajekt i kabel

A sada treba još kabel *popeti* uzbrdo, ukopati i povezati s novom TS

PRIGODOM 45 GODINA PRIJENOSNE DJELATNOSTI U DALMACIJI: TS OPUZEN

BOGU (I LJUDIMA) IZA LEĐA

JOŠ uvijek sam u ophodnji po visokonaponskim trafostanicama. Putem prema jugu dolazim i do one tri iz Dubrovačko-neretvanske županije: Opuzen, Komolac i Ston.

Opuzen se *rastegnuo* duž Neretve s jedne strane, a naša TS *skriva* se s druge strane. A mosta *ni za lijeva*. Puteljkom uz koji svakojako raslinje *šiklja* nekontrolirano i uživa puno slobodu, dolazimo do cilja. Bila sam već u mnogim istovrsnim i istonamjenskim objektima poput ovog, ali nijedan mi nije izgledao tako tužno izgubljen u prostoru i vremenu.

TS 110/35 kV *Opuzen* u pogonu je od sredine srpnja 1979. i teško se može reći da se dobro drži za svoje 22 godine. Gdje god *bacim* pogled ne zadržavam ga dugo, jer ni putnik namjernik ne voli vidjeti neodržavane i vlažne zidove sa samoniklim gljivicama, ili *ofucani* namještaj. A kako je tek onima koji to gledaju danonočno, ne usuđujem se niti pitati. Ovdašnja posada broji četiri člana. To su uklopničari: Srećko Ilić, Mladen Šprlje, Marinko Gašpar i Ivan Planinić, koji je tog jutra odrađivao svoju smjenu baš kao što je to radio sve ove godine, od početka rada TS. Već deset godina nema onog petog, pa su se, uz svu pripomoć kolege iz TS Makarska, nagomilali prekovremeni sati.

PLODNA ZEMLJA, PLODNI LJUDI

Plodna neretvanska dolina kao da potiče na rađanje i ljude koji u njoj žive. Tako sam kod naša četiri uklopničara izbrojala ravno četrnaestero djece, što daje nadu da ovaj narod ipak neće tek tako izumrijeti. Ivan se ne žali na posao, ali na osamljenost da.

- *Nemamo komunikaciju ni s ljudima ni s gradom čije ime nosimo i koji tek nostalgично gledamo tamo na drugoj obali. Sve moramo rješavati u obližnjoj Kuli Norinskoj ili Metkoviću, a ako poželimo za koji blagdan otići u crkvu - veza nam je samo čamac. Da bismo ostali zdravi i psihički i fizički bavimo se svim i svačim. Razumijem se u "struju", pa znam postavljati instalacije, popravljati aparate... ali, ne-*

obid, a tu je i stado ovčica da prehrana za njegovu brojnu obitelj bude raznovrsnija.

TRPIJA BI, PRODA NE BI!

Prije nego što kolega Matko Utrobičić i ja napustimo posadu TS *Opuzen*, postavljam Mladanu - iskusnu elektroprivredniku i poduzetnom čovjeku - jedno vrlo aktualno pitanje: Kako on gleda na privatizaciju HEP-a?

Odgovor je bio kratak i jasan:

Znam da nam je teško, ali ja bi trpija, a ne bi prodava!

VALJA NAMA PREKO RIJEKE

I tako, ovi stanovnici Opuzena smješteni u predjelu Luke, vide svoje sugrađane samo, što bi se ono reklo o *Uskrsu i Božiću*, odnosno družu se s njima, kako oni kažu, *kad glasaju ili kad pop blagosilja kuću*.

Da bismo opet došli s onu stranu rijeke, kamo vode svi pravci, napuštamo ovaj slijepi put i preko Metkovića se uspijevamo vratiti na magistralu. I dok Matko oprezno vozi i strpljivo me prati pitajući se *što je on Bogu skrivio*, ja se pitam nije li pjesnik Mak Dizdar mislio upravo na Neretvu kada je napisao one svoje divne metaforične stihove:

*Ima jedna modra rijeka
Široka je duboka je
Sto godina široka je
Tisuć ljeta duboka jest
O daljini i ne sanjaj
Tma i tmuša neprebolna
Ima jedna modra rijeka
Ima jedna modra rijeka
Valja nama preko rijeke.*

Marica Žanetić Malenica

BAŠ MI JE DRAGO DA STE I DO NAS STIGLI, JER SAM ČESTO RAZMIŠLJAO KAKO NEKOGA OD NAŠIH NOVINARA POZVATI DA VIDI OVE NAŠE RADNE PROSTORIJE KOJE SE OD POČETKA RADA STANICE NISU "OPITURALE". MI SMO VAM ŠKOLSKI PRIMJER ZA ONU UZREČICU: "DALEKO OD OČIJU, DALEKO OD SRCA"!

mam komu. Zabavim se malo i poljoprivredom, uzgajam mandarine, a i kokoši i poneka ovca doprinose kućnom proračunu.

SVIJET BI SAMOĆU, A MI BI SVIJET

Kako u obližnjoj stambenoj zgradi živi i Ivanov kolega Mladen Šprlje, nije bilo teško doći do njega premda nije u smjeni.

- *Baš mi je drago da ste i do nas stigli, jer sam često razmišljao kako nekoga od naših novinara pozvati da vidi ove naše radne prostorije koje se od početka rada stanice nisu "opiturale". Mi smo vam školski primjer za onu uzrečicu: "Daleko od očiju, daleko od srca". Mislim da bi za njih više vrijedilo: Daleko od plana održavanja, još dalje od njegove realizacije!*

I Ivan i Mladen se slažu da, za razliku od ljudi iz grada koji traže mirne oaze u prirodi, kako bi pobjegli od buke i gužve, oni i njihove obitelji željni su upravo toga. Njima nedostaju zbivanja i druženja, najobičnije *ljudikovanje* od kojeg drugi bježe.

Mladen je iz obližnje Kule Norinske i dolazak u ovu TS nije zahtijevao posebnu aklimatizaciju. Tu je od početka njena rada i još uvijek voli svoju struku i posao. Nije se *štutaio*, premda ga do mirovine dijeli tek još jedna radna godina. Vitalnost i zdravlje održava pomoću svojih životnih načela, a jedno od njih glasi: svaki dan barem dva sata fizičkog rada. I tako sat po sat, dan po dan i Mladen s ponosom pokazuje *svojih ruku djelo*. Okolno zemljište, koje je svojevrsna *ničija zemlja* barem što se održavanja i brige tiče, oplemenio je i priveo svrsi. Sada je tu voćnjak od 400 stabala u kojem mogu identificirati: šipak, grapefruit, smokvu, jabuku, trešnju, breskvu, šljivu, limun... Može se očekivati, a to se i potvrdilo, da su ovdje najbrojnija stabla mandarina upravo bogato okićena plodovima koji nam, u ovim promjenljivim vremenskim uvjetima, nude onaj tako potreban C vitamin. Tu su i sadnice maslina, ali i povrtnjak gdje *nema čega nema*. Priznao mi je Mladen da od Neretve *posudi* tu i tamo pokoju ribu za

Uklopničar Ivan Planinić, zna popraviti sve na "struju", ali nema komu!

TS 110/35 kV Opuzen, trebalo bi je barem "opiturat"!

Mladen Šprlje, uklopničar, voćar, ribič, ovčar...: "Trpija bi, ali ne bi nas prodava!"

PRIGODOM 45 GODINA PRIJENOSNE DJELATNOSTI U DALMACIJI: TS KOMOLAC

POŠAO - KORAK NAPRIJED, PLAĆA - KORAK NATRAG

NEGDJE između Mokošice i Dubrovnika smjestio se Komolac. Nema puno toga čime bi se mogao pohvaliti, ali zato ima našu TS 110/35 kV Komolac. A to nije mala stvar. I to stanicu sa stažom dugim 38 godina. Posjetili smo je tek koji dan iza jednog od onih neslavnih ratnih jubileja. Naime, prije deset godina, točnije 1. listopada 1991., izgorjela je u jednom od niza neprijateljskih napada na ovo područje. Oštećenja su sanirana, postrojenje obnovljeno, a od prije godinu i pol dana - uključena je i u SDV.

I umjesto da se svi zajedno radujemo ovoj modernizaciji u poslovanju, ovdje smo se naslušali tek žalopojki. U smjeni je bio uklopničar Branko Alfirević, ali kako je stambena pogonska zgrada preko puta, i ima promatračnicu na svakom balkonu, naš dolazak nije prošao neopaženo. Uskoro je tu bila kompletna ekipa u sastavu: uklopničari Franko Favro i Stjepo Vodopić, pomoćni radnik Ivo Ivanović i spremačica Janja Margaretić.

POSJETILI SMO TS KOMOLAC TEK KOJI DAN IZA JEDNOG OD ONIH NESLAVNIH RATNIH JUBILEJA. NAIME, PRIJE DESET GODINA, TOČNIJE 1. LISTOPADA 1991., IZGORJELA JE U JEDNOM OD NIZA NEPRIJATELJSKIH NAPADA NA OVO PODRUČJE – DANAS SU OŠTEĆENJA SANIRANA, POSTROJENJE OBNOVLJENO, A OD PRIJE GODINU I POL DANA – TS JE UKLJUČENA I U SDV

OTIĆI U MIROVINU ILI NE - PITANJE JE SAD?

Franko je najstariji među njima i sa skoro četrdeset godina elektroprivrednog staža dogodine bi mogao u mirovinu, ali...

O čemu ovisi ta odluka, pitam svog zemljaka koji je davno napustio rodno Blato na Korčuli i vraća mu se tek s jeseni da pokupi masline i ljeti da se okupa.

- Odlazak u mirovinu ovisi o tomu hoće li past koji solad. Jer, još se nisam umorio, volim ovaj posao i, sve u svemu, mogu reći da sam zadovoljan što mi je ovdje prošao cijeli radni vijek.

Branko Alfirević podrijetlom je iz omiškog zaleđa, tzv. Poljičke republike, ali kako mu je otac tu radio i on se odlučio, još 1979. godine, nastaviti obiteljsku radnu tradiciju i bivšu Poljičku zamijeniti jednako tako bivšom Dubrovačkom republikom.

ONA S TELEVIZIJE

Stjepo Vodopić nam se vjerojatno ne bi ni pridružio da ga nije mučila znatizelja glede mog identiteta: A ja sam mislila da ste Vi ona s televizije, znate ona Anita Malenica što je "sredila" onog političara u onoj emisiji "Nedijom u dva"... A je li Vam što u rodu? Sviđa mi se, dobra je na jeziku.

I tako sam se prvo ispričavala što sam izneverila Stjepina očekivanja, i što prema izgledu i godinama nisam kao Anita s kojom imam tek zajedničko prezime. Ali, za utjehu skromno sam izjavila da, što se jezika tiče, nisam ni ja za bacit i da ne treba biti tako vidljivo razočaran.

PRVO ŠOK, POTOM CUKAR

Koliko mi je ta samohvala pomogla ne znam, ali Stjepo je po onoj: *Bolje vrabac u ruci, nego golub na grani* (čitaj:

Bolje Marica u stanici, nego Anita na televiziji), otvorio dušu i odigrao ispred kolega i mene takvu monodramu da sam žalila što publika nije bila brojnija, osobito ona iz rukovodnih struktura. Jer to što sam ja slušala bilo je, pretpostavljam, namijenjeno njihovim ušima.

Već godinu i pol dana, otkada su smjenski rad zamijenili drugim režimom, prema kojem su svaki drugi dan 24 sata na raspolaganju, nisu dobili rješenja za nova radna mjesta, niti primaju plaću prema prijašnjim mjestima.

- Nisu riješeni problemi nadoknade za pripravnost, ne plaćaju nam se prekovremeni sati, a plaće su se smanjile prosječno za 1.200 kuna mjesečno. Sada imamo vremenski veću obvezu prema tvrtki, a manju plaću. Tako moj sat pripravnosti doma vrijedi tek 84 lipe, jada se Stjepo i dodaje: Ja sam bio na dežurstvu prije deset godina kada je napadnuta ova TS i doživio šok od kojeg mi je posli skočija cukar i bio sam dugo na bolovanju. U HEP-u sam 33 godine, ali nikad nije bilo ovako kao zad-

njih nekoliko godina. Ta nepravda prema nama započela je još prije četiri godine kada nam je, kažu greškom, skinuta kvalifikacija s VKV na KV, a nastavlja se svim ovim šta sam Vam već rekla.

NISMO REKLI DA NEĆEMO RADIT...

Pa nije valjda sve tako crno, pitam bojažljivo Stjepu, pokušavajući ga malo udobrovoljiti.

- Pa i nije... Nismo rekli da nećemo radit. Samo smo tili reć da šefovi nisu korektni prema nama.

Slušaju ovo pomoćni radnik Ivo i spremačica Janja i samo se smješkuju. Imaju li oni kakvih pritužbi, pitam da razgovor ostane u stilu tužbalice.

- Moje je da održavam okoliš i brinem o izgledu postrojenja i dobro mi je, kaže Ivo.

- A meni je odlično s njima, dodaje Janja, i hvali svoja četiri mušketira na sva usta.

ZNA I NAMA BIT LIPO

Premda u Komolcu nisu tako izolirani kao njihovi kolege u Opuzenu, imaju i oni svojih problema. Nemaju nikakvu mogućnost neke dodatne zarade, jer zgrada nema okućnice niti mogućnost uzgoja domaćih životinja, čak ni onih sitnog zuba. To što moraju živjeti isključivo od plaće čini ih, vjerojatno, nešto nezadovoljnijim od kolega po drugim trafostanicama koji su u jednakom položaju.

Ipak, zamolila sam ih da razgovor završimo u nešto veselijem tonu i sa smješkom. Pristali su pod uvjetom da obavijestim svekoliko hepovo žensko pučanstvo da je Stjepo stari momak, kojem još uvijek traže bračnu družicu.

Branko Alfirević, dežurni uklopničar: kažu da su nam greškom skinuli kvalifikaciju, ali grešku nikako da isprave. I tako četiri godine...

TS 110 kV Komolac

Posada na okupu: U prvom planu su Franko, Branko i Janja, a zalede im štite Ivo i Stjepo: Zna nama bit i lipo...

- Tribala bi znat must, dizat se u zoru i lijegat s kokošama, šale se kolege, a Stjepo odmahuje rukom i dodaje: A koja ti danas hoće must? Sve ti se prave gospode....

Međutim, premda kažu da ga hoće oženiti, ipak im odgovara stanje kakvo jest, jer je Stjepin stan njihovo je zborni mjesto u slobodno vrijeme.

- Ako se oženi di ćemo onda ovako dobro pojest, popit, i što je najvažnije pogledat koju kazetu s onim, znate kojim, filmovima.

- Ajme meni, još će me optužit da se bavim pornografijom, jada se Stjepo, a ja ga tješim da su svi punoljetni i to po više puta i da to nije kažnjivo, ako se gleda doma, uz kozletinu ispod peke, i za svoj gušt.

I tako, počeli smo elegijom, završili erotikom. Ne znam što Stjepo misli, ali meni se čini da ni Anita ovdje ne bi mogla učiniti ništa više! Čak i uz pretpostavku da ima bolji jezik od mene.

Marica Žanetić Malenica

PRIGODOM 45 GODINA PRIJENOSNE DJELATNOSTI U DALMACIJI
POLUOTOK PELJEŠAC: TS 110/35 STON

DOBRO IZGLEDA ZA SVOJE GODINE

U ZAKLONJENOM TROKUTU HODILJA, STONA I ČESVINICE, VEĆ ČETIRI DESETLJEĆA VRIJEDNO RADI NAŠA TS 110/35 KV STON - VIDI SE DA ULAZI U SVOJE ZLATNE GODINE, ALI JEDNAKO SE TAKO VIDI DA SE NJENI STANOVNICI BRINU O NJOJ I DA JE BRIŽLJIVO ODRŽAVAJU

U RP 35 kV ugrađuje se grijanje u prekidače

IZMEDU Splita i Dubrovnika, na Pelješcu, našem drugom po veličini poluotoku, ukotvio se gradić Ston, preslika u malom vječnog Grada pod Srđem. Smješten je ispred mosta na Bistrini koji na tom mjestu tvori zaljev u zaljevu. Uz pet kilometara duge kamene zidine, najdulje očuvane na Sredozemlju, u ovom minijaturnom gradu nailazimo i na Knežev dvor, ali i niz renesansnih kuća, kojima je i zub vremena bio blagonaklon. Prednost koju nudi izdašna priroda marljivi žitelji znali su raznoliko i maštovito iskoristiti. Uz bujno i raznoliko raslinje, da spomenem tek masline, naranče, šipak i nezaobilaznu lozu - ovdje su i sušilišta soli, plodna polja koja daju bijelo zlato još od 14. stoljeća, kada je dubrovačka vlastela kupila Pelješac od bosanskih i srpskih vladara plaćajući ga, također u zlatu, ali onom žutom i suhom.

Gradići Ston i Mali Ston poznati su od davnina i na daleko još po nečemu, ali ostavimo šećer za kraj.

ČETIRI DESETLJEĆA POGONSKE SPREMNOSTI

Skrećemo, kolega Matko i ja, desno s glavnog pravca Ston – Orebić i sporednim puteljkom stižemo na tromeđu Hodilja, Stona i Česvinice. U tom zaklonjenom trokutu već četiri desetljeća vrijedno radi naša TS 110/35 KV STON. Vidi se da ova stanica ulazi u svoje zlatne godine, ali jednako se tako vidi da se njeni stanovnici brinu o njoj i da je brižljivo održavaju kako bi joj se, s punim pokrićem, mogla reći ona već otrcana fraza: *Dobro izgledaš za svoje godine!* Oprema je, kažu, u odličnoj kondiciji, premda meni kao potpunom laiku, djeluje malo staromodno. Još se ne zna koliko dugo će odolijevati neminovnom zovu daljinskog vođenja, ali, čini se da joj odgovara i ručno vođenje koje obavlja pet uklopničara: Ivo Vuletić (interventni), Ratko Prkut, Ante Glavinić, Ante Bigunac i Ivo Kunica.

U popodnevnoj smjeni zatekli smo dobro raspoloženog Ivu Kunicu, koji je tu od 1963. godine i za kojeg više u ovom poslu nema neriješenih jednadžbi, čak ni onih s jednom nepoznanicom. On je tu doma, i više nego doma.

- *Malo je dosadno, ali naviknete se na samovanje i na to da vas nitko ne posjećuje. Za vrijeme bivše države znalo se dogoditi da me iznenadi tadašnja milicijska ophodnja, a i oni tek da provjere spavam li na radnom mjestu. A da ne bih "spavao", gledam televizijski program i i čitam sve što mi je dostupno. Dakako, i naš "Vjesnik".*

NEŠTO SE ZBIVA U RASKLOPIŠTIMA

Kada se prije pet godina u Stonu zemlja tresla, Ivo je bio u smjeni, preplašen ali i sretan što u TS nije ništa stradalo. Baš kao i za vrijeme ratnih godina kada je uokolo TS palo puno granata ali, srećom, u sam krug objekta niti jedna. Obilazimo postrojenje kako bismo se uvjerali u Ivine riječi i promotrili što to ovih dana rade naše kolege iz prijenosovog Odjela održavanja. Radi se u oba rasklopna postrojenja. U onom 35 KV se ugrađuje grijanje u prekidače, a na suprotnoj strani, u RP 110 KV, istodobno se obavlja revizija rastavljača na vodnom polju Komolac.

KUĆICA U DRVEĆU, TRAVA OKO NJE

Odmah se vidi, a pozornim promatranjem posebice, da pomoćni radnik Miho Konjuh ne sjedi bez posla. Uz besprijekornu urednost dvorišnog dijela, objekt je okružen i oplemenjen stablima maslina, smokava, šipaka i mandarina i niskim raslinjem.

- Uhiti se i koja ribica, pa onaj koji je od nas u jutarnjoj smjeni skupa s Mihom pripremi marendicu. Žao mi je što Miho nije tu da vam ispriča čime se on bavi. Inače, mi se međusobno pomažemo i dobri smo prijatelji. Slobodno napišite da smo jedna od najboljih ekipa što se naše suradnje tiče, kaže Ivo.

DODATNIM POSLOVIMA DO BOLJEG I SADRŽAJNIJEG ŽIVOTA

Sad dolazi onaj dio mojih propitkivanja koji na površinu izbaci sve ono što naši ljudi rade u slobodno vrijeme. A ima toga podulji popis. Krenimo redom.

Miho svira liru zvanu *lijerica* i član je KUD-a *Lindo* u susjednim Dolima. A i harmonika u njegovim rukama rado svira. Ivo Vuletić, najstariji među njima, je kažu mehaničar za sve vrste aparata i *takvog majstora nema na daleko*. Ante Bigunac, najmlađi u ekipi, je vinogradar i dobro mu ide s *plavcima* više vrsta. Ante Glavinić uzgaja školjke i po tomu je najbliži našem domaćinu Ivi Kunici. A na njega je upravo došao red.

UPORNIJA OD SVIH NEDAĆA

Premda ga svake četvrtke noći nema doma, Ivo sve to naknadi s ona tri slobodna dana. Onda se pozabavi kućom, zemljom, morem... Kaže da je svoju kuću u obližnjoj Zamaslini, prvom naselju na Pelješcu kada se dolazi s kopna, *gradio tri puta*: prvi put kad ju je podizao iz temelja, drugi put kad ju je popravljao nakon neprijateljske okupacije, a treći put kad ju je *krpao* poslije potresa. Ali, ne da se ni Ivo ni kuća: *Upornija je moja kuća od svih tih nedaća koje su je zadesile zadnjih deset godina*.

JEDNA KAMENICA – JEDNO JAJE

A u upornoj i žilavoj kući puno vrijednih ruku i svakog blagoslova. Od kokoši i koza, do maslina i loza. Ali, u prvom planu je ipak školjarstvo kojim se Ivo bavi već dvadeset godina. Na površini od 4000 četvornih metara uzgaja kamenice i dagnje ili mušule, kako ih ovdje nazivaju:

- U ratnim godinama i neposredno poslije prodaja je stagnirala, ali zadnje dvije godine opet je porasla potražnja i ide nabolje. U vrijeme moje mladosti jedna kamenica vrijedila je kao jedno jaje, ali više nije tako. Sada se za njenu cijenu mogu kupiti i tri jaja. Ja ih dajem u veleprodaju jer nemam vremena za bavljenje i trgovinom.

Zanima me kako se uzgajaju školjke.

- Uhvati se mlađ, zametne i onda školjka sazrijeva. To je staro zanat u ovom kraju, ali metode su i dalje ostale nepromijenjene. U more se među drvene motke i na njima poput grozdova sazrijevaju školjke. To što kamenice ovdje uspijevaju znači da nam je more još uvijek iznimno čisto, a i morske struje doprinose tomu.

Kako vi najradije konzumirate kamenice?

- Onako svježe na salatu, ali volim i rizot, s tim da mu dodam sipu ili lignju.

OBOŽAVAJU IH I CAREVI I PODANICI

A sad obećana, istina tek pisana *poslastica* za sladoskusce istančana okusa. Dakako, riječ je o kamenicama - školjkama iz roda *edulis* koje od rimskih careva do danas nisu izgubile na cijeni kao potvrđeni afrodisijak, ali i prirodni lijek za slabokrvne. Ovi aromatični plodovi mora posebnog okusa jedu se najčešće svježi, bez ikakve dorade i s nekoliko kapi limuna, pa nije čudo što je odnos prema njima dvojak: ili ih obožavaju, ili ih uopće ne žele kušati. Ne trebam reći da moja probirljiva nepca spadaju u ovu prvu, mnogobrojniju skupinu.

Marica Žanetić Malenica

TS 110/35 kV Ston

U RP 110 kV ljudi iz Odjela održavanja obavljaju reviziju rastavljača

Od 1965. godine uklopnicu je u novoj zgradi

U ovoj zgradi bila je uklopnicu 1960. godine kada je TS puštena u pogon

Dežurni uklopničar Ivo Kunica

NAJLJEPŠE, ALI NAJOPASNIJE RADNO MJESTO U HEP-U

Slap visok 70 metara u neposrednoj blizini špilje u kojoj se nalazi izvor Zeleni vir, po kojem je elektrana dobila ime: nekad su se ovdje vjenčavali mladi parovi, a danas je ostalo samo sjećanje na taj lijepi običaj

DANA 28. PROSINCA 1921. GODINE DOVRŠENA JE IZGRADNJA HE ZELENI VIR, A TE VEČERI ZASVIJETLILA JE PRVA ŽARULJA U DANAŠNJEM HOTELU ZELENI VIR. ZELENI VIR NIJE NI NAJSTARIJA NITI NAJVEĆA, NI NAJZNAČAJNIJA HIDROELEKTRANA U HRVATSKOJ, ALI POLOŽAJ, POVIJEST I SADAŠNJOŠT OVE HIDROELEKTRANE ZASLUŽUJU VIŠE OD OVOG NAPISA U HEP VJESNIKU, KOJI DARUJEMO MUNJARI ZELENI VIR I SVIMA KOJI SU SUDJELOVALI U NJEZINOJ GRADNJI I RAZVITKU, ZA NJEZIN 80. ROĐENDAN

LOVIO SRNJAKA, ULOVIO "STRUJU"

NA POČETKU bijaše slučajnost. Strastveni lovac, Selčanin, Josip Lončarić, prateći trag ranjenog srnjaka po vrltima Gorskoga kotara, odjedanput je - kako sam kaže u svojim bilješkama koje je prvi objavio Marijan Paver - ugledao čarobnu sliku:

"Ruši se voda iz kakvih 80 metara visine u niži potok koji se opet jakim mlazovima ruši u nizinu. Ostao sam očaran, zaboravio momentalno na lov i na srnjaka, ali me digne lavež mog "Baškanca" koji je bio ulovio u potoku ležećeg srnjaka. Hitam do vode, ali sam morao, sada po strmijoj stazi, čuvati se da ne zaglavim, ili da se bar ne okupam. Dođem do lovine, spremim je i odahnem. Tek sada se ogledam i imao sam što vidjeti. Iza vrha ispod željezničke stanice prekrasan vodopad, a iza vodopada vidim prekrasnu veliku špilju - čitavu grotu... Na dnu špilje malo jezercice zelene boje iz kojeg se voda ruši u ponore. Desno i lijevo strmi bregovi, a kotlina u koju se potok ruši, kojih 50 metara široka..."

OD IDEJE DO PRVOG SVJETLA

I eto ideje. Da je Josip Lončarić bio pjesnik, možda bi napisao nadahnutu pjesmu o ljepoti koju je vidio, a možda bi se često vraćao na to divlje i samotno, ali prekrasno mjesto tražeći inspiraciju, čuvajući ljubomorno svoje otkriće od drugih. I to bi bilo sve. No, Lončarić bijaše praktičan um, što je lako zaključiti i na temelju njegovih zapisa. Samo je na trenutak zastao očaran čarobnim prizorom, ali je odmah potom najprije spremio lovnu, a tek se onda dao u razgledanje. Josip Lončarić bijaše tehnički um koji je vrlo brzo zaključio da se prirodna snaga vode može iskoristiti u praktične svrhe, a s obzirom je bio i uspješan poduzetnik - u kapljicama vode s velikoga slapa i zelenom vrilu u špilji, osim zadivljujuće ljepote - vidio je mogućnost zarade. Od tog jesenjskog dana daleke 1898. godine, kada se visokom strminom sa srnjakom na leđima, vraćao prema selu Ložac, Lončarić nije prestao razmišljati o tomu da se vodena snaga Zelenog vira i potoka Curak pretvori u električnu energiju, koja će osvijetliti Gorski kotar i pokrenuti strojeve pilana.

Od ideje do konačne realizacije proteklo je još puno vode koritom Curca. Poduzetni Lončarić morao je najprije dovršiti brojne druge poslove. Gradio je belokranjsku željeznicu, pa onda i željezničke pruge Bosanski Novi - Bihać i Knin-Pribudić, a u međuvremenu je ispunio zavjet koji je dao svom rodnom Selcu, izgradivši hotel Rokan sa suvremenim kupalištem, 1912-1913. godine. Upornog Lončarića ni Prvi svjetski rat nije odvratio od zamisli da na izvoru potoka Curak izgradi hidroelektranu. Druge godine rata, (1915.) dovodi specijalista za gradnju hidrocentrala inženjera Franu Hatzingera, koji 1915., 1916. i 1917. godine mjeri protok vode i predlaže generalni nacrt. No, zbog manjka sredstava, strojeva i hrane gradnja se do daljnjeg odgoda.

I napokon, u proljeće 1920. godine, osniva se Zeleni vir - dioničko društvo za iskorištavanje vodenih sila Gorskog kotara. Konačan projekt izgradnje Elektrane Zeleni vir izrađuje tvrtka Peyer i to, ne prema nacrtima inženjera

Hatzingera, već inženjera Valerija Reisznera prema čijim je nacrtima izgrađena i Hidroelektrana Ozalj. Bilo je predviđeno da Elektrana Zeleni vir radi s dva generatora snage po 1 MVA, ali ipak je dovršena 28. prosinca 1921. godine sa samo jednim generatorom snage 1020 kVA, no ostavljen je prostor za montažu još jednog koji će doći na svoje mjesto tek 40 godina poslije - 1961. godine. Prva žarulja s električnom energijom proizvedenom u Zelenom viru zasvijetlila je navečer 28. prosinca 1921. godine u današnjem hotelu Zeleni vir. Elektrana je službeno puštena u pogon 29. siječnja 1922. godine u 11 sati - zabilježili su kroničari. Elektranu je, u nazočnosti velikog broja uglednika, blagoslovio mjesni župnik Stjepan Petranović. Taj blagoslov, pratio je HE Zeleni vir svih dosadašnjih 80 godina njezina postojanja.

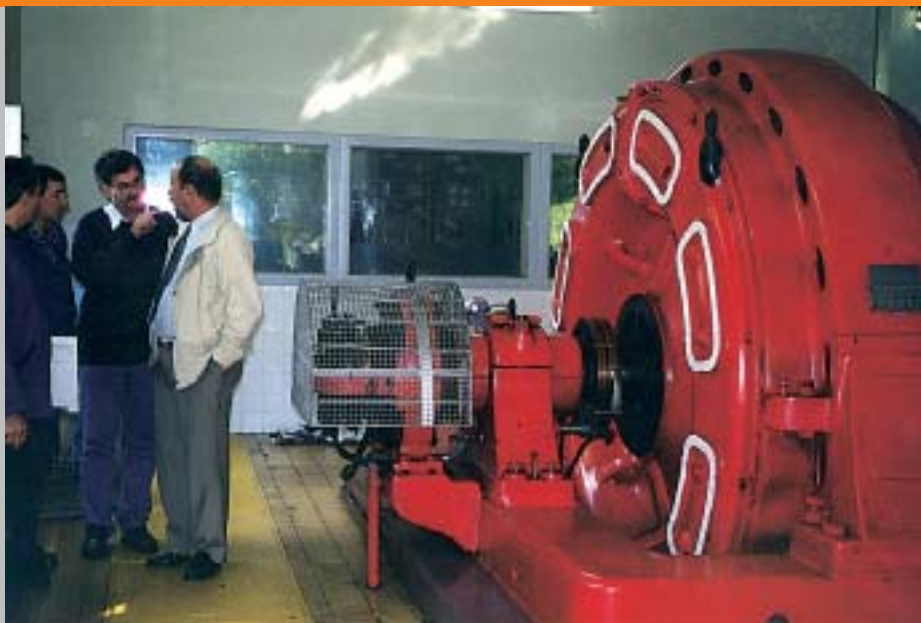
Istodobno s gradnjom Hidroelektrane izgrađene su dvije trafostanice 5/0,4 kV u Skradu i Kupjaku, te 5 kV dalekovod za njihovo napajanje. Kako je bilo izgraditi hidroelektranu na skoro nepristupačnom terenu uz ondašnju tehnologiju, danas je teško i zamisliti, ali njenim završetkom muke graditelja i vlasnika nisu prestale. Tu *novotariju*, koju su zvali električna energija, skoro nitko nije htio. Lokalni i ne samo lokalni skeptici su po trgovima i *kavanama* pronosili svoju omiljenu poslovicu "svakog čuda tri dana dosta." Neki su bili skeptični zbog neznanja, drugi zbog interesa. Trgovcima petrolejem nikako nije odgovarala elektrifikacija kućanstava, a industrijalci, poglavito vlasnici pilana, vjerovali su u vodenu paru i besplatnu snagu vode više nego u nekakvu novotariju koju su zvali električna energija. No, Josip je Lončarić doveo električnu energiju u svoje kućanstvo i pilanu, dijelio je žarulje i neumorno širio promidžbu pogonske energije. Polako i mukotrpno, ali sigurno - širila se električna mreža Gorskim kotarom. Preživjela je mala, ali puždana hidroelektrana onkraj Vražjeg prolaza i Drugi svjetski rat, partizansku diverziju, doba socijalističke izgradnje, samoupravnog socijalizma i dočekala današnje doba, vjerno služeći žiteljima Gorskog kotara.

ELEKTRANA BEZ ELEKTRIČARA

Četvrtak, 13. rujna 2001. godine. Nakon niza kišnih, osvanuo je prekrasan sunčan dan, kao idealan za posjet elektrani Zeleni vir do koje od Skrada vodi strm, uzak i opasan put dug pet kilometara. U pratnji doljepotpisanog reportera su direktor Pogona HE Vinodol Proizvodnog područja HE Zapad, u čijem sastavu je i HE Zeleni vir Mirko Zubčić i šef Pogona Gorski kotar Josip Kauzlarić. Cesta, bolji bi naziv bio djelomično asfaltirana stazica, spušta se strminom, često zavijajući. S jedne strane, skoro cijelim putem, je visoka strmina s koje prijete odroni, a s druge duboka provalija u čijoj dubini šumi potok Curak. Malo je mjesta gdje se mogu mimoći dva putnička automobila i to samo pod uvjetom da su u oba za volanom dobri i hrabri vozači. Vožnja unatrag čini se pogibeljnom. Moji vodiči i domaćini pokazuju mi mjesto gdje je lani jedan radnik sletio s *terencem* nekoliko stotina metara u provaliju i, za divno čudo, ostao živ s lakšim ozljedama. Od vozila je ostala samo gomila lima. Novi *terenc* nikad nije stigao, pa radnici za dolazak na posao koriste jednu staru Ladu niva koja je, također već dobrano zaslužila mirovinu. Zamišljam, kako je ovuda voziti zimi, po poledici i mraku. Teško je ocijeniti je li se teže spuštati ili penjati.

U dolini kuća pokraj potoka, a na njoj još piše: Munjara Zeleni vir. Ispred nje dočekuju nas radnici elektrane: poslovoda Josip Lisac, kako kasnije saznajemo jedini električar među sedmoricom zaposlenih u elektrani, te

Direktor HE Vinodol Mirko Zubčić i šef Pogona Gorski kotar Josip Kauzlarić s radnicima pokraj prvog agregata ugrađenog u HE Zeleni vir prije 80 godina razgovaraju o potrebi automatizacije rada u Elektrani

Branimir Mance, Josip Lisac, Josip Kauzlarić i Darko Crnković: za raditi ovdje potreban je pustolovni duh, jer je zimi svaki dolazak na posao i odlazak s posla pravi pothvat

Drago Jerbić, dežurni u smjeni, već 30 godina druži se sa strojevima i divljim zvijerima na ulazu u Vražji prolaz

Zgrada HE Zeleni vir u pustoši, okružena divljom i surovom, ali prekrasnom prirodom prkosi vremenu već 80 godina

80. GODINA HE ZELEN I VIR: MUNJARA S VRAŽJEG PROLAZA

Ovdje počinje Vražji prolaz. Djeluje pitomo samo dvadesetak metara, jer iz toga počinje divljina

Vražji prolaz, lijepo dok potok ne podivlja...

... a kad nadodu vode...?!

strojari Branimir Mance, Darko Crnković i Drago Jerbić. Kako je Josip ipak poslovođa, odmah nam kažu polušaljivo da je Zeleni vir jedina elektrana u kojoj ne radi ni jedan električar, jer su svi radnici strojarske struke (u to se

ne ubraja poslovođa). Prije obilaska izvora i Vražjeg prolaza razgovaramo o svakodnevnici naših domaćina.

DOLAZAK I ODLAZAK S POSLA - AVANTURA

Doznajemo da je ovdje nekad radilo 14 ljudi koji su dežurali po dvojica u smjeni. Danas ih radi samo sedam, pa je u 12-satnoj smjeni u Elektrani samo jedan čovjek. Osim strojeva, društvo mu ljeti prave, nažalost, rijetki turisti. U ostala doba godine - divokoze koje promatraju elektranu sa svojih visokih posmatračnica na okolnim, kao rukom odsječnim, okomitim stijenama, te medvjedi koji se, željni društva spuste blizu Elektrane. No, samoća i divlje zvijeri nisu najveći problemi radnika Zelenog vira. Najgori su dolazak na posao i povratak kući. Smjene su od 7 do 19 i od 19 do 7 sati, a ovdje zima dolazi rano. Prvi snijeg obično zapadne veći 1. studenog, a otopi se tek 1. lipnja. U dolinicu gdje je smještena Elektrana tijekom cijele zime sunce niti ne proviri. Sve je zaleđeno, a na posao se dolazi po mraku i s posla se odlazi po mraku. Zato, dežurni u Zelenom viru na posao ne odlaze bez rezervi hrane, motorne pile, sjekire, lopate i krampa, a neki - zlu ne trebalo - nose i pušku. Nikad se ne zna koliko će dežuranje vremenski trajati, dok ne stigne smjena, a kada će stići to je neizvjesno. Ponekad smjena traje i 48 sati, jer često u dolini gdje se nalazi centrala uopće nema snijega, ali na putu od Skrada do Zelenog vira su pravi snježni nanosi.

- Na putu se često ispriječi lavina snijega ili odron kamenja, pa ti vidi kako ćeš stići na posao. Uvjet da ovdje radiš jest vozačka dozvola i da si malo udaren u glavu, kažu nam naši duhoviti sugovornici, a reporter pomišlja da je ovdje u Zelenom viru vjerojatno najljepše, ali i najopasnije radno mjesto u cijelom HEP-u.

U unutrašnjosti Elektrane radi novi (40 godina star) agregat, na kojemu je obavljen remont, a stari osamdesetogodišnji čeka bolji protok vode, ali je spreman za pogon.

Od 20. kolovoza do 10. rujna obavili smo remont. Očekujemo još nove brtve i ležajeve. Vlastitim snagama obavljamo demontažu, montažu i ispitivanja - objašnjava nam direktor M. Zubčić, pokazujući nam kao malo čudo tehnike - generator koji i nakon 80 godina besprijekorno radi - te napominjući da postoji projekt prema kojemu bi trebalo uložiti 300 tisuća njemačkih maraka za potpunu automatizaciju elektrane što bi predstavljalo spas za rad-

nike koji se, dolazeći na posao i odlazeći s posla, izlažu svakodnevnoj pogibelji.

BLISTAVI SLAP, MRAČNA ŠPILJA I ZELENO JEZERCE

Posjetiti Hidroelektranu Zeleni vir, a ne vidjeti izvor po kojem je elektrana dobila ime bio bi veliki propust. Zato se, s našim domaćinima šumskom stazicom penjemo nekoliko stotina metara do velike špilje, u kojoj je za potrebe elektrane - izgradnjom brane - formirano malo zeleno jezerce. Voda je ovdje uvijek, ljeti i zimi, temperature 7 stupnjeva Celzijevih. Prije nekoliko godina jedan ronilac je izgubio život u viru kojeg nadsvođuje mračna špilja u obliku goleme školjke. Izvor je jako čudljiv. Ponekad izbaci goleme količine vode, da - kako tvrde očevici - zemlja podrhtava, a onda bez najave oslabi i stiša se, kao da se odmara. Bude dana kada voda izbija čas jako čas slabo, kao da se igra. Događalo se i da potpuno presuši, obično na deset-petnaest minuta, ali jedanput je Zeleni vir bio *mrtav* punih 11 sati. Uvijek nakon prekida voda je mutna i nečista. Što se događa u utrobi zemlje još nitko pouzdano ne zna, premda se pretpostavlja da postoji podzemna akumulacija u kojoj se s vremena na vrijeme obruši i zatvori prolaz kojim voda izbija na površinu.

U neposrednoj blizini špilje i izvora je prekrasan slap. Voda se prelijeva preko okomite stijene i pada u milijunima blistavih kapljica s visine od 70 metara. Od naših domaćina doznajemo da su se ovdje nekad, kao na Plitvicama, mladi romantični parovi dolazili vjenčavati, ne bi li i njihov brak poprimio nešto od ove vječne prirodne ljepote. Prava je šteta da taj običaj vjenčanja ispod slapa odumire i zaboravlja se.

Na povratku u Elektranu srećemo avanturistički raspložene turiste. Nakon pozdrava doznajemo da im je pustolovine već pomalo i dosta. Pitaju nas ima li neki drugi put za povratak natrag do Skrada. *O, ne* kazuju im osmjehujući se radnici Zelenog vira. *Možemo vam jedino iznajmiti vozača.* Turisti zabrinuto klimaju glavama i cijede kroz zube: *Da smo znali da nema drugog puta sišli bi ovamo pješice.* Ljudi se opravdano boje strme ceste i sada u idealnim vremenskim uvjetima. Kako li je tek zimi po snijegu, poledici i mraku, pomišljam.

VRAŽJI PROLAZ

Pentranje po okolnim uzvisinama i nije baš samo obična šetnja, ali biti u Zelenom viru, a ne vidjeti Vražji prolaz, čiji je ulaz u neposrednoj blizini elektrane i susjednog restorana koji radi samo ljeti, bila bi velika pogriješka. Zato, unatoč umoru krećemo u kanjon čiji naziv ne sugerira ništa dobro. Šumski puteljak zakreće, prateći duboko korito bistrog planinskog potoka, koji veselo žubori u dubini, poskakujući preko kamenja. U vrijeme visokog vodostaja, ovaj ljupki potočić pretvara se u pravu zvijer koja grmi, huči i nosi sve pred sobom. Kanjon je vrlo uzak, a zidovi su mu od glatke stijene, na nekim mjestima visoki i po nekoliko stotina metara, okomiti kao da su klesani ljudskom rukom. Puteljak čas prati korito potoka, a čas vodi preko živopisnih drvenih mostića, kojih ima bezbroj. Ponegdje je klanac tako uzak, da se skoro oba zida mogu dodirnuti raširenim rukama. Čudo prirode. Ljepota koja tjera na razmišljanje. Divlja, sirova i surova, ali prekrasna. Klanac opravdava naziv "vražji", ali istodobno budi i pobožne misli. No, gledajući svu tu ljepotu čovjek ne može, a da sa žaljenjem ne pomsli: koliko bi ova nedirnuta prirodna ljepota poduzetnim ljudima donosila novaca!!?

Obilazak Vražjeg prolaza završavamo u špilji zvanoj Muževa hižica, u kojoj je prema legendi nekad obitavao neki patuljak, a prema malo pouzdanijim izvorima, tu su se skrivali hajduci. Idealnije mjesto za skrovište ljudi izvan zakona teško je i zamisliti. Prostrana je to špilja kojoj je moguće prići samo s jedne strane, a posjetitelja je lako opaziti, obilje je pitke vode, lako je obranjivo... Zar ne bi i priče o hajducima i legenda o patuljku u ovom autentičnom ambijentu bile itekakav mamac za znatiželjne turiste? Na ovakvim mjestima lako je povjerovati i u vile i vukodlake i druga čudna i tajanstvena bića iz ljudske mašte.

HE ZELENI VIR MOGLA BI JOŠ VIŠE

Posjet Munjari Zeleni vir, doista je poseban doživljaj. I dan danas tamo nije lako doći niti se odatle vratiti, a kako li su tek ljudi prije 80 godina sve to izgradili??!! Okolica Elektrane je, koliko lijepa toliko i zastrašujuća, a unutar objekta strojevi već poprimaju povijesnu patinu. U sobama kao da još lebdi dobri duh marljivog, stručnog i poduzetnog vizionara Josipa Lončarića, prvog upravitelja njemačkog inženjera i Bečana Adolfa Steinera, prvog hrvatskog upravitelja nadmontera Josipa Vrbića koji je u Skrad stigao iz Požege, te brojnih drugih znanih i neznanih upravitelja, nadmontera, montera i drugih ljudi, od kojih su neki u gradnju ili razvitak ove Elektrane uložili i svoje živote.

Preživjela je *Munjara* mnogo toga zahvaljujući, prije svega, Goranima koji su u početku njezine gradnje bili skeptični, ali su je poslije zavoljeli kao što se voli svoje. Prema iskazu Andrije Bubnja koji je zabilježio marljivi kroničar Gorskog kotara - umirovljenik HEP-a, novinar i fotograf Marijan Paver, godine 1942. zapovjedništvo partizanskih postrojba koje su ratovala u Gorskom kotaru *osudilo* je HE Zeleni vir na smrt. Izdana je zapovijed da se napadne domobranska postrojba koja je čuvala Elektranu, te da se objekt i postrojenja dignu u zrak. Partizanski je diverzant, međutim, i sam Goranin i bivši radnik Elektrane, umjesto tri paklena stroja namjenjena rušenju Zelenog vira, aktivirao samo manji dio eksploziva ispod stopala turbine i time Elektranu samo onesposobio za rad, ali je nije uništio.

Danas, 80 godina nakon izgradnje, HE Zeleni vir još uvijek uredno proizvodi električnu energiju, a prema nekim stručnim elaboratima - uz ne baš visoka ulaganja - mogla bi proizvoditi i puno više nego do sada. Naime, pokraj Elektrane još uvijek tijekom godine protječe velika količina neiskorištene vode.

Dana 28. prosinca 2001. godine navršava se prvih 80 godina MUNJARE ZELENI VIR. SRETAN JOJ ROĐENDAN.

Ivica Tomić

ORGANIZACIJSKE PROMJENE

HE Zeleni vir bila je najprije dioničko društvo za iskorištavanje vodenih sila Gorskog kotara, od 1942. do 1947. godine u vlasništvu je DEP-a, a potom je do 1950. godine pod upravom riječkog Elektroprimorja. Idućih pet godina Zeleni vir potpada pod upravu HE Nikola Tesla Tribalj, pa se vraća u okrilje Elektroprimorja pod čijom upravom ostaje do organizacijskih promjena u HEP-u 1991. godine, kada se razdvajaju proizvodnja i distribucija električne energije. Otada je Zeleni vir ponovno u sastavu HE Nikola Tesla, odnosno današnje HE Vinodol.

Za vrijeme visokog vodostaja 7. studenog 2000. godine

Izvor Zeleni vir u špilji u vrijeme kada "voda tujni da se zemlja tres"e"

Staza za turiste koja vodi do slapa i špilje zaobilazeći krug elektrane

Pogled na HE Zeleni vir, iz ptičje perspektive, u vrijeme visokog vodostaja

Potok Curak u vrijeme kada vode ima viška

TS 110/30 kV RESNIK, PrP Zagreb

REKONSTRUKCIJOM I ZAMJENOM OPREME DO POVEĆANE SIGURNOSTI RADA

S OSNOVNIM POKAZATELJIMA O MAKSIMALNIM SNAGAMA I GODIŠNJOJ PREDAJI ELEKTRIČNE ENERGIJE OD 90 MW I 450 GWh U SAMOM OBJEKTU TS RESNIK, ALI ZBOG IZRAVNOG NAPAJANJA JOŠ DVIJE TS U ZAGREBU - TS DUBEC I TS KSAVER, PRIBRAJA SE DALJNJIH 80 MW I SKORO 400 GWh PA, S TAKVIM PARAMETRIMA, TS RESNIK ZAUZIMA DRUGO MJESTO U PRP ZAGREB - A TAKO ĆE TO BITI DOK SE NE IZGRADI TS ŽERJAVINEC I DALEKOVODI PREMA TS DUBEC

Novi suvremeni Siemensov sekundarni sustav TS Resnik...

KOLIKOGOD su dojmive naše elektrane, koje fasciniraju prostranošću, veličinom opreme, prepoznatljivim zvukom turbina, visokim temperaturama kotlova i spletova nepreglednih cjevovoda, toliko su skoro neprimjetne transformatorske stanice koje, nepravedno, najčešće ostaju izvan zanimanja znatiželjnika. Kažem nepravedno s obzirom na njihovu sveprisutnost i značaj u hrvatskom elektroenergetskom sustavu od proizvodnje do predaje električne energije potrošačima.

Ali, ipak - osobito kod onih većih - može zadiviti geometrijska kompozicija i logika rasporeda postolja i prekidača, rastavljača, sabirnica, izolatora, transformatora i - snaga koju ukroćuju i razdjeljuju.

Nakon što smo u lipnju ispričali priču o našoj najznačajnijoj, najvažnijoj i najopterećenijoj trafostanici - TS Tumbri, ovog puta uslijedit će priča o TS Resnik. Sve potankosti saznajemo od Igora Ivankovića, rukovoditelja Odjela relejne zaštite PrP Zagreb.

ENERGETSKO POSTROJENJE S RUBA GRADA

Preuzela je ime naselja na čijem je teritoriju *razgranala* svoje postrojenje, nedaleko od autoceste kojom ste se iz Zagreba uputili u istočni dio Hrvatske. Zaogrnut zelenilom, ispred rampe koja se otvara samo dobronamjernicima, ni naslutiti ne možete da ulazite u krug *visokog napona*. Zelenilo i cvijeće prati vas na svakom koraku, jer ovdje rade ljudi.

TS Resnik postoji od davnih dana prve elektrifikacije ovih prostora, a prema važnosti u PrP Zagreb treća je po redu. Značajna je i za prienos i distribuciju električne energije, nazivnog napona 110/30kV, s dva instalirana transformatora od po 60 MVA. Značajna je i stoga, jer se iz nje izravno napajaju još dvije TS u Zagrebu - TS Dubec i TS Ksaver. Tako da se osnovnim pokazateljima o maksimalnim snagama i godišnjoj predaji električne energije od 90 MW i 450 GWh u samom objektu TS Resnik pribrajaju još 80 MW i skoro 400 GWh pa, s takvim parametrima, zauzima drugo mjesto u PrP Zagreb. A, tako će to biti dok se ne izgradi TS Žerjavinec i dalekovodi prema TS Dubec, čime će se barem djelomično rasteretiti TS Resnik i time povećati sigurnost napajanja. Valja spomenuti i instaliranu kondenzatorsku bateriju od 14+16MVar, čime je omogućen rad kompenzacije sustava.

...i stari koji je svoje odslužio

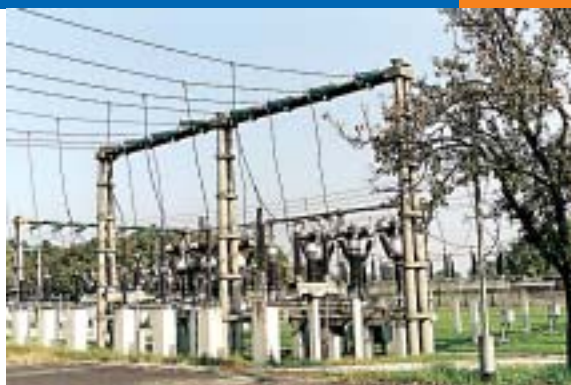
U upravljačkoj prostoriji TS Resnik zatekli smo zaposlenike Odjela relejne zaštite i Odjela procesne informatike

Ispitivanje sustava relejne zaštite: Josip Filković i Renato Turk

Vlado Jurišić na upravljačkom mjestu TS Resnik

Zamjena dotrajalih betonskih portala doći će ubrzo na red

Prije šest godina započela je i druga rekonstrukcija i zamjena opreme – zamijenjeni su rastavljači 110kV i dio opreme u poljima

ŠTVARAJU SE UVJETI ZA UKLJUČENJE U SUSTAV DALJINSKOG UPRAVLJANJA I NADZORA

Prije više od dvadeset godina u TS Resnik obavljena je rekonstrukcija opreme, a prije šest godina započeta je i druga rekonstrukcija i zamjena opreme. U početku je zamijenjena primarna oprema, odnosno rastavljači 110kV i dio opreme u poljima. S obzirom da TS Resnik nije bila uključena u sustav daljinskog upravljanja i nadzor iz CDU Mraclina i Nacionalnog dispečerskog centra, rekonstruirana je *komandna* ploča, kao i ostali dio postrojenja za mogućnost daljinskog upravljanja iz CDU. U okviru tog posla zamijenjen je i jedan energetski transformator. Uključena je u rad i zaštita sabirnica i zaštita od zatajenja prekidača za 110kV postrojenje.

Tako je u ovoj godini na dalekovodu prema Mraclinu montirano zaštitno uže s optičkim nitima pa je, s već prije položenim kabelom, ostvarena veza prema sjedištu HEP-a u Ulici grada Vukovara 37, u Zagrebu. Ostvarena je i veza prema TS Dubec, tako da se optičkim nitima zatvorio komunikacijski prsten u prijenosnoj mreži u Zagrebu i okolici.

DO KRAJA OVE GODINE NOVI SEKUNDARNI SUSTAV UPRAVLJANJA I ZAŠTITE

Nakon što je primarno postrojenje pripremljeno za uključenje u sustav daljinskog upravljanja i nadzora, u tom smislu je osmišljeno rješenje sekundarnog sustava upravljanja i zaštite unutar PrP Zagreb. Riječ je o složenom zahvatu, koji se počeo ostvarivati prije tri godine, a dovršetak cjelokupnog posla očekuje se do kraja ove godine. Valja napomenuti da se ti poslovi obavljaju uz neprekidni pogon TS Resnik. Suvremeni sekundarni sustav je proizvodnje Siemens, a ugradnju obavlja tvrtka EXOR iz Zagreba.

Planira se i daljnja rekonstrukcija ove Transformatorske stanice PrP Zagreb i neodgodiva zamjena opreme. Prije svega će trebati zamijeniti sustav istosmjernog napajanja i razvoda, koji je temeljni uvjet sigurna rada. Osim toga, od većih zahvata uslijedit će saniranje i kompletna zamjena dotrajalih betonskih portala i sabirničkog sustava, zbog bitno povećanih struja kratkog spoja uzrokovanih proširenjem TE-TO Zagreb (Kombi kogeneracijsko postrojenje) i izgradnje TS Žerjavinec.

Što se tiče 30kV postrojenja TS Resnik, planiranu rekonstrukciju obaviti će DP Elektra Zagreb i to tijekom iduće godine i o njemu preuzeti brigu.

Pripremila: Đurđa Sušec

Stari...

... i novi transformator

Transformatorska stanica u cvijeću

Za oku ugodan okoliš brine Katica Škvorc

POGONSKI URED POSEDARJE

U OŠTRINI PODVELEBITSKOG KRŠA

NEPUNIH trideset kilometara sjeveroistočno od Zadra, uz glavnu jadransku prometnicu nadomak Masleničkom mostu, smjestilo se Posedarje. Njegovi su žitelji voljeli velike okućnice, pa se naselje prostire na doista širokom području uz zapadnu obalu Novigradskog mora. Pri takvoj je gradnji odlučujuću ulogu imalo ravničarsko i zdravo tlo, koje je naselju dalo i osnovna agrarna obilježja, a stanovništvu temeljnu djelatnost.

MALO POVIJESTI

Njegovo se latinsko ime *Possedaria* prvi put spominje početkom 13. stoljeća u ispravi ugarsko-hrvatskog kralja Andrije II, kojom potvrđuje Krbavskim knezovima od plemena Gusića darovnicu svog oca, koja se odnosi na posjede oko naselja. Po ovim je knezovima Posedarje u srednjem vijeku vrlo poznato

VELEBIT JE TEŽAK I NAPORAN TEREN, POSEBICE U ZIMSKOM RAZDOBLJU KADA JE NAPRETEK BURA, KIŠA, SNIJEGA. ALI, MI ONDA RADIMO ŽEŠĆE, ZA INAT, DA POKAŽEMO KAKO MOŽEMO NAPRAVITI POSAO U TAKO TEŠKIM UVJETIMA. NIJE SE DOGODILO DA JE IJEDAN NAŠ RADNIK ODBIO POSAO PO TAKVU VREMENU. A, SVIMA NAM JE, FALA BOGU, DRAGO ŠTO RADIMO BAŠ U HEP-U !

mjesto. Starosjedilačko hrvatsko žiteljstvo trpjelo je česta preseljenja, posebice u vrijeme turskih napada. Više su puta tijekom svoje ratničke povijesti bili do temelja spaljeni i opustošeni, ali su se uvijek vraćali na *prag svog podrijetla*. Ipak, ratovi su donosili sve veći broj pridošlica, a taj je proces sa sobom donio štokavštinu, koja je s vremenom istisnula domaću čakavštinu. Padom Mlečana i dolaskom Francuza stvorena je posebna općina Posedarje, a kojoj su pripadala i sela Slivnica, Vinjerac, Radovin, Ražanac, Islam Latinski i Grčki...

Godine 1879. mjesto je dobilo osnovnu školu. Potom je godinama mijenjalo općinsku pripadnost (Novigrad ili Zadar), da bi nakon 1992. ponovno postalo samostalna općina. Danas, uz poljodjelstvo i poznatu pršutanu, a zbog njihovog geopolitičkog položaja kao susretne točke niza regionalnih i ključnih prometnih pravaca, te prirodnih pogodnosti mjesta koje privlače sve veći broj turističkih, ali i *stanih* vikendaških posjetitelja, starosjeditelji se sve više okreću turizmu, zanatstvu, ribarstvu, vadenju školjaka, pjeskarstvu – svemu onomu što nudi kakve-takve izvore preživljavanja. Premda ovo naselje zadnjih desetljeća ne bilježi smanjenje broja žitelja, kojih danas ima 1355, ipak se odseljavanje, pretežito mladih ljudi, moglo osjetiti. Zaposlenje, školovanje ili zadovoljavanje drugih osobnih potreba usmjeravalo je Posedarce oduvijek prema Zadru. Vjerujemo da će geomorfološki rezervat Novska, te ornitološki rezervat na ušću Bašnice, doprinijeti da u ovom ugodnom primorskom kutku, koji je u nedavnu ratu tako često i tako teško stradavao, posjetitelji borave što dulje a žitelji ostanu ovdje zauvijek.

POSLEDNJIH GODIJA PRVENŠTVENO OBNOVA UNIŠTENE MREŽE

Jedni od takvih, zauvijek vezani za ovaj kraj, njegove ljude i njihovu *svjetlost*, su i dvadeset i dvojica zaposlenika Pogonskog ureda zadarske Elektro, od kojih su devetorica smještena u Starigradu, podno veličanstvene Paklenice. Svi zajedno vode brigu o potrošačima, mreži i gradnji elektroenergetskih objekata na području od Poličnika do Mandaline u jednom, te Jasenica u drugom smjeru. I zemlja i ljudi odražavaju, u manjoj mjeri, *pitomost*, a najvećim dijelom *oštrinu* podvelebitskog krša. Na tom su području izgradili jednu TS 35/10 kV, 90 trafostanica 10/0,4 kV, 17 km 35 kV dalekovoda i blizu 120 km 10 kV DV, od Vinjerca do Selina imaju 1,5 km 10 kV podmorskog kabela, te 15 km 20 kV KB i 90 km niskonaponskih

mreža. U novoj i lijepoj jednokatnici, u koju su tek nedavno uselili, dočekuju nas dvojica od pravih starosjeditelja, Ivo Klanac, rukovoditelj PU i Ante Šimurina, poslovođa. Zgrada je još uvijek neopremljena, tek najnužnije namještena, a u prizemlju se uređuju prostori za prostoriju za potrošače. Žena nema, zaključili smo čim je Ante krenuo skuhati kavu. Nemaju čak ni čistačicu, ona stiže dvaput mjesečno iz Zadra na *generalku*, inače, "očistimo sami", kažu. Do useljenja živjeli su u prostoru 3 x 3, s malim 2 x 4 metra pomoćnim skladištem. *Uvjeti su bili nemogući*, komentiraju.

Posljednjih godina njihov je posao prvenstveno bio okrenut obnovi ratom uništenih mreža. Tako su, odmah nakon *akcije Maslenica*, obnovili mrežu niskog napona u Rovanjskoj i DV Starigrad - Rovanjaska u duljini od 15 km.

NA POSEDARJE PALO BLIZU 16 TISUĆA GRANATA?!

- *To su bili granatirani dalekovodi i trebalo ih je temeljito obnoviti* - govori nam I. Klanac. - *Samo na Posedarje palo je blizu 16 tisuća granata, a cijelo je područje bilo idealno za gađanje. Doslovce smo mijenjali sve vodiče, izolatore, a prema potrebi i dotrajale ili oštećene stupove. Ugrađivali smo najčešće betonske nogare i stupove sidrili zbog jakih bura.*

Nakon toga započeli su obnavljati dalekovode iz Posedarja prema Vinjercu, Ražancu, Poličniku. Upravo danas gradi se dio dalekovoda do Maslenice, a koji je preko srušenog mosta ranije energetski povezivao sjeverni i južni dio Pogonskog ureda. Do kraja listopada završit će prvu etapu i već su dovršili

Novi dalekovod još uvijek bez vodiča, povezat će Posedarje i Maslenicu

promoštenje Al-Če 120 mm² vodičima. Kabelska skupina, pod vodstvom Marina Perovića, stigla je iz matične zadarske *kuće* i obavila radove na 20 kV spojkama i *glavama*.

- *Ali, obnova kod nas traje i dalje. Ubrzo ćemo započeti raditi dalekovode od Posedarja do Ždrila i Kneževića, a usporedo i DV Modrić - Kneževići* - zaključuje I. Klanac ovu informaciju.

Pogonski ured Posedarje, što se tiče naplate za potrošak električne energije, najbolja je poslovnica na području DP-a. O tomu kažu:

- *Nemamo nikakvih poteškoća s naših 8.000 potrošača. Razlog je u stalnoj komunikaciji s njima. Ukazujemo im na nužnost podmirivanja duga, podsjetimo ih ako kasne, dajemo ponekad razumni rok za podmirivanje duga. Jednostavno, pokušavamo ljudski razgovarati - objašnjava rukovoditelj. - Imamo mi i isključenih potrošača, u pravilu su to vikendaši ili oni koji nemaju čime platiti, znači, ljudi koji ne da ne žele platiti, nego uistinu nemaju novca. Uključit ćemo ih tek kada podmire svoje račune.*

I oni i Starogradani rade poslove redovite kontrole i očitavanja brojila potrošača, a ako se traži žurna intervencija i otvaraju naloge za rad. Sve ostalo obavlja se u Zadru.

Ante Šimurina i Ivo Klanac ispred nove poslovne zgrade

Goran Rudić, Hrvoje Ivčić i Danijel Marasović nakon popravka vodiča u Maslenici

Dalekovod preko Masleničkog ždrila i stup kojeg bi zbog ciklonalnih bura trebalo usidriti

Najveće poteškoće u radu stvaraju im ciklonalne bure i velike posolice. Bura im slama dalekovode, a posolica uzrokuje proboje, zapaljenja stupova, zemne spojeve u postrojenjima.

DOK NAPON STIGNE DO NAS - VEĆ GA NEMA

- Tada je vrlo teško održavati pogon - kaže I. Klanac. - Bojim se takve zime i to opravdano. Još je jedan veliki energetska problem. Naime, dalekovod Zadar - Posedarje već je toliko opterećen da njime ne možemo voziti dalje od Posedarja, a ni samo ovo mjesto nema velike koristi od njega, nego smo prisiljeni provoditi redukcije. Budući da nije obnovljen dalekovod od Benkovca do Islama, svi ti potrošači napajaju se s ovog DV, pa dok napon stigne do nas - već ga nema. Svi potrošači koji za rad koriste računala neprestano nas zovu i prigovaraju, jer im je rad potpuno onemogućen. Problem je i u tomu što smo energetska udaljeni od Zadra i od 35 kV trafostanice u Selinama, pa je dostačno da vam se slomi jedan stup na 10 kV dalekovodu kod Vinjerca i da mi ovdje nemamo električne energije. Potrebno nam je 20 ili 35 kV postrojenje da bi zadovoljilo i Posedarje i okolna mjesta. Također je, što se tiče napajanja, jako loše stanje na području između paškog i Ma-

sleničkog mosta, a da ne govorimo o tomu da je to najvjetrovitije područje u Hratskoj.

Prisjetili smo se kako su im prošle godine potrošači brdskog dijela posjekli i odnijeli doma za ogrjev 84 stupa na 10 kV dalekovodu Jasenice - Zelenikovac - Vučipolje. Ovaj su DV u cijelosti obnovili, dijelom ga kablirajući. "I danas nas krivo gledaju kada dodemo gore radiiti" - priča rukovoditelj.

- Kažu da smo svi jednaki, ne znam što to treba značiti. Mi smo samo podnijeli prijavu protiv nepoznatog počinitelja, što je normalno, a oni smatraju da smo trebali prešutjeti činjenicu da je dalekovod netragom nestao.

U ovoj pretežito monsterskoj i mladoj radnoj sredini odnosi su vrlo dobri, a svakodnevnim kontaktima sa Zadrom, ostvaruje se iznimna suradnja.

- Jedino bih želio - nastavlja rukovoditelj - da se rad ovog Pogonskog ureda poboljša tako da nam se odobri povećanje broja ljudi, posebice za pripravnost. Naime, ove poslove rade isključivo ljudi iz Posedarja ili neposredne blizine, a kako se prekovremni rad ne plaća i toga je toliko da svaki od njih skupi velik broj slobodnih dana, događa se da u godinu dana tri zaposlenika imaju po 54 slobodna dana. To je previše, kada odu - nema tko raditi njihove poslove. Problem je i skladištar kojega

nemamo, pa zaprimanje i izdavanje materijala, pisanje otpremnica i slično, radimo Ante i ja. A, što ako mi i on ode na slobodne dan? pita se I. Klanac.

I NERADNICI DOBIVAJU PLAĆU

- Najveća je boljka - dopunjava ga Ante - upravo to što ne možemo nagraditi radnika i tako ga razlikovati od neradnika. Jer, i neradnik dobiva plaću, a ne postoji mogućnost da ih se prema našim propisima kazni.

Prošetali smo malo njihovim krajem i u mjestu Maslenica zatekli dio ekipe na popravku oštećenih priključnih kabela. Obišli smo i Masleničko ždrilo, te razgledali čelično-rešetkaste stupove koje je nedavno postavio Dalekovod. Ivo uvjerava da je greška što nisu usidreni i da se boji da će ih prva jaka bura otpuhati. Nastavljamo obilazak kroz Posedarje i žao nam je što su divlje patke daleko na drugoj strani zaljeva.

- One stižu svake godine u ovo doba i ostaju do travnja. Mi na njih ne pucamo - kaže nam Ivo. I još da obidemo Zeleni hrast na koji su već sedamsto godina toliko ponosni. Zaljubljeni u prirodu koja ih okružuje, još su jednom hrastu namijenili jednaku sudbinu, čuvaju ga, njeguju i ne dopuštaju nikomu da ga okrnji, kao što su to neke sulude glave pokušale učiniti s onim Zelenim. Trag pile još je vidljiv. I, na rastanku napravili smo jednu zajedničku fotografiju za sjećanje. Poslovođa starigradske ekipe, Mile Krapić, tom je prigodom rekao: - Velebit je težak i naporan teren, posebice u zimskom razdoblju kada je napretek bura, kiša, snijega. Ali, mi onda radimo žešće, za inat, da pokažemo kako možemo napraviti posao u tako teškim uvjetima. Nije se dogodilo da je ijedan naš radnik odbio posao po takvu vremenu. A, svima nam je, fala Bogu, drago što radimo baš u HEP-u! - rekao je na kraju i našu završnu misao.

Ispraćeni od ovih ugodnih i ljubaznih domaćina, krenuli smo prema jugu, razmišljajući kako ovo žilavo ljeto uspješno odolijeva vremenskoj mijeni, baš kao što ljudi Pogonskog ureda Posedarje ne dopuštaju nikome i ničemu da ih obeshrabri i pokoleba. Pa smo zaključili da to nije zaslug samo ovog podneblja, već da je Hrvatska elektroprivreda odnjegovala pravi kadar.

Veročka Garber

Za sjećanje - zajednički snimak

RIBOGOJILIŠTU "VITUNJ" PRIZNANJE ZA NAJLJEPŠI OKOLIŠ

USPJEH NIJE SLUČAJAN

U AKCIJI «Zeleni cvijet 2001», Ribogojilište «Vitunj» nedaleko od Ogulina, koje se od 1986. godine nalazi u okrilju HEP-a, dobilo je priznanje Turističke zajednice Karlovačke županije kao gospodarski objekt s najljepšim okolišem. Ovu akciju (u okviru šireg projekta «Volim Hrvatsku») pokrenula je ove godine Hrvatska turistička zajednica u županijama kontinentalnog dijela Hrvatske, s ciljem unaprjeđenja turizma na tom području naše zemlje te razvijanja veće ekološke svijesti i odgovornijeg ponašanja prema životnoj i radnoj okolini.

SVAKI CENTIMETAR NJIHOVA PROSTORA DJELUJE NJEGOVANO, OSMIŠLJENO, A LJUBAV PREMA CVIJEĆU NE OGLEDA SE SAMO U EKSTERIJERU VEĆ I U RADNIM PROSTORIJAMA

Ocjenjivačka komisija, kojoj su glavne odrednice u ocjenjivanju bile opći izgled i dojam, uređenost i opremljenost okoliša, te hortikulturno uređenje prostora, za Ribogojilište u Vitunju navela je kako «svaki centimetar njihova poslovnog prostora djeluje njegovano, osmišljeno, a ljubav prema cvijeću ne ogleda se samo u eksterijeru, već i u radnim prostorijama». «Pogotovo veseli činjenica,» naglasili su ocjenjivači, «da veliki dio skrbi o biljkama i uređenju vode - muškarci, jer je ovdje zaposlena samo jedna žena.»

Osim toga, Ribogojilištu je stigao i poziv Hrvatske turističke zajednice u Trakošćan, na završnu svečanost dodjele priznanja, uz obavijest kako su dobitnik jedne od nagrada (pripala im je treća nagrada, naknadno saznajemo i čestitamo!).

USPJEŠNA GODINA

Vrijedno je to priznanje radnicima vitunjskog Ribogojilišta, ali također i zaposlenicima Hidroelektrane Gojak, koji su godinama u njega ulagali te vodili brigu o toj svojoj

sporednoj djelatnosti. Ribogojilište se, inače, u Vitunju nalazi od 1936. godine, a nakon što je došlo u posjed i vlasništvo tadašnje Elektroprivrede Zagreb uslijedila je iscrpna trogodišnja rekonstrukcija jednog derutnog i zapuštenog objekta. Njegov nositelj bila je Hidroelektrana Gojak s ogulinskog područja, koja je do danas ostala glavni «skrbnik» ovog Ribogojilišta konzumne pastvre.

- Mnogi se pitaju što je uopće zajedničko tim naizgled ni-malo srodnim objektima, bliskima jedino u zemljopisnom pogledu. Naizgled ništa, no mi volimo reći kako je upravo

voda njihov zajednički nazivnik, ali i energija, koja je u određenom obliku potrebna Elektrani, a u malo drukčijem obliku - kao hrana za ribe - i Ribogojilištu, napominje Milan Sabljak, direktor HE Gojak.

Kako naglašava, od samog početka zajedničkog života s Ribogojilištem, HE Gojak mu se zdušno posvetio, te od tada svi njegovi zaposlenici - svatko na svoj način i ovisno o potrebi - bez ikakve dodatne naknade, sudjeluju u unaprjeđenju njegova rada.

Ova će, 2001. godina, za Ribogojilište ostati zabilježena kao vrlo uspješna godina u nekoliko pogleda: dostignuta je skoro rekordna proizvodnja, organizacijskim pomacima i većom orijentacijom na tržišni dio osigurano je zadovoljavajuće tržište, a značajno su smanjeni troškovi - stoga i ne čudi da je ovogodišnji poslovni rezultat Ribogojilišta, što najzornije prikazuju knjigovodstveni podaci, posebno vođeni za ovaj HEP-ov objekt - pozitivan.

Komercijalnom uspjehu Ribogojilišta svakako je pridonio i ambiciozan Gospodarski plan za ovu godinu, izrađen u HE Gojak, u kojemu je potanko razrađeno kako valja raditi i kojih se pravila pridržavati, tko je za što odgovoran, način izvještavanja o radu... a u njemu je, između ostalog, i naputak: «Svaki zaposlenik Ribogojilišta mora se maksimalno zalagati.» No, ne samo oni, jer je to pravilo preneseno i na sve zaposlene u HE Gojak. Tako su voditeljice pravne i ekonomske službe Odeta Popović i Bosiljka Dolušić proširile opis svog radnog mjesta te su, očito uspješno, kročile u dotad nepoznati svijet pronalazača tržišta i kupaca za ogulinsku pastvu.

A ne manje važno od ovog profitnog uspjeha jest i ovogodišnje spomenuto priznanje Ribogojilištu za brigu o okolišu (spomenimo da je i 1998. godine dobilo priznanje Turističke zajednice grada Ogulina «za sudjelovanje na natječaju za najljepše uređen balkon i okoliš»).

- Kao i kod poslovnog rezultata, tako se niti do ovog uspjeha nije došlo slučajem. Ovdje se, naime, okolišu oduvijek poklanjala posebna pozornost, kako zbog samih radnika, tako i zbog čestih posjetitelja koji dolaze u Ribogojilište. Oduvijek smo smatrali kako je važan i dojam koji će oni steći o prostoru u kojem su se zatekli, koji sam po sebi mora pozitivno djelovati, zaključuje M. Sabljak, dodajući kako se ovdje puno ulaže u okoliš, ali ne financija, nego - ljubavi.

EKO-ORIJENTACIJA

Ni sumoran kišan, maglovit listopadski dan nije uspio skriti privlačnost vitunjskog krajobraza. Ljepotu i sklad vitunjskog Ribogojilišta koju su zajedno satakali priroda i ljudi.

- Vi ste od šume napravili park - rekao nam je jedan profesor s Veterinarskog fakulteta iz Zagreba, a skupina inženjera iz Austrije prozvala nas je klinikom Schwarzwald, ponosno naglašava dr. Ivan Ribar, voditelj Ribogojilišta, jedan među osmoricom zaposlenih u Ribogojilištu zaslužnih, kako za njegov komercijalni, tako i za ekološki uspjeh.

- Svaki posao koji se zdušno obavlja ima svoju vrijednost, bilo u proizvodnji ili u dotjerivanju okoliša, kaže dr. Ribar, dodajući - O okolišu brinemo zbog nas samih, ali i zbog naših gostiju, jer se kroz tu brigu potvrđuje specifičnost našeg proizvoda.

- Mi kao i svako ribogojilište pastva imamo posebnosti određene prirodnim okruženjem, klimatskim, te raznim drugim promjenjivim čimbenicima... Na nama je da svoj

Ribogojilište "Vitunj": ljepota prirode i briga o okolišu

Ljepota eksterijera...

... i interijera

Radnici Ribogojilišta - najzaslužniji za priznanje: Željko Kosanović, dr. Ribar, Nino Mrvoš i Vesna Kosanović

Milan Sabljak: "Priznanje nije slučajno"

Odetta Popović - jedna od zaslužnih za trgovački proboj Ribogojilišta

Voditelj Ribogojilišta dr. I. Ribar

Željko Kosanović: "Ovo mi je dodatna nagrada u jubilarnoj godini"

Vesna Kosanović: "Cvijeće osjeća ljubav"

proizvod održavamo u maksimalno zdravoj kondiciji, te mu stoga moramo osigurati zdrav i najprikladniji ambijent. Ponosni smo na to što je naš proizvod na tržištu prepoznatljiv.

Orijentirani smo ekološki - sva sredstva koja na ovoj lokaciji koristimo, razlažu se na sastojke koji nisu u prirodi štetni, te se nizvodno od nas ne remeti mikrobiološka populacija. Ne rabimo antibiotike, pa nam je za sada proizvod ekološki iznimno prihvatljiv. Hrana koja se koristi u proizvodnom ciklusu je različita po svom kemijskom sastavu. Granulirana je, to jest termički obrađena na 80 stupnjeva Celzijusa, čime se prekida lanac u najvećem broju salmonela, pa se može reći da smo i s te strane zaštićeni.

Svatko želi svoju kuću prikazati što ljepšom, smatra dr. Ribar. Tako i oni Ribogojilištu, kao svom drugom domu, daju sve kako bi on što ljepše izgledao. Da svi oni koji tu dođu po ribu vide kako su kupili proizvod koji je jednako tako njegovan kao i njegovo okruženje.

Sredinom idućeg mjeseca završit će se ovdje i projekt za konfekcioniranje ribe (čišćenje i pakiranje), a u idućoj godini planira se plasman dimljene i sušene pastrve (dr. Ribar o tomu, napomenimo, sprema doktorsku dizertaciju). I u tomu, kako kaže, žele biti među prvima, uz procjenu kako će cijenom biti konkurentni na tržištu.

Govoreći o priznanju Turističke zajednice, dr. Ribar napominje:

-Mi ovdje vodimo brigu o okolišu godinama, nismo se za to posebno pripremali, pa nam je nagrada u stvari priznanje za sve ono vrijeme koje smo poklonili ovom radnom okruženju u proteklom razdoblju. I ne samo nama, nego i zaposlenicima HE Gojak i Hrvatske elektroprivrede. Meni je ona posebice značajna, jer ja uživam u prirodi te nastojim i na svoje suradnike prenijeti svoj stav da prirodi treba davati, a ne samo uzimati. Na svesrdnoj pomoći zahvaljujemo i matičnoj kući koja nas je uvijek pratila s razumijevanjem i velikom pozornošću.

"JEDNA ŽENA"

Poslovođa Ribogojilišta Željko Kosanović ove je godine jubilarac, a spomenuto mu je priznanje, kako sam kaže, najveća nagrada za 15 godina provedenih u HEP-u:

- Vrlo sam sretan što je naš trud prepoznat. Zadovoljan sam što uza se imam suradnike koji su za to zaslužni, a smatram da sam i ja barem dijelom utjecao na njihovo zalaganje. Posebno me raduje ova nagrada, jer ona nije samo priznanje nama, već i gradu Ogulinu, čiji sam gradski vijećnik, čijoj dobrobiti ona služi, te dobrobiti turističkih zajednica Ogulina i Karlovačke županije. Nagrada će nam biti dodatni poticaj da postojeću kvalitetu zadržimo i dalje.

Željko stanuje nedaleko od Ribogojilišta, što mu ponekad - kaže - predstavlja prednost, ali zna biti i nedostatak - jer, zna se da je uvijek tu negdje, na raspolaganju... Jednako tako - prednosti i mane - ima, smatra i zajednički rad u Ribogojilištu sa suprugom. Supruga i on su sav svoj privatni život podredili poslu. Zajedno, primjerice, ne mogu koristiti godišnji odmor, jer upravo u vrijeme kolektivnog godišnjeg odmora imaju najveću isporuku ribe.

Ima deset godina kako je ovdje iz sjedišta Elektroprivrede Zagreb stigla jedna Vesna, danas Vesna Kosanović...

- Zahvaljujem onima koji su mi je ovdje poslali, poručuje Željko, naglašavajući kako ona ovdje zauzima posebno mjesto, te je u velikoj mjeri zaslužna za priznanje Turističke zajednice Ribogojilišta.

I konačno smo stigli do te jedne žene kojoj, ne zanemarujući pritom doprinos većinskog muškog dijela, rekli su mnogi - pripada velika zasluga zbog dobivenog priznanja.

Pa premda nam kiša nije dopuštala da uživamo u ljepoti i urednosti eksterijera vitunjskog Ribogojilišta, nismo bili potpuno zakinuti, jer nas je jednako tako oduševilo zelenilo i hortikulturalna uređenost njegova interijera za što je, saznajemo, ponajviše zaslužna upravo Vesna Kosanović. Zamijenivši prije deset godina radno mjesto daktilografa-administratora u sjedištu Elektroprivrede Zagreb za radno

mjesto (koje bi se moglo ukratko nazvati sve što treba) u Ribogojilištu «Vitunj», Vesna je ovdje našla svoju privatnu i profesionalnu sreću.

U Ribogojilištu obavlja sve potrebne poslove, od onih tipično ženskih kao što su kuhanje kave, uloga domaćice, briga o cvijeću... do vođenja administracije, kao i praćenja podataka za planiranje proizvodnje, bez čega bi - naglašava i M. Sabljak - to bilo nemoguće provoditi. Njoj, kako sama kaže, upravo ta raznolikost u radu odgovara i upotpunjuje ju. Također je raduju brojni kontakti sa svim HEP-ovim pogonima, koji naručuju vitunjsku pastrvu, premda nažalost, mnoge od onih s kojima se često čuje još nije imala prigode upoznati. Vesele je i dolasci gostiju; svaki od njih je ovdje dobrodošao, svakomu se pruži primjerenost.

Vesna kaže kako je jednostavno ljepotu vanjskog okoliša željela prenijeti i u unutrašnjost objekta - otuda, eto, potječe to bogatstvo zelenila u prostorijama Ribogojilišta. Bujnost vegetacije treba, veli, zahvaliti izvrsnim uvjetima, ali ponajviše ljubavi koju ono osjeća. Ona, pak, cvijeće voli oduvijek, njime je bila okružena i u svojim nekadašnjim ne baš idiličnim podstanarskim uvjetima.

- Nemam skrivenog recepta, niti posebnih savjeta. Cvijeće osjeti tko ga voli i nikakav mu onda poseban tretman nije potreban. Puno mi vremena na ovom radnom mjestu odnese papirologija, tako da cvijeću stignem pružiti tek ono osnovno, a kad me nema, dečki se pobrinu da ne bude žedno.

I u svom je domu okružena cvijećem koliko joj to, kako kaže, uvjeti dopuštaju. (No, ona je uvjete prilagodila cvijeću, pa je tako jednu policu u dnevnom boravku s nekom potpuno drugom namjenom, ipak pretvorila u zelenu stijenul)

- Drago mi je što je netko izvana priznao kako je ovdje lijepo, jer mi koji ovdje radimo to nekako niti ne primjećujemo, skromno će Vesna o zasluženoj nagradi.

Tatjana Jalušić

POGON GLINA

NOVA MREŽA DO ZIME

TIJEKOM Domovinskog rata, odnosno srpske okupacije na glinskom području, teško je devastirano 36 sela u kojima su Hrvati bili većinski živalj. Posebice je uništena komunalna infrastruktura ceste, mostovi, ali i niskonaponske mreže, dalekovodi i trafostanice. Upravo su u tijeku završni radovi na obnavljanju električne mreže u deset sela. S obzirom da je uništena infrastruktura i prognanici se ne vraćaju u svoje domove, bilo bi dobro da se prije

O tomu nam je govorio poslovođa Pero Šemeš iz Pogona Zagreb, Odjel zračna mreža grada, čija ekipa radi na obnovi visokog napona. Teren na kojem bi tek trebali raditi, Jame 1 i Jame 2 (sela koja se nalaze desno od Zrinskih poljana) još nije razminiran, pa se zbog toga ne može raditi. Ekipa poslovođe Šemeša radi na dalekovodu 10/20 kV 50 mm² Al-Če, početak trase je u selu Dvorište kraj Gline, pa do sela Buđaka. Radove koji su počeli u rujnu ometala je kiša, jer je teren bio neprohodan, zbog slijevanja bujica s okolnih brda. Do sada je napravljen dalekovod u duljini 12 kilometara, a kako su ekipe iskusne i posjeduju dobru tehniku, radi se doista brzo.

Novost u radu predstavlja specijalno vitlo kojim se razvlači PVC vrpca debljine 6 mm, a koja može potegnuti i do 600 kg, pa se vodič bez problema vuče i zateže. Od jednog do drugog rasteretnog polja (700-800 metara) vodič se razvuče za trideset minuta, dok bi se prije za taj posao trebalo angažirati dvostruko više ljudi. I vremenski bi taj posao zahtijevao skoro cjelodnevni rad. Značajnu pomoć zagrebačkim elektrašima pruža PrP Zagreb čiji terenski kamion - "Mercedes" i visoka košara u značajnoj mjeri ubrzavaju radne operacije.

Ali, treba izgraditi i niskonaponsku mrežu, u duljini oko 13 kilometara. Na tim poslovima rade *elektraši* poslovođe Stjepana Tucmana, također iz Zračne mreže Elektre Zagreb u čijoj je ekipi 13 zaposlenika, pretežito veterana s desetgodišnjim iskustvom na obnovi.

Radno vrijeme je od šest do 19 sati, s malim prekidima za ručak. I tako od ponedjeljka pa do subote. U nedjelju stigne se navratiti do obitelji. Premda je posao opsežan i zahtjevan, svjesni su njegove važnosti, jer je električna energija ono prvo što treba dočekati povratnike. Tek kada se ljudi vrate i trud zaposlenika Hrvatske elektroprivrede bit će u punoj mjeri nagrađen.

Vladimir Šek

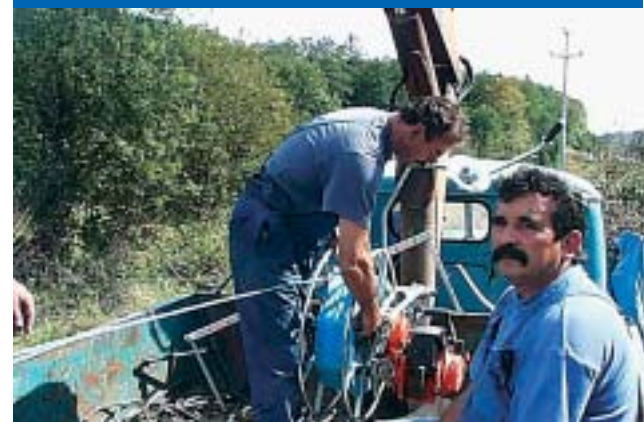
Poslovođa
Ivan Pavušek:
minska polja
onemogućuju
radove

zime infrastruktura obnovi bar djelomično. Sigurno je, da će do zime biti obnovljena električna mreža, ali vodoopskrba i cestovne komunikacije će i nadalje biti glavna kočnica povratku.

Na obnovi mreže, uz sisačke *elektraše* - Pogonski ured Kostajnica, rade i zagrebački, koji su tijekom obnove još od ratnih dana radili u cijeloj Hrvatskoj - od Konavala do Vukovara. Sada su ponovno na području Elektre Sisak, nakon Petrinje, Kostajnice i Dvora na Uni - u općini Glina. U Pogonu Glina DP Elektra Sisak je 54 zaposlenika, a poslovođa im je Ivan Pavušek. Pogon se prostire od Kupe do Bosne s jedne strane, a s druge strane graniči s Pogonom Petrinja i Pogonom Topusko. U Pogonu rade pretežito mlađi ljudi, a grupovođe su iskusni *elektraši* s dvadeset godina staža. Tako ovdje iskustvo i mladost funkcionira primjereno. Kako nam je rekao poslovođa I. Pavušek, poslove na obnovi otežavaju brojna minska polja, koja su trebala biti razminirana, a nisu!

Ovakav teren ne može svladati ni terensko vozilo

Specijalno vitlo - desetorostruko ubrzanje radova

Elektraši iz Zračne mreže pred novopostavljenom stupnom trafostanicom

REKONSTRUKCIJA I DOGRADNJA TRAFOSTANICE 110/35/20 kV POŽEGA

HEP SE OSLANJA NA DOMAĆU PAMET

O Projektu rekonstrukcije postrojenja i dogradnje postojeće građevine Trafostanice 110/35/20/10 kV Požega 2, koji je izradio Končar - Inženjering za energetiku i transport d.d. Zagreb razgovarali smo s rukovoditeljem Službe za tehničke poslove Ivanom Petriškom.

Na temelju prispjelih projekata dobivene su od svih mjerodavnih republičkih i općinskih tijela potrebne suglasnosti, te je Ured za prostorno uređenje, stambeno-komunalne poslove, graditeljstvo i zaštitu okoliša u Požegi, krajem srpnja 2001. izdao građevnu dozvolu investitoru HEP d.d. Zagreb, DP Elektra Požega.

Postoji orijentacijska cijena rekonstrukcije i dogradnje Trafostanice Požega 2, međutim, kaže I. Petriška, ovdje se strogo drže *slova zakona* koji zahtijeva javni natječaj, te traženje ponuda za izvođača radova.

Oprema je poglavito domaće proizvodnje Končar. Kao što je rekao I. Petriška:

"Trebamo koristiti, plaćati, te nagraditi, svugdje gdje je to moguće - vlastitu pamet, stručnost i znanje!"

U tijeku je prikupljanje ponuda, nakon čega slijedi odabir najboljeg izvođača. Ovisno o vremenskim uvjetima, početak će i pripremni radovi, jer treba imati u vidu da se preko TS 110/35/20(10) kV Požega 2 električnom energijom opskrbljuje najveći broj poduzeća požeškog gospodarstva i dio grada.

Ivan Maruszki

Uskoro u rekonstrukciji: TS 110/35/20(10) kV Požega 2

SLUŽBA ZA TEHNIČKE POSLOVE DP ELEKTRA SISAK

OSTVARENJE INVESTICIJA U UVJETIMA OPSADNOG STANJA

O OSTVARENJU ovogodišnjeg plana investicija DP Elektra Sisak, teškog 30 milijuna kuna, kao i brojnih problema koji ga prate, ovom prigodom razgovaramo s Josipom Baletom, rukovoditeljem Službe za tehničke poslove i Mladenom Dejanovićem, voditeljem Odsjeka investicija.

Šezdesetšest zaposlenika ove Službe, kojoj je iz praktičnih razloga pridružen i Projektni biro, skrbi o investicijama od prvog do zadnjeg koraka, od pripreme, vođenja gradnje do tehničkog pregleda. Ove je godine, primjerice, riječ o blizu dvjesto objekata, što samo po sebi govori o njihovoj pretrpanosti poslom.

- Ove smo godine kasno započeli s ostvarenjem investicija, tek 1. srpnja, kada su nam spuštene odobrena sredstva, a mi pokušavamo sve zadaće naše Direkcije obaviti kvalitetno i u roku. Sve svoje investicije radimo u vlastitoj režiji, a samo za građevinske radove koristimo kooperante, na početku naglašava J. Baleta.

Veličina ovogodišnjeg investicijskog plana ukazuje na to da je ove godine obnova ovog područja ponovno udarna, jer je samo za sanaciju i obnovu, odnosno ponovnu elektrifikaciju dijela Banovine, odobreno 18 milijuna kuna. Preostalih 12 milijuna kuna odnosi se na program sanacije niskonaponskih okolnosti i sufinanciranje objekata obnove s inozemnim donatorskim organizacijama (američka USAID, njemačka ASB, Norveška vlada), za koje sisački elektraši rade suvender dokumentaciju i elektromontažne radove.

Najviše posla imaju na obnovi područja pogona Glina i Petrinja, gdje im radove koče još brojna minska polja, čije je razminiranje ugovoreno s Hrvatskim centrom za razminiranje. Nadalje, muku muče i s nedostatnim brojem ljudi, koji daju sve od sebe radeći i produljeno kako bi ove godine započete investicije i dovršili. Ipak, kako čujemo, ljudi su na kraju snaga, a život im zagorčava i njihov težak i brdovit teren, za koji bi im ovdje često dobro došla uporaba helikoptera.

I u sedmeročlanom Odsjeku investicija, kao i u cijeloj Službi za tehničke poslove, osjećaju manjak stručnog (VSS i VŠS) kadra, a postojeći embargo na zapošljavanje onemogućuje im nužno pomlađivanje. Tako da sada sve više posla moraju obavljati s premalo iskusnih i odgovornih (sa stručnim ispitima) ljudi, a kako kaže J. Baleta, da su imali zaposlene mlade pripravnike, mogli su ih već mnogočemu naučiti. Ovako cijela Služba funkcionira, kako nam slikovito objašnjava naš sugovornik, poput kule od karata, ali funkcionira. O tomu što bi bilo kada bi se izvukla samo jedna karta, ovdje niti smiju niti žele pomišljati.

Od M.Dejanovića doznajemo koliki se broj objekata sanacije i obnove skriva iza spomenutih 18 milijuna kuna. Riječ je o čak 100 objekata, odnosno o 62 kilometra niskonaponske mreže, 32 kilometra dalekovoda i 29 transformatorskih stanica, dok se 54 objekta rade uz sufinanciranje USAID, odnosno 37 kilometara niskonaponske mreže, 22 kilometra dalekovoda i 18 trafostanica. Za njih su već pripremili za izgradnju i 31 objekt za sljedeću godinu. Osim toga, napravljeno je i još 12 TS kablenskog tipa iz donacije Norveške vlade, te tri objekta u suradnji sa ASB, a uskoro će dovršiti još tri nova objekta. Osim toga, Siščani su završili i osam objekata sanacije niskonaponskih okolnosti u gradu Sisku.

Posebnu priču i probleme imaju oko legalizacije objekata u zakonski određenim rokovima, što im odnosi puno vremena, novaca i živaca radi previše birokratskog pristupa, primjerice Hrvatskih cesta i Hrvatskih voda.

NAGLASAK NA KVALITETI OPREME

Obnovu elektroenergetskih objekata na svom području, DP Elektra Sisak provodi tako da se omogući uvođenje novih normiranih napona ugrađujući kvalitetne materijale i opremu, koji će im osigurati miran san idućih 20 godina. Čujemo da im se prigovara zbog skupoće materijala i opreme, ali ako se uzme u obzir da iza toga stoji i kvaliteta, kažu da u konačnici zapravo grade jeftinije. Ugrađuju opremu domaćih proizvođača provjerene kvalitete (Končar, Elka, Tehnobeton) i prate njezino ponašanje u praksi. Naime, ovdje s kvalitetom izvedenih radova nema kompromisa, jer na prvom mjestu im je uvijek - zadovoljstvo njihovih potrošača.

Za kvalitetan i učinkovit rad ove Službe, odnosno njezinog Odsjeka za investicije, nužna je i kvalitetna informatička potpora, s čime su sve donedavno oskudijevali. No srećom, danas je stanje drukčije, zahvaljujući dobroj suradnji s USAID-om, koji im je donirao pet kvalitetnih računala, čime im je znatno olakšan rad na pripremi brojnih investicija.

Planirane investicije do kraja godine namjeravaju i okončati, nadajući se pritom da će vrijeme i nadalje biti na njihovoj strani. Jedino što im može ozbiljno ugroziti dinamiku radova jest razminiranje terena, na što ne mogu utjecati. Završetkom ovogodišnjih investicija, sisačka bi Elektra privela kraju obnovu svog područja, a potom ih - kako saznajemo - čeka sanacija tijekom ratnih godina zapuštenih i dotrajalih mreža. Za te se radove već pripremaju, a i u tomu će financijski sudjelovati USAID.

Što se tiče investicija za sljedeću godinu, J. Baleta kaže da se prve projekcije planova rade, a da oni žele što prije znati svoje financijske okvire, pa potrebe i želje koje su uvijek veće, uskladiti s mogućnostima. Itekako je važno s realizacijom planova krenuti nekako s proljeća, odnosno čim prije, kako bi se izbjeglo preopterećenje ljudi i strka krajem godine, kada uobičajeno zima zakuca na vrata.

Na kraju smo se i ovog puta dotakli bolne teme - napajanja DP Elektra Sisak i izgradnje kapitalnih objekata, gdje još uvijek nema pomaka s mrtve točke. Njihovo se cijelo područje, izuzev grada Siska, napaja radijalno i to čitav sustav čini nepouzdanim. Davno učinjena privremena rješenja stara su već šest godina i tehnički su upitna. Hendikepirani su i stoga što, u odnosu na druge, zbog toga imaju i velike gubitke u prijenosu električne energije na veće udaljenosti. Ipak, posebno naglašen i prioritetan problem, o čemu smo već pisali, jest napajanje grada Siska, što će uskoro biti jedan od ograničavajućih čimbenika gospodarskog razvoja grada. Ipak, J. Baleta kaže da su dobili čvrsto

Josip Baleta, rukovoditelj Službe za tehničke poslove: cijela Služba za tehničke poslove funkcionira kao kula od karata, ali funkcionira

Zajednička snimka zaposlenika Odsjeka za investicije, koji rade u opsadnom stanju: Mladen Dejanović, voditelj Odsjeka, Anita Popara, Marijan Perković, Dražen Prpić, elektrotehničari i Josip Karakaš, inž. elektrotehnike. Na slici nedostaju Drago Sever, inž. građevinarstva, koji je bio na terenu i Mijo Jurić, dipl. inž. elektrotehnike, koji upravo sprema stručni ispit

Marijan Brleković, rukovoditelj Odjela za nabavu i skladištenje materijala i Damir Krpić, elektrotehničar, skrbe o nabavi potrebnog materijala

obećanje da će se nakon 15 godina čekanja, napokon iduće godine započeti s gradnjom TS 110/20(10) kV Sisac.

Na kraju smo obišli malobrojni Odsjek za investicije, čijih šest pretežito mladih, ali iskusnih zaposlenika (najstariji 37, a najmlađi 25 godina) rade u uvjetima opsadnog stanja. Ipak, još sve podnose s osmjehom na licu, a do kada će tako - ne znamo... U Odjelu za nabavu i skladištenje robe, zatekli smo Marijana Brlekovića, voditelja i Damira Krpića (inače Odjel ima ukupno šest zaposlenika, dva u nabavi, tri u skladištu i jednog u alatnici), koji skrbe o pravodobnoj nabavi potrebnih materijala i opreme. Sve rješavaju telefonom, a kako je uvijek sve hitno - i njih dvojica daju sve od sebe da materijal dođe na vrijeme.

Dragica Jurajević

MEĐUNARODNI MJERITELJSKI SKUP U CAVTATU

PRAKSA U NESKLADU S MJERITELJSKIM ZAKONODAVSTVOM

HRVATSKO mjeriteljsko društvo organiziralo je u Cavtatu, od 8. do 10. listopada 18. mjeriteljski simpozij, nastavljajući tako četrdeset godina dugu tradiciju okupljanja hrvatskih mjeritelja. Simpozij se održava svake dvije godine, a cilj mu je omogućiti hrvatskim mjeriteljima druženje, prikazati rezultate radova na projektima, te razmijeniti iskustva o mjeriteljskoj i ispitnoj službi.

Uz mnogobrojne stručnjake iz Hrvatske, sudjelovali su i stručnjaci iz još petnaest zemalja: Austrije, Belgije, Češke, Estonije, Francuske, Italije, Jugoslavije, Mađarske, Njemačke, Poljske, Rumunjske, Rusije, SAD, Slovenije i Ukrajine.

Uvodno predavanje bilo je posvećeno Europskoj suradnji na pramjerilima – *EUROMET-u* (*European Cooperation in Measurement Standards*). Potpredsjednik *EUROMET-a* i direktor francuskog Državnog mjeriteljskog zavoda Luc Erard opisao je djelovanje *EUROMET-a*. Pod pokroviteljstvom *EUROMET-a* izvodi se približno 450 projekata, a Hrvatsku tek čeka uključivanje u njihovu realizaciju.

Tijekom rada Skupa održane su tri rasprave u okviru *okruglog stola* s temama: *Zakonsko mjeriteljstvo, Ovlašćivanje laboratorija i Zaštita okoliša*.

Voditelj *okruglog stola* o *Zakonskom mjeriteljstvu* bio je Ivan Skubic, direktor Slovenskog mjeriteljskog i normacijskog zavoda. Tom prigodom dr.sc. Mladen Boršić, predsjedatelj Nacionalnog organizacijskog odbora, je rekao:

- Hrvatskoj predstoji promjena mjeriteljskog zakonodavstva. Sadašnje su hrvatsko mjeriteljsko zakonodavstvo i praksa u neskladu, pa i u suprotnosti s europskim zakonodavstvom i praksom. Iskustvo slovenskih kolega, koji su svoju mjeriteljsku službu već potpuno približili europskom modelu, bilo je vrijedno poslušati. Iz rasprave o stanju i perspektivi mjeriteljske službe u Hrvatskoj proizašla je tamna slika i nejasna predviđanja.

NEPRIZNATE OVLASNICE

Okrugli stol *Ovlašćivanje laboratorija* vodile su Biserka Bajzek-Brezak iz Državnog zavoda za normizaciju i mjeriteljstvo i mr.sc. Višnja Gašljević iz Hrvatskog mjeriteljskog društva. Uvodno predavanje pod nazivom *Ovlašćivanje laboratorija u SAD i uloga Nacionalne (međunarodne) konferencije mjerilista (NCSLI) i Nacionalne suradnje na ovlašćivanju laboratorija (NACLA)* održao je Franklin Chester, član Nacionalne (međunarodne) konferencije mjerilista i Mjeriteljske konferencije (MSC). Ovlašćivanje laboratorija je u SAD složena služba s mnogo prijepornih točaka i problema koji se moraju riješiti.

A o tomu kako je u Hrvatskoj dr.sc. M. Boršić kaže:

- Od 1996. godine postoji Ovlašna služba Državnog zavoda za normizaciju i mjeriteljstvo, koja ovlašćuje hrvatske laboratorije, ali je činjenica da te ovlasnice nisu priznate u inozemstvu.

Okrugli stol *Zaštita okoliša* vodio je prof. Roland Collay iz Francuske. On je opisao francuski sustav nadzora neprofitne organizacije raspodijeljene po cijelom državnom području. Ove organizacije, kojih ima 39, sad pokrivaju sva naselja s više od 100.000 stanovnika, odnosno čitavu Francusku. Zapošljavaju 250 osoba, imaju 700 stanica za prikupljanje podataka i više od 2.000 plinskih analizatora. Cilj je spriječiti zagađivanja i redovito obavještavati javnost i tijela vlasti.

U Hrvatskoj, pak, Ministarstvo zaštite okoliša potiče osmogodišnji projekt kojim bi se slična služba trebala osnovati i kod nas.

Na Simpoziju su održana i dva seminara: *Maseno mjeriteljstvo i Mjerna nesigurnost*, te prigodna izložba sa sljedećim izlagačima: *SIQ* (Slovenija), *Fasinternational* (Italija), te *FER* i *NE-TRA* iz Hrvatske.

Marica Žanetić Malenica

"ELEKTRIČNA energija je previše bitna da bi se prepustila tržištu ... To je kritičan životoran resurs, a ne komocija". To kaže Medea Benjamin iz Global Exchange skupine sa sjedištem u San Franciscu, poznate po svom protivljenju globalizaciji. Sada je *okrenula* svoj bijes prema deregulaciji električne energije. M. Benjamin, prošlogodišnji kandidat za Senat na listi Stranke Zelenih, predvodnik je *travnatogomoljastog* pokreta za stavljanje električne energije pod potpuni nadzor države. Na temeljima referendumskih inicijativa glasača u San Franciscu, San Diegu i drugim gradovima, pokret za "javom energijom" je jedini pobjednik ovogodišnjih nestašica električne energije i podizanja cijena.

Ideja da Kalifornija, začetnik Reganomike i dom Silicon Valley, sada želi prigriliti socijalizam, nije tako čudna kako se čini na prvi pogled. Antitrižne snage bile su na to natjerane jako loše provedenom deregulacijom državnog energetskeg sektora pet godina ranije, što je rezultiralo velikim porastom cijena, dovođenja pred bankrot pojedinih dijelova energetskeg sustava i čestim iskapčanjima potrošača. Pod snažnim pritiskom "javne energije", državna vlast započela je s kupnjom svih proizvodnih pogona u zemlji koji su dobili status javnog dobra. Država sada pokušava kupiti i električnu mrežu. Gray Davis, kalifornijski guverner za te svrhe utemeljio je državno tijelo Power Authority i na njegovo čelo kao svog "energetskog cara" stavio člana vladajuće postave Davida Freemana, iskusnog energetičara.

U ENERGETSKOM BIZNISU NEMA BIZNISA

Suočeni s takvim začudujućim širenjem javne energije, neki iz kalifornijskog zakonodavstva pokušavaju zauzeti ambicije G. Davisa. Zakonodavci su raspravljali o tomu može li se dopustiti državi da spasi od bankrota veliki proizvodni pogon, Southern California Edison (SCE) kupnjom njegove imovine po minimalnoj cijeni od 2,76 mlrd USD. Odvojeno od toga, Guverner je također za potrebe države *ušao* u kupnju drugog, rentabilnog, proizvodnog pogona, San Diego Gas & Electric (SDG&E). Jedan član Senata iz njegove vlastite stranke sazeo je te aktivnosti vladajućeg *managementa* riječima: "Ako smo mi u posljednjih nekoliko mjeseci išta pokazali onda je to da u Kaliforniji u energetskom biznisu nema biznisa."

Kako sada izgleda, država Kalifornija ostat će u energetskom biznisu još godinama, posebno ako stvari krenu loše. Nezavisni operator sustava (NSO), koji upravlja elektroenergetskim sustavom predvidio je da će ove godine biti približno 260 sati prekida opskrbe potrošača električnom energijom. Ekonomisti Kalifornijskog univerziteta u Los Angeles-u strahuju da će energetska nestašica državnu ekonomiju, petu po veličini u svijetu, odvući u recesiju. I *energetski car* je također oprezan: "Mi smo se tek iskrcali u Normandiji. Do Berlina, do kojeg nam je dugi put, treba izboriti još puno bitaka."

Kalifornija iza sebe mora ostaviti mnoge loše rekorde. Pokušaji G. Davisa u suzbijanju energetske krize u njenom početku bili su katastrofalni. On je zanemario prvi upozoravajući znak, koji se pokazao godinu dana ranije, kad je naglo porasla cijena električne energije u San Diegu, kad je trebalo poduzeti hitne interventne mjere, ali je mjesecima oklijevao da to učini. Zbog tako sporog reagiranja, G. Davis bi mogao porezne obveznike koštati 20 mlrd USD. Ove godine država očekuje trošak za električnu energiju od 50 mlrd USD, dok je u 1999. to iznosilo 7 mlrd USD.

Ipak, guverner ne može više biti optuživan da ne radi ništa. Glede opskrbe on je upravo pomogao da se žurno stave u pogon tri elektrane, prvi veliki energetske objekti. Slika na strani potražnje je također bolja: zahvaljujući konzervaciji nekih velikih

Sudionici Simpozija prigodom otvaranja i plenarnog predavanja

Sve nazočne pri otvaranju Simpozija pozdravio je T. Kemény iz Budimpešte

ŠTO UČINITI DA SE TURBINE OKREĆU?

potrošača, potražnja je desetinu manja od prošlogodišnje. Još je ohrabrujuće da je veleprodajna cijena energije značajno niža od one u ožujku. G. Davis, dakako, tvrdi da je za to on zaslužan.

KALIFORNIJSKI ODGOVOR - PODRŽAVLJENJE ENERGETSKOG SEKTORA

Njegov dugoročni plan ima tri faze. Prvo, država pritišće u pravcu podržavljenja energetskog sektora, što je vidljivo kroz preuzimanje novih ovlasti vezanih uz pitanja energije i nastojanja G. Davisa da otkupi i električnu mrežu. Drugo, sklapaju se dugoročni ugovori: G. Freeman pregovarao je o tomu mjesecima, kad je kriza bila na vrhuncu. Treće, napada se proizvođače ("nabijatelje cijena" i "krvopijice", kako ih G. Davis voli zvati) tražeći od njih ograničavanje cijena i rabate. Nakon mjeseci pružanja otpora njegovu traženju, Federalna Energetska Regulatorna Komisija (FERC) - Američko vrhovno regulatorno tijelo, pristala je nametnuti "meko" limitiranje veleprodajnih cijena. FERC uz to razmatra Davisov zahtjev da proizvodne tvrtke trebaju državi refundirati 9 mlrd USD.

Čine li ta tri elementa jednu koherentnu politiku? Razmotrimo prvo javnu energiju. Čak i najveći stručnjaci, koji zagovaraju tržišni pristup, prihvaćaju da je za razriješenje krize određena intervencija države potrebna, ali većina od njih tvrdi da se država treba povući kad se loše provedena deregulacija popravi i postavi kako treba.

NAJBOLJA JE VIJEST DA BI KALIFORNIJSKA KRIZA MOGLA KONAČNO OMOGUĆITI BUĐENJE AMERIKANACA, NAJVEĆIH SVJETSKIH GUTAČA ENERGIJE, A KALIFORNIJSKE MUKE OJAČALE SU I NASTOJANJA ZA PRIMJERENIJIM VREDNOVANJEM ENERGIJE I NJEZINIM EFIKASNIJIM KORIŠTENJEM

Možda to i ne mora biti tako. Sada Guverner koristi snagu vlasti da bi pokrenuo gradnju elektrana ili ishodio njihovu pljenidbu, a preuzeo je - de facto - i državni ISO. Novoutemeljeno vrhovno tijelo Power Authority odgovara njemu izravno, a ne regulatorima, dok novi *energetski car* inzistira da ovlasti tog tijela ne budu privremene. On je, također, obećao da će se pljenidba elektrana provoditi tek kao "krajnja mjera", ali bi se mogao naći u okolnostima kada će mu biti teško da se u tomu previše ograničava. Početkom svibnja, komitet državnog Senata donio je rezoluciju koja mu daje još veća prava da "preuzme zapovijedanje" nad elektranama. Lorette Lynch, čelnik Public Utilities Commission - najvišeg državnog regulatornog tijela, s druge strane želi da se, kad nedostaci deregulacije budu ispravljani, država vrati na regulaciju prema "troškovno utemeljenim cijena."

Sve dok se G. Davis bude suprotstavljao zahtjevima za povećanje maloprodajne cijene električne energije u skladu s porastom njene cijene u veleprodaji, račun za energiju plaćat će porezni obveznici. Da bi u tu svrhu državnu blagajnu držao punom, nastoji na financijskom tržištu dobiti povoljne kredite. G. Davis planira, također, izdati do kraja ove godine 13 mlrd USD obveznica (najveća ponuda jedne savezne američke države do sada).

Što s dugoročnim ugovorima o isporuci energije? Guvernerovi ljudi tvrde da su za nedavni pad veleprodajnih cijena *zaslužni* dugoročni sporazumi. Razlog za drukčija razmišljanja je začuđujući broj elektrana koje se sada grade po cijeloj Americi. Taj val ponude prirodni je odgovor na *nebeski* visoke proizvođačke prošlogodišnje cijene, koji će dovesti do njihova sniženja i bez dugoročnih ugovora. Prema sadašnjem trendu, zasićenost će se postići kroz dvije godine. Joe Zenker iz Cambridge Energy Research Associates, konzultant, priznaje da ugovori mogu čak utjecati na porast cijena.

UGOVARAJU DUGOROČNO VISOKE CIJENE U UVJETIMA KRATKOROČNE PANIKE

Drugi kritičar je Kathleen Konnell, državni kontrolor. "Osparavam tvrdnju da dugoročni ugovori smanjuju cijene," kaže ona. "Mi sada ugovaramo dugoročno visoke cijene u uvjetima kratkoročne panike." Guvernerovi pomoćnici kažu da prosječna cijena električne energije od 7 centi za kWh, sadržana u tim ugovorima, što predstavlja lavovski dio državnih potreba u idućih deset godina i dulje - nije visoka. Nema dvojbe da se ona još u ožujku činila bagatelnom, kad su cijene uzletjele na više od 15 centi za kWh. No, već danas one izgledaju pretjeranima. (*Nitko za hranu ne brine kad je stol pun*).

A limitiranje cijena? Guverner, ukazujući na nedavni pad cijena, inzistira na poštivanju FERC-ove odluke o maksimalnom iznosu koji proizvođači mogu dobiti kao kompenzaciju od Kalifornije i drugih država na zapadu. Moguće je da zauzdavanje cijena djeluje kao *polijevanje* pregrijanog veleprodajnog tržišta *hladnom vodom*. No, cijene su krenule prema dolje ionako zahvaljujući povećanoj ponudi. Velika opasnost je, tvrde neki, ako ta administracijska blokada cijena ne bude privremena: to će obeshabriti svježu opskrbu.

Dobra strana studija Massachusetts Institute of Technology pokazuje gdje se nalazi zamka. Studija pokazuje da ograničavanje cijena može ublažiti njihov rast, ali na jedan neprihvatljiv način: ograničene cijene potiskuju signale o

stvarnom kretanju cijena i obeshabruju investiranje, te tako umanjuju ukupan rezultat. Loš je rezultat da limitirana cijena električne energije može biti veća od njihove razine bez limita, te da bi dugoročno limitirane cijene mogle biti u prosjeku veće od onih slobodno formiranih.

Uz sve to, možda se na oblačnom nebu počinje pojavljivati vedrina. Potaknuti kalifornijskim *zavrzlamama*, federalni dužnosnici gledaju sada puno opreznije na nedostatke veleprodajnog tržišta energije. Jedno područje u kojem G. Davis može dokazati svoju, ako ne financijsku ali jamačno političku pobjedu, odnosi se na izigravanje tržišne utakmice od strane proizvođača električne energije. Mjesecima unatrag, on je tvrdio da je to glavni uzrok energetske krize u državi. On je zatražio od FERC-a da istraži dvojbene prekide proizvodnje u elektranama, moguće protuzakonite dogovore i drugo koje, tvrdi on, *proizvodi* udar na cijene.

FERC, pod vodstvom tržišno orijentiranog šefa, Curtisa Heberta, bio je općenito skeptičan prema tomu. No, prije mjesec dana FERC-ova komisija uputila je zahtjev sucu da nadgleda tok pregovora u kojima država traži od opskrbljivača naknadu radi neosnovanog *nabijanja* cijena. Premda je sudac odbio kalifornijsko potraživanje u visini od 9 mlrd USD, on je potvrdio da je optužba o neosnovanom *nabijanju* cijena osnovana. Ako se ne postigne dogovor, odluku o odštetnom zahtjevu će morati donijeti FERC-ova komisija.

Novo, eksplozivno izvješće Glavnog Nadzornog Ureda - federalne kontrolne agencije, također sugerira da je FERC bio nemaran. Agencija će sada izradu novog testa za ispitivanje djelovanja tržišta električne energije koji ne bi dopuštao opskrbljivačima da ostvaruju ekstraprofitne na regionalnim tržištima (kao što je Kalifornija), jer je to "disfunkcionalno" - drugim riječima, netržišno.

DUŽNOSNICI KALIFORNIJE ZANEMARILI MREŽU

Sljedeća slaba karika u energetsko-deregulacijskom lancu je prijenos i distribucija. Dužnosnici Kalifornije reformirali su veleprodajno i maloprodajno energetsko tržište, ali su zanemarili mrežu. Kako se tržište energije širilo, nastajala su *uska grla* na različitim mjestima. Jedan primjer je Veza 15, glavni dalekovod koji spaja sjever i jug zemlje. Prekidi u napajanju nastajali su ponekad jednostavno zbog preopterećenosti u prijenosu.

G. Davis se pojavio s grubim i izravnim odgovorom: traži da država nadzire mrežu. Stephen Baum, šef Sempra Energy (koji nadzire SDG&E), smatra da taj plan zvuči dobro. Bolji bi, ipak, bio način za regulatore, da konsolidiraju mrežu samo u nekoliko neovisnih, regionalnih operatora, te da se njima daju snažni poticaji za unaprjeđenja sustava. U tomu, također izgleda da je Kalifornija pozitivno djelovala. 11. srpnja, FERC je hrabro izdao odredbu da se provede takva konsolidacija.

Postoji čak i bolji način da se izbjegnu *uska grla*, a to je proširivanje mreže malim elektranama. Smještanjem malih proizvodnih pogona blizu krajnjeg potrošača ne bi trebalo prenositi toliko energije starim dalekovodima.

U prošlim vremenima pogoni su ponekad ometali uvođenje malih elektrana u sustav obrazlažući to velikim "dodatnim" troškovima ili lažnom brigom o sigurnosti sustava. Toga više ne može biti, kategoričan je *energetski car*. Država je nedavnim dekretom odredila da se male elektrane dvije godine moraju osloboditi od "dodatnih" troškova. Elektroprijenosni subjekti nisu više u mogućnosti da se odupiru, kaže D. Freeman. "Oni su propali! Ljudi su jednostavno izgubili povjerenje u pouzdanost električne mreže."

Zahvaljujući tim dugoročnim ugovorima o cijeni, ekonomičnost malih elektrana izglednija je nego ikad. Mala energetska tehnologija, od sagorivih čelija do mikroturbina i malih pogona na prirodni plin, užurbano se razvija. Mark Bernstein iz Rand Korporacije kaže da se sada i Sunčeva energija počinje uzimati ozbiljno.

DOBIVANJE SIGNALA KAO POTICAJA ZA SMANJENJE POTROŠNJE

Druga pukotina u kalifornijskoj deregulaciji bila je činjenica da su maloprodajne cijene bile utvrđene, dok su se veleprodajne cijene slobodno formirale. Ne dobivajući signale preko kretanja cijena, građanstvo i drugi krajnji potrošači nisu imali poticaj za smanjenje potrošnje, bez obzira koliko bi veleprodajne cijene porasle. Regulatori su nedavno povećali potrošačke cijene, ali one su i dalje ostale fiksne: nisu fluktuirale s opterećenošću sustava i nisu u skladu s tim slale svoje signale. To se može postići jedino uvođenjem istodobne povezanosti potražnje i cijena. Premda je formiranje cijena na taj način stavljeno na nekoliko godina u stranu, regulatori ipak pokušavaju uvesti neke blage orijentire u tom smislu. Procjene Electric Power Research Instituta sugeriraju da bi smanjenje kalifornijske potražnje od samo 2,5 posto za vrijeme najveće opterećenosti moglo smanjiti veleprodajne cijene za više od 24 posto.

Najbolja vijest za sve je da bi kalifornijska kriza mogla konačno omogućiti buđenje Amerikanaca, najvećih svjetskih *gutača* energije. Promjene u *hodu* već su prisutne, primjerice na unaprjeđenju učinkovitosti javne rasvjete i na smanjenju velikih gubitaka pogona koji rade kao rezerva sustava. Općenito, kalifornijske muke ojačale su nastojanja za primjerenijim vrednovanjem energije i njezinim efikasnijim korištenjem.

Istinski kompetitivno tržište, s brzoreagirajućim regulatorima i pravodobnim signalima cijena, sigurno su bolji način da se to postigne nego dodavanje još jednog sloja birokracije. Putem pokušaja i pogrešaka, Kalifornija nastavlja osvjetljavati put ostaloj Americi.

The Economist
Preveo: Branko Prpić

ELEKTROMOBILI

NAJVEĆE NADE

AUTOMOBIL je jedna od onih tehnoloških ikona naše civilizacije koja je nadrasla samu sebe. Čisto tehnička sprava na četiri kotača koja nam služi da bismo se najbrže i najlakše prebacili od mjesta A do mjesta B, postala je općim mjestom urbanih mitova, opjevana je i romansirana, i dane su joj ljudske osobine u mjeri daleko većoj nego različitim drugim jednako korisnim napravama – liftovima, perilicama za rublje ili medicinskim napravama za održavanje života. Stoga, premda će mnogi ustvrditi da je u pitanju tek tehnološki marginalna stvar kojom se voli baviti muški dio stanovništva, najnovije vijesti o napretku automobilske tehnologije izmiču i prerastaju svojim značenjem tek uske okvire stručnog interesa i postaju općim, pa čak i civilizacijskim pitanjem.

PROIZVODNJA AUTOMOBILA JE NAJVEĆA INDUSTRIJSKA GRANA U SVIJETU, A ODMAH IZA NJE JE NAFTNA INDUSTRIJA KOJA JE TU DA BI IH OPSKRIBILA GORIVOM - NEDAVNA PROCJENA IZ JEDNE STRUČNE STUDIJE TVRDI KAKO SKORO POLOVICA SVJETSKE ZARADE IMA NEKAKVE VEZE S CESTOVNIM TRANSPORTOM

Možda se takva ocjena čini preozbiljnom. Napokon, postoji čitav kompleks medijski razvikanih inovacija koje se integriraju u automobilski svijet, a za koje se ne bi reklo a su baš od globalne važnosti. Primjerice, GPS uređaji su pomoć pri vožnji, no znate li se služiti mapom moći ćete i bez njega. MP3 i DVD uređaji mogu pretvoriti vaš automobil u malo kino ili disko klub, ali teško da imaju veze s auto-tehnologijom. Internetom umreženi automobili mogu postati boljim mjestom za zabavu ili posao, ali samo dok stojite na mjestu – vožnja i surfanje Internetom vas neće dovesti u bolju budućnost, već u jarak. Procesor koji nadzire sve funkcije automobila i pogonskog stroja – vrijedna je inovacija, ali teško da će baš to imati veliki socijalni značaj.

Pa ipak, automobilu kao napravi je imanentan iznimno ozbiljan aspekt – pitanje energije i pogonskih strojeva koji pokreću na stotine milijuna automobila širom svijeta.

"Proizvodnja automobila je najveća industrijska grana u svijetu" navodi konzultant David Moriss, a odmah iza nje je naftna industrija koja je tu da bi ih opskrbila gorivom. Nedavna procjena iz jedne stručne studije tvrdi kako skoro polovica svjetske zarade ima nekakve veze s cestovnim transportom.

AUTOMOBILI ODGOVORNI ZA ČETVRTINU OD SVIH PLINOVA KOJI UZROKUJU EFEKT STAKLENIKA

Današnji problemi vezani uz cestovna vozila su dobro poznati – iznimna polucija koja uzrokuje efekt staklenika i globalno zatopljenje s nesagledivim posljedicama, te istječuće rezerve fosilnih goriva koje čine potpuno izvjesnim predviđanja kako će iduće stoljeće biti ono u kojem će se morati obaviti globalna tranzicija na alternativne energetske izvore.

Statistika kaže da automobili potroše čak polovicu svih godišnjih naftnih derivata u Americi, te da uzrokuju polovicu sveukupne urbane polucije i da su odgovorni za ispuštanje četvrtine od svih plinova koji uzrokuju efekt staklenika.

Slično je, ako ne i lošije, stanje u svim razvijenim zemljama. Istraživanja pokazuju da Los Angeles ne bi udovoljio niti najosnovnijim zahtjevima za čistoćom zraka tjednima nakon što bi s njegovih ulica uklonili sve auto-

mobile. U urbanim sredinama Trećeg Svijeta kao što su Bangkok, Kathmandu ili Mexico City, stanje je još daleko teže.

"Kada bi Kina imala onoliko automobila po glavi stanovnika kao Japan danas, značilo bi to još 600 milijuna vozila na cestama – udvostručilo bi to broj automobila na svijetu." Riječi su to Yashikazu Hanawe, potpredsjednika u japanskoj tvrtki Nissan, kojima pokušava dočarati svu složenost problema.

Odgovorni u automobilskoj industriji i vladajućim državnim administracijama, pritisnuti međunarodnim sporazumima, poraznim rezultatima znanstvenih istraživanja i globalnim pritiscima javnog mnijenja, prisiljeni su birati između

nametnutih im mogućnosti: da se reducira upotreba automobila, poveća efikasnost, smanje emisije štetnih plinova ili da se nađu pogonski sustavi koji manje onečišćuju okoliš.

Ograničenje upotrebe osobnih vozila je, u stoljeću razvoja demokracije, individualizma i osobnih sloboda – čista utopija. Ako i preskočimo golemi dio svjetskog stanovništva u zemljama u razvoju, koji tek čeka da se okoristi beneficijama motoriziranog transporta, čak se i u Europi, s cijenama goriva trostruko većim nego u Americi, 80 posto cjelokupnog prometa putnika obavlja osobnim automobilima. Dovoljno to pokazuje važnost automobila za svakodnevnicu ljudi u industrijskim zemljama.

NAJUSPJEŠNIJA ZAMJENA ZA BENZIN - METANOL I PRIRODNI PLIN

To je vjerojatno i jedan od uzroka što se s fantarama prapraćuje svaki pomak pri usavršavanju konvencionalnih strojeva s unutrašnjim izgaranjem.

Kao najuspješnija zamjena za benzin spominju se metanol i prirodni plin, a razvija se i čitav niz sintetičkih goriva kojima se pokušava na minimum svesti postotak sumpora i teških metala. No, čini se da od mnogobrojnih eksperimenata tek uspjesi na području dizelskih goriva i motora imaju određenu budućnost.

Ipak, već se desetljećima najveće nade ulažu u elektromobil. Privlačna vizija vozila koje koristi čistu i efikasnu električnu energiju i odgovarajuće pogonske strojeve nije tek od jučer – njihova prošlost seže do samih početaka automobilizma.

NISU SVI SPREMNI OKRENUTI PILU NAOPAKO

Na tom putu je najsigurniji način uspjeha oslanjanje na loše strane konvencionalnog automobila, primjerice katalifalnu efikasnost. Od ukupne energije koju sadrži gorivo što ga nalijevate u spremnik, za pokretanje vašeg automobila koristi se tek – 13,6 posto(!). Ostalih 86,4 posto se na različite načine gubi i rasipa: 5,6 posto gubici su prijenosnog sustava, 2,6 posto zračnog otpora, 3,6 posto rada na mjestu, 5,8 posto otpora kočenja, 4,2 posto otpora

kotrljanja, 2,2 posto nepotrebne opreme i čak 62,4 posto gubici su pogonskog stroja.

Međutim, i elektromobili imaju svoje boljke: mali radijus kretanja, skupo održavanje u vrijeme nepostojećeg industrijskog standarda, mali kapacitet konvencionalnih baterija, relativno visoka cijena i slično.

I osim toga, skoro i nema značajnijeg proizvođača koji u svojim planovima ne predviđa neku vrstu vozila na električni pogon. Ali, uz ocjenu o njihovoj neizbježnosti koju se, htjeli-ne htjeli, mora progutati, stoji i činjanica o njihovoj iznimno problematičnoj gospodarskoj isplativosti. Čuveni Toyotin model Prius, predstavljen prije nekoliko godina kao prvi komercijalni obiteljski elektromobil, donosio je gubitke od 16 tisuća dolara po svakom prodanom primjerku! Toyota se spremno pomirila s takvim stanjem stvari, računajući na golemi marketinški probitak, ali nisu baš svi spremni okrenuti pilu naopako i proizvoditi gubitke. Stoga se svaka tvornica domišlja na svoj način kako što bolje financijski proći.

Najčešći je način jednostavna zamjena unutrašnjih komponenti – motora, prijenosnih i regulacijskih mehanizama – već postojećih vozila. Neki proizvođači prosljeđuju prazne karoserije postojećih i već dobro tržišno isplativih modela malim i specijaliziranim tvornicama, koje ih potom konvertiraju u elektromobile i preuzimaju na sebe delikatnu zadaću njihova tržišnog plasmana. Proizvođački model s

Prije stotinu godina, u zadnja dva desetljeća 19. stoljeća, elektromobil je kao posljednji modni hit vladao ulicama Pariza i Londona. Štoviše, od elektromobila u to vrijeme nije bilo bržeg kopnenog prometa na čitavom svijetu – belgijski inženjer Camille Jenatton je 1899. godine postigao rekord od tada nevjerojatnih 105,9 km/h.

Povijest elektromobila krasi i ime koje je i do danas sinonim za brzinu i tehnološku vrsnost – jedan je od najvećih komercijalnih uspjeha tog doba bila konstrukcija poznatog njemačkog inženjera Ferdinanda Porschea, od tada respektabilnih 12 KS, a posebno omiljena kod britanske aristokracije.

Elektromobil je u to vrijeme bio iznimno popularan i u Americi i 1900. godine čini 38 posto svih motornih cestovnih vozila. Ali, napredak motora s unutrašnjim sagorijevanjem čini da pet godina nakon toga njihov udjel pada na tek 7 posto, a nedugo potom i nestaje iz svih statističkih izvješća.

Stoljeće kasnije, nakon što je *kotač* industrijskog razvoja u dvadesetom stoljeću *zavrtio* čitav krug, elektromobili su na stazi ponovnog prepoznavanja i tržišnih pobjeda.

najviše budućnosti je onaj kakav je razvila tvrtka Mercedes SMART – hibridna i elektro inačica su razvijane od samoga početka ravnopravno sa svim ostalima, tako da se, uz modularni način proizvodnje, postiže najviša pouzdanost, najniži troškovi i prodajne cijene.

GORIVNA ČELIJA ZASJENJUJE SVE INOVACIJE

No, pobroje li se sve inovacije i razmatra li se u tom svjetlu budućnost elektromobila, pa i automobila općenito, jedna tehnološka inovacija zasjenjuje sve ostale – goriva čelija.

Razvijena šezdesetih godina za potrebe Gemini i Apollo programe svemirskih letova, to je naprava čije osnovno načelo zvuči poput energetskog *perpetuum mobilea* – spajanjem vodika i kisika načelom obrnute elektrolize (grubo rečeno) dobije se električna energija, a za nusprodukt – obična voda. Iznimna složenost transfera jednostavnog načela na praktičan i tržišno isplativ proizvod tražila je desetljeća razvitka, no idućih bi godina trebala uslijediti i tržišna inauguracija komercijalnih automobila s takvim tipom pogonskog stroja.

Gorivna čelija iskorištava energiju skoro dvostruko efikasnije nego današnji pogonski strojevi, metanol koji koristi kao izvor vodika se bez problema uklapa u svjetski distribucijski sustav, a čitav je pogonski sustav već smanjen na veličinu koja bez teškoća stane u normalan automobil. Bez pretjerane težine, s radijusom kretanja koji

nađmašuju današnje standarde i još puno pozitivnosti, takvi bi automobili mogli biti favoriti u utrci prema budućnosti.

Slijedeći dugu liniju eksperimentalnih NECAR vozila, koncern Daimler Chrysler planira svoj prvi automobila te vrste predstaviti već u 2004. godini.

Da nije riječ o usamljenom eksperimentu, potvrđuje popis automobilskih proizvođača koji su uložili milijunske iznose u kanadsku tvrtku Ballard, svjetskog lidera u proizvodnji gorivnih ćelija za automobilske potrebe. Nalaze se tu Volvo, Honda, Nissan, Daimler Chrysler, General Motors, Ford, Volkswagen i drugi. Golemi uspjeh Ballard Power Systems, male tvrtke koja je postigla meteorski uspjeh razvijajući inovacijsku tehnologiju, ne znači tek još jednu opciju pogonskog stroja više na heterogenom tržištu elektromobila, već početak nove ere u automobilskoj i energetskoj industriji. Harry Pierce, potpredsjednik General Motorsa je to izrazio kao služben tvrtkin stav: "U budućnosti ćemo imati transportni sustav zasnovan na jednom gorivu - vodik." Gradeći najnoviju tvornicu koja bi gorivim ćelijama trebala opskrbljivati automobilske proizvođače širom svijeta, Ballard se priprema za tu neposrednu budućnost.

Možda onda nije ni čudno da je žiri svjetskih stručnjaka za autoinženjera stoljeća odabrao Ferdinanda Porschea, oca športskih automobila, VW *bube* i – jednog od začetnika elektromobila.

Goran Baković

GORIVNE ČELIJE STVARAJU STRUJU ZA AUTO BUDUĆNOSTI

NAKON DaimlerChryslera, Forda, Mazde... i General Motors (u suradnji s Opelom) uvodi tehnologiju gorivnih ćelija u automobilski program. U Rüsselsheimu je predstavljena konceptna verzija jednovolumenske opel zafire HydroGen1, koja se pokreće strujom proizvedenom iz sklopa vodikovih gorivnih ćelija (*fuel cell*). Za dobre poznavatelje okolnosti u automobilskoj industriji, to nije iznenađenje.

Svoj je prvi koncept gorivne ćelije Opel prikazao na Ženevskom salonu 1997. godine. Na pariškom je salonu 1998. najavljen sadašnji "operativan" koncept u "odijelu" jednovolumenske opel zafire. Tada je imala pogon od 50 kW (68 KS), a sada je pojačan na 55 kW (75 KS). Bio je to prvi značajan rezultat "Globalnog centra za alternativne pogone" GAPC (Global Alternative Propulsion Centre), kojeg su početkom te godine osnovali GM i Opel.

Nakon dvije godine intenzivnog rada i razvoja, predstavljen je konceptni automobil HydroGen1, koji ima sve pretpostavke za skoru tržišnu promociju. Riječ je o prepravljenoj opel zafiri s pet sjedala, koja se pokreće trofaznim elektromotorom snage 55 kW. Energetski je "lanac" izveden na zanimljiv način:

- Ispred stražnje osovine montiran je specijalni "kriogen-ski" spremnik vodika, obujma 75 litara. U njemu je spremnjeno pet kilograma tekućeg vodika, ukapljenog na temperaturi od -253 Celzijeva stupnja. Ima dvije komore, koje nisu povezane mehaničkom, nego magnetskom vezom. Zbog nepostojanja metalnog kontakta unutrašnjeg i vanjskog plašta, toplinski su gubici minimalni.

- Vodik se ne koristi za izgaranje u motoru s unutrašnjim izgaranjem, nego za proizvodnju struje. Vodikov se energetski izvor sastoji od 200 gorivnih ćelija (ukupne dimenzije 590 x 270 x 500 milimetara), razdvojenih folijom presvučenom platinom. Folija je elektrolit, a platina katalizator. S jedne strane struji kisik (iz zraka), a okomito s druge vodik. U kemijskoj reakciji elektroni preskaču s atoma vodika na atome kisika. Platinirana folija razdvaja vodik i kisik, propuštajući samo pozitivno nabijene protone. Zaostali elektroni nabijaju elektricitetom grafitne ploče kroz koje struji vodik. Protoni na drugoj strani stvaraju pozitivan naboj, te se stvara razlika potencijala (napon).

OPEL JE PREZENTIRAO ZANIMLJIVU KONCEPTNU IZVEDENICU JEDNOVOLUMENSKE ZAFIRE - HYDROGEN1, KOJA SE POKREĆE TROFAZNIM ELEKTROMOTOROM SNAGE 55 KW I STRUJOM IZ PAKETA VODIKOVIH GORIVNIH ČELIJA, NAPAJA SE ČISTIM VODIKOM, A U PRIPREMI JE KONCEPCIJA REFORMIRANJA KLASIČNOG GORIVA U VODIK

- Na svakoj se gorivnoj ćeliji stvara napon od 0,6 do 1,0 V. Kako je 200 gorivnih ćelija spojeno serijski, ukupni je napon 125 do 200 V.

- Dobivena se istosmjerna struja pretvara u elektronskom DC/AC pretvaraču ("inverteru") u izmjeničnu trofaznu, te se potom transformira na trofazni napon od 350 - 380 V.

- S trofaznom se strujom napaja izmjenični elektromotor snage 55 kW (75 KS), odnosno vršne snage 60 kW (82 KS). Postavljen je izravno na prednju osovinu. Budući da razvija konstantni moment od 251 Nm (u vršnom opterećenju 305 Nm) potreban je samo jednostupanjski re-

duktor, koji pokreće prednje kotače, preko hidrodinamičkog pretvarača momenta.

Performanse konceptne zafire HydroGen1 su obećavajuće. Najveća je brzina 140 kilometara na sat i ubrzanje od 0 do 100 za 16 sekunda. Sa 75 litara (odnosno pet kilograma) tekućeg vodika postiže se doseg od 400 kilometara.

- Gorivne ćelije ne proizvode štetan ispuh, jer iz njih izlazi samo vodena para. Minimalne količine dušičnih oksida i ugljičnog dioksida uklanjaju se u malom katalitičkom konvertoru.

TEHNIČKI PODACI: HYDROGEN1

Tip: jednovolumenski prototip sa 5 sjedala, napravljen na osnovi zafire compact vana

Napajanje: nehrđajući spremnik vodika, ugrađen ispod stražnjih sjedala i ispred prednje osovine, promjera 400 i dužine 1000 milimetara, kapaciteta 75 litara (5 kilograma) tekućeg vodika

Proizvodnja struje: 200 pojedinačnih gorivnih ćelija spojenih u seriju, ukupnog napona 125 - 200 V. Dimenzija sklopa 590 x 270 x 500 mm. Elektronski DC/AC strujni pretvarač ("inverter")

Pogonski motor: trofazni sinhroni elektromotor, radni napon 250 - 380 V, snaga 55 kW/75 KS (vršna snaga 60 kW/82 KS), moment 251 Nm kontinuirano (vršni moment 305 Nm), jednostupanjski reduktor na motoru, prednji pogon, dodatna visokonaponska baterija za vršno opterećenje

Masa vozila: 1575 kg

Performanse: najveća brzina 140 km/h, ubrzanje od 0 do 100 km/h 16 s

Doseg: 400 km

Osim metode skladištenja u specijalne spremnike pod pritiskom (kao u konceptnoj zafiri), razmatraju se i druge mogućnosti. "Nano-storage" je metoda u kojoj se atomi vodika vežu na površinu minijaturnih šupljih karbonskih vlakana. Drugi je postupak "metal-hidrid", u kojem se vodik sprema u međuprostor sinteriranog aluminijskog praha (kao u spužvi). Takvu je koncepciju GM prikazao početkom godine

Opel zafira pogonjena vodikovim gorivnim ćelijama:
1 elektromotor; 2 sklop gorivnih ćelija; 3 rashladni modul;
4 spremnik; 5 akumulator; 6 kompresor

Korištenje čistog vodika kao pogonskog goriva najbolje je i najčišće rješenje. No, jednako tako je i najkompliciranije, i (za sada) najskuplje rješenje. Osim skladištenja, problem je i u proizvodnji vodika. Prema riječima Hansa Schuberta, pomoćnika direktora GAPC-a, napajanje vodikom bit će moguće tek "kad budemo proizveli vodik iz regeneracijskih izvora energije, kao što su biološki otpad, energija dobivena uz pomoć vode, vjetera ili sunca". U masovnoj se primjeni to očekuje oko 2020. godine. Zato se razmatraju i alternativne mogućnosti, a najbliža je realizaciji koncepcija reformera. Riječ je o maloj energiji, koja izravno u automobilu ("on board") proizvodi vodik iz klasičnih goriva (benzina, nafte, plina...). U tom bi se slučaju i dalje mogli koristiti klasični automobilski spremnici, te postojeća cestovna infrastruktura za napajanje. Mnogi se pitaju u čemu je svrha takvog koncepta, ako ćemo opet koristiti klasična goriva? Bit je u većoj iskoristivosti goriva (20 do 30 posto manjoj potrošnji) i znatno čišćem ispuhu. Prema prvim se procjenama zafira na pogon gorivnim ćelijama (s izravnim ili neizravnim napajanjem vodikom) očekuje na tržištu 2004. Više će se znati već u ožujku 2002. na sljedećem autosalonu u Ženevi.

TRI DESETLJEĆA GM-OVIH GORIVNIH ČELIJA

General Motors već više od tri desetljeća ispituje i razvija koncepciju gorivnih ćelija. Prvi je GM-ov konceptni automobil s vodikovim gorivnim ćelijama predstavljen 1967. u Detroitu. Pokretao se elektromotorom snage 32 kW, iz paketa od 32 gorive ćelije. Energija se napajala iz čeličnih spremnika tekućeg vodika obujma 70 litara. Konceptni je automobil za četiri osobe imao doseg od 200 kilometara i zadovoljavajuće performanse. Usprkos obećavajućih rezultata, projekt je došao u krivo vrijeme, pa je ubrzo stavljen "na led". Pogonsko je gorivo tada bilo vrlo jeftino, a za ekologiju se nije puno marilo. Zato se nije isplatilo ulagati u skup i neizvjestan projekt gorivnih ćelija.

Piše: dr. sc. Željko Marušić

PSIHOTERAPIJSKO LIJEČENJE OVISNOSTI

TERAPIJAMA POTAKNUTI
POZITIVNO

ODREĐIVANJU narkomanije mogu doprinijeti i razni biološki čimbenici, kao što su genetske predispozicije, pokušaj samostalnog liječenja te mehanizam biološke tolerancije i sindroma ustezanja.

Proučavanje blizanaca i usvojene djece ukazalo je na mogućnost genetske predispozicije koja je kod alkoholizma relativno mala. Biološka sklonost depresiji, koja je otkrivena genetskim proučavanjima, može također predstavljati posrednu predispoziciju za uporabu droga u adolescenta. Povećana opasnost od smetnji vezanih za uporabu droge kod djece depresivnih roditelja može ukazivati na postojanje zajedničke genetske predispozicije, s različitim psihopatološkim manifestacijama, koje se izražavaju u poremećajima kao što su depresija, alkoholizam, zlouporaba i ovisnost o drogama.

Uporaba droga može se pojaviti kao pokušaj modificiranja teških emocionalnih stanja vezanih za različite psihopatološke smetnje. Ta pretpostavka o samostalnom liječenju se oslanja na različite tvrdnje.

Prije svega, smetnje u osjećajima često prethode uporabi droge kod adolescenata. Nadalje, konzumiranje psihotropnih lijekova koje propisuje liječnik može u odrasloj dobi zamijeniti uporabu zabranjenih droga u adolescenciji. Napokon, adolescenti često priznaju da pribjegavaju drogama kako bi suzbili tjeskobne osjećaje.

S druge strane, izbor droge kojoj se daje prednost mogao se povezati s njenim specifičnim psihofarmakološkim djelovanjem na neke poremećaje emocija: tako su, među 100 pregledanih adolescenata, stručnjaci ustanovili da depresivne osobe konzumiraju više stimulativnih sredstava za raspoloženje kao što su amfetamini, od onih koji nisu depresivni. Korištenje stimulirajućih sredstava, amfetamina, a posebice kokaina, može se pokazati kao samostalno liječenje povezano s kroničnom depresijom, s ciklotimijom, s bipolarnim smetnjama i smetnjama u pozornosti. U epidemiološkoj studiji američkih gimnazijalaca, 69 posto onih koji su koristili sredstva za smirenje, 40 posto korisnika alkohola i 41 posto konzumenata marihuane spominjali su smanjenje napetosti, te postizanje stanja relaksacije kao razloge zbog kojih pribjegavaju tim supstancama. Smirujući učinak koji opijati imaju na agresivnost često ima odlučujuću ulogu u njihovoj uporabi.

Tolerancija i sindrom ustezanja predstavljaju moćan sekundarni determinizam koji sudjeluje u prekidanju i otežavanju uporabe droga.

Izvanbolnički programi danas u SAD-u obuhvaćaju 48 posto svih ovisnika. Tzv. "contingency contracting" program (potpisivanje čvrstih ugovora o ponašanju između ovisnika i terapijskog osoblja), kombiniran s detoksikacijom, terapijskom zajednicom, supstitucijskom terapijom, obiteljskom i drugim vrstama psihoterapije daje dobre rezultate.

ANALITIČKE PSIHOTERAPIJE

Obično se preporuča individualna psihoterapija. Ovisnički sukobi se brzo aktiviraju u odnosu s terapeutom. Rane negativne transferne pojave koje su s tim

povezane prijete prekidom terapije ako se ne interpretiraju i ako se brzo ne obrade " ovdje i sada ". Adolescent može shvatiti terapeuta kao indiferentnog i odbijajućeg, ili se može bojati njegove intruzije i njegova jakog utjecaja. Relacijsko podešavanje da bi se prilagodilo kontradiktornim stavovima adolescenta i njegovoj ambivalenciji nije dostatno. Izravni ili neizravni izraz neprijateljskih osjećaja i obrana koji se uspostavljaju u odnosu prema terapeutu moraju se rano otkriti, označiti i raspraviti. Adolescentu je potreban odnos gdje njegova ljutnja ne izaziva ni odmazdu ni predaju, ali gdje ona može biti prihvaćena, sadržana i shvaćena u sigurnosti. Ali radnje adolescenta mogu obvezati terapeuta da i on sam djeluje.

Često je neizbježno postaviti granice u ponašanjima adolescenta, posebice kad ga ona dovode u opasnost. Nedoumica koju postavlja pred ovisnika stav terapeuta u vezi s narkomanskim ponašanjima, može se isprva formulirati i raspraviti: ako terapeut zahtijeva prestanak konzumiranja droga, adolescent može pomisliti da je terapeutov cilj prisila i nadzor te to može doživjeti kao sredstvo društvene normalizacije. Ali ako, naprotiv, ta granica nije postavljena, on može zaključiti da se terapeut ne zanima za njega i da se ne može nadati nikakvoj promjeni. Stvaranje granica ima ulogu sadržavanja i obnavljanja unutrašnjeg psihičkog prostora koje mogu olakšati intrapsihičku izradbu transfernih konflikata čije neke aspekte ona može aktivirati. Te intervencije mogu seksualizirati liječenje: adolescent može osjetiti da je mogao prisiliti terapeuta da postane kontrolirajući i kažnjavajući nad - ja i da sudjeluje u fantazmama pasivne podređenosti terapeutu. Analitički rad koji se usredotočio poglavito na prijenos i istraživanje ponavljanja relacijskih sukoba i traumatskog iskustva iz puberteta omogućuje nastavak razvojnog, integracijskog individualizacijskog procesa.

Kognitivni pristup predlaže korisne načine da bi se načele i modificirale disfunkcionalne misli koje su vrlo često usredotočene na drogu, pojam o sebi i odnosima. Ti načini mogu korisno doprinijeti terapijskom procesu s dominantnim analitičkim usmjerenjem. Ako se koriste sami, mogu omogućiti dobivanje površnih prilagodbi u očekivanju terapeuta, favorizirajući organizaciju onoga što se naziva lažni - self.

OBITELJSKE TERAPIJE

Sustavno, kognitivno- bihevioralni ili psihoanalitički pristupi mogu se predložiti obitelji adolescenta narkomana. Sustavnim i bihevioralnim terapijama zajedničko je to da se usredotočuju na smetnje u ponašanju adolescenta i pomažu roditeljima da na to učinkovitije odgovore. Sustavni pristupi usmjereni su zapravo obnavljanju normalne hijerarhijske organizacije i izdvajanju adolescenta iz bračne problematike. Tako stručnjaci predlažu ponovno uspostavljanje barijere između naraštaja i približavanje roditelja, pomažući im da odrede pozitivne ciljeve za adolescenta i da surađuju u njihovu ostvarenju. Kada se ponašanja adolescenta poboljšaju, sukobi između roditelja se reaktiviraju i mogu se načeti. Bihevioralnim pristupom želi se pretežito po-

boljšati obiteljska komunikacija, usmjeren je na rješavanje interpersonalnih rješenja i pregovore o ugovoru o ponašanju između adolescenta i njegovih roditelja. To su terapijski pristupi kod kojih je naglasak stavljen na izravnost terapeuta kako bi se razvila pozitivna relacijska dinamika i kako bi se otpori sveli na najmanju moguću mjeru. Međutim, oni također sudjeluju u maskiranju nekih aspekata obiteljskih sukoba te pojačavaju njihovo neprepoznavanje. Stoga se tim pristupom obično može postići samo prijelazno poboljšanje funkcioniranja na površini. Oni mogu također pomoći roditeljima da održe, uspostave ili izgrade "fasadu ljubavi i povezanosti" o kojoj govore stručnjaci, koja poriče adolescentovu percepciju o njihovoj ambivalentnosti i koja može povećati njegovo uvjerenje da je neshvaćen ili da je loš, te pojačati njegovu krivnju.

Psihoanalitički pristup obiteljskoj terapiji pokušava, upravo suprotno, težiti pravoj "detoksikaciji" obiteljskih odnosa, koji bi tražili priznavanje skrivenih mržnji, protiv kojih se mobiliziraju otpori i stavovi neprihvatanja koji prijete prekidom liječenja. Roditelji i adolescent obično bježe od istraživanja odnosa koji bi mogli iznijeti na vidjelo intezitet obiteljske bolesti. Terapijski korak, da bi bio dobar, mora se potruditi da potakne pozitivno, kako bi učinio snošljivim istraživanje i otkrivanje negativnog. Psihoanalitički pristup ograničava se, znači, najčešće na to da spasi adolescenta od jakog utjecaja obiteljskih sukoba, kako bi mu se učinilo dostupnim individualno liječenje, s obzirom na to da su organizirane obiteljske terapije rijetko moguće, pa su česte kombinacije obiteljskog rada i individualnih terapija. Tako obiteljske terapije obavljaju dva terapeuta, a individualni terapeut treba biti informiran o odvijanju obiteljskog rada.

SKUPNA TERAPIJA

Skupine adolescenata i skupine roditelja olakšavaju razumijevanje narkomanijskog ponašanja, psiholoških teškoća i interpersonalnih problema koji su za njih vezani, dopuštajući da se dobije skupna potpora i iskustvo starijih, da se smanje stavovi neprihvatanja i projekcije preko suočenja sa skupinom i lakšim opažanjem kod drugih onoga što se odbija vidjeti kod sebe ("zrcalni efekt").

Skupne terapije su najbolje prilagođena potpora mjerama izravne borbe protiv narkomanskog ponašanja (učenje sposobnosti kako se oduprijeti poticajima i učenje alternativnih odgovora na konzumiranje droga) te potpora razvoju društvenih vještina u komunikaciji i u rješavanju interpersonalnih problema.

Ante-Tonći Despot, dr. med.

MEĐUNARODNA ŽENSKA SINDIKALNA ŠKOLA

ŽENE I SOCIJALNA PRAVA

U ORGANIZACIJI Američkog centra za međunarodnu radničku solidarnost i ICFTU-e Ženske mreže za Srednju i Istočnu Europu, u Rovinju je od 2. do 6. listopada 2001. godine održana Druga međunarodna ženska sindikalna škola uz nazočnost predstavnica velikog broja zemalja. Ispred Nezavisnih hrvatskih sindikata u radu škole sudjelovale su Jasna Pipunić (SING), Blanka Tomorad (Nezavisni sindikat zaposlenih u Hrvatskom sindikatu za zdravstveno osiguranje) i Andreja Šimić (HES). U uvodnim govorima skupu su se obratili predstavnici Američkog centra, ICFTU-a, Ministarstva rada i socijalne skrbi, Vlade RH, Hrvatskog sabora i sindikalnih središnjica, a u ime Nezavisnih sindikata skup je pozdravila Marija Hanževački, glavna tajnica NHS-a, osvrnuvši se na *paket* socijalnih zakona, uz zaključak kako se *rezanje* socijalnih prava prelama preko obitelji.

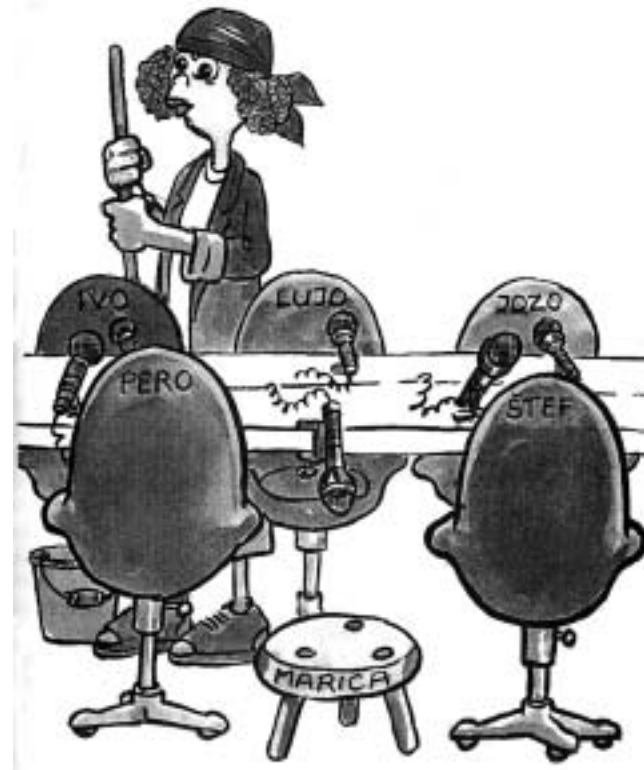
Nakon izvješća Jasne Petrović, predstavnice ICFTU-ove Ženske mreže za Srednju i Istočnu Europu, o položaju žena u sindikatima, na tržištu rada i u društvu u zemljama u tranziciji srednje i istočne Europe, održana je prezentacija pojedinih predstavnica o stanju socijalnih prava u njihovim zemljama. Izneseno je niz podataka o položaju žena u društvu i na tržištu rada. Osvrnuvši se na probleme na koje žene nailaze kada su u pitanju porodiljni dopust, zdravstveno osiguranje, nezaposlenost ili mirovinski sustav, predstavnice tih zemalja samo su potvrdile činjenicu kako sve zemlje tranzicije imaju jednake ili vrlo slične probleme, pa i Hrvatska nije iznimka.

Orla O'Connor (NWC), predstavnica iz Irske, kroz prezentaciju irskog iskustva naglasila je važnost procesa socijalnog partnerstva koji je u Irskoj rezultirao tro-

godišnjim ugovorom. Pri tomu je posebice napomenula kako mjesto za pregovaračkim stolom ne znači i odgovarajuću moć, jer se odluke najčešće donose *iza zatvorenih vrata*, a moć je, rekla je, korisna ukoliko je možete djelotvorno koristiti. Osnovni problem na koji se nailazi u Irskoj (a kroz razgovor s ostalim predstavnicima došla sam do zaključka kako je to problem svih zemalja) jest u tomu što model koji pojačava rast na ekonomskoj razini vodi prema nejednakosti. Stoga bi trebalo pronaći model koji će tu socijalnu nejednakost smanjiti.

Cecile Drion (FGTB), predstavnica iz Belgije, naglasila je kako u Belgiji postoji bipartitni model upravljanja (poslodavci i sindikati), dok se suradnja s nevladinim udrugama odvija izvan socijalnog dijaloga. Unutar Ministarstva rada i zapošljavanja djeluje Vijeće za ravnopravnost u čijem radu sudjeluju predstavnici sindikata, poslodavaca, a također i predstavnici nevladinih i ženskih udruga. Godine 1996. je organiziran najveći štrajk u povijesti Belgije, specifičan po tomu što su ga organizirale žene. Štrajk je trajao 12 tjedana, a premda je krajnji rezultat bio malo povećanje plaća, štrajk je u prvi plan stavio pitanje izjednačavanja plaća, uz slogan "za jednak rad - jednake plaće".

Silke Stein, predstavnica Međunarodne organizacije rada, rekla je kako je primarni cilj MOR-a promicanje prava žena i muškaraca na pošten rad. Snažan je naglasak na gospodarskim, socijalnim i političkim pravima, no iskustvo je pokazalo kako socijalna prava ograničavaju gospodarski razvoj i funkcioniranje tržišta. Prebacivanje tereta odgovornosti posljedica je ideološkog preokreta, te se postavlja pitanje kako bi trebalo organizirati društvo. U tom pogledu stanje je alarmantno.

Kada bi sve znanje stečeno kroz iskustvo predstavnica AFL-CIO-a Yvette de la Cruz i Niki Kortvelyesy NDI-a o organiziranju kampanja i lobiranju oko socijalnih prava mogli prenijeti u pravni i socijalni sustav Hrvatske i ostalih zemalja, tada se ne bi trebala posebno naglašavati činjenica kako su i političari samo obični ljudi čiji je posao zastupati određeni dio društva koji ih plaća.

Kroz rad skupina čije su teme zadirale u područje zdravstva, mirovina, majčinstva i nezaposlenosti, sudionice škole mogle su objediniti svoje znanje, iskustvo i razmišljanje karakteristično za regije koje predstavljaju. Uz identificiranje zajedničkih prioriteta i završne govore, te dodjelu diploma, završen je rad Druge međunarodne ženske sindikalne škole.

Andreja Šimić

TAJNICE SONJA DAPAS, TAJNICA DIREKTORA POGONA ROVINJ

UZ TIMSKI RAD POSAO NIKAD NE TRPI

VELIKE bademaste oči, kao u srne, prvo je što posjetitelj susretne pri dolasku kod upravitelja Pogona Rovinj. Vitka i uvijek dotjerana, naizgled krhka i nježna, profinjena izgleda, uz ljubazan osmijeh dočekuje goste. Sonja Dapas pet je godina na mjestu tajnice, a 16 godina u Pogonu, u Službi općih poslova. Majka je dvaju sinova (Davide ima 19, a Mauro 13 godina). Na upit kakav je posao i što radi rovinjska tajnica Sonja kaže:

- Ovaj posao, ponajprije treba voljeti. Potom, dobro upoznat i šefa, znati se prilagoditi njegovu temperamentu i karakteru. Kada se nauči što šef želi, bolje reći, način na koji želi - stvari dolaze, same po sebi na svoje mjesto. Osim, "čistih tajničkih" poslova, obveza mi je odlazak u banku, ZAP i poštu, te nabava uredskog materijala. Ima i daktilografskog posla. Moglo bi se reći da nisam klasična tajnica.

Kaže da je lijepo izići, ali kada nema puno posla. Ali kada ga ima, a bude ga, zna sve biti nekako "zgušnjuto". U njenom uredu uvijek netko mora biti prisutan - to je šefova zapovjed i to je potpuno u redu.

Dogovorom smo sve mi to riješili. Kolegica Mirjana, iz kadrovskog "uskače" prema potrebi, no jednako tako i ja pripomažem njoj, pa zajednički obavimo i podmirimo,

sredimo, sve poslove koji su u tijeku kada su iznimne okolnosti. Posao nikad ne trpi! Mi smo mali Pogon. Svi se naši poslovi skoro isprepliču. Nema strogog odvajanja - to je moje, to je tvoje - "uskačemo" i timski, samo prema potrebi, rješavamo kako posao ne bi trpio.

Volim svoj posao, volim različitosti i živost, to odgovara mom karakteru. Ima ljudi koji vole sjediti sami u uredu, u

miru, i svaka ih promjena uznemirava. Kod mene je uvijek "muving". K meni dođe i onaj "jadničak" kojem su iskopčali električnu energiju - požaliti se i potražiti pomoć. Dođu, uvjetno rečeno, i oni "visoki". Naš upravitelj poznaje puno ljudi, aktivan je na raznim područjima. Želi pomoći ali se drži reda i pravila. U pravilu - ljude ne odbija. Jasno, k njemu dolaze stranke tek kada se problem nije uspio riješiti na nižoj razini, jer se za svaku stranku nastoji iznaći rješenje - barem ona zlatna sredina.

Zanima nas koji su dani najteži.

- Ponedjeljak - obično je najburniji. Direktor nema previše vremena, velika je gužva, sve se treba "složiti" do deset sati, kada on odlazi na kolegij. Rekli bi klinici - ludnica.

Raditi s ljudima zahtjevan je posao. Kako se snalazi Sonja?

- Navikne se čovjek. Nastojim razumjeti koje poteškoće ljudi imaju, tada mi je lakše riješiti problem. Pa, mi smo kao mala obitelj. Imamo dobre uvjete rada, poznajemo se, međusobno dobro surađujemo, poznajemo posao i trudimo se da "klapa". Uvjerena sam da su nam kvalitetni uspjesi u radu - naglasila je Sonja Dapas.

U razgovoru sa Sonjom stječe se dojam da se puno može iščitati iz njenog smiješka, koji joj ne silazi s lica.

Ruža Žmak

IVO ŠKRMETA, ŠPORTSKI
LETAC

ZMAJEM DO NEBA I PRAVA UŽITKA

SVAŠTA vidam, onako u prolazu, dok obilazim naše objekte. Ne želim *griješiti dušu*, ali nerijetko mi je puno zanimljivije ono što nam kolegice i kolege rade u slobodno vrijeme nego tijekom radnog vremena. Tu spoznaju potvrdila sam višestruko na otoku Hvaru, gdje me more nedavno izbacilo u mojoj ovogodišnjoj misiji: *Tragom prijenosivih TS*. Cijela posada TS *Stari Grad* bavi se kojekakvim zanimanjima ali, s obzirom da je trebalo birati, odlučila sam se za Ivu i Andru. Prvo o Ivi.

OTKAD JE, PRIJE NEKOLIKO GODINA, SAM SKLOPIO SVOG MOTORNOG ZMAJA - ZAPOČEO JE SA ŠPORTSKIM LETOVIMA IZNAĐ RODNOG HVARA, A OVAJ NEOBIČAN DVOSED SLUŽI PRVENSTVENO ZA PANORAMSKE LETOVE, KOJI MOGU TRAJATI OD PETNAEST MINUTA DO TRI SATA

PRIČA O DVA ZMAJA

Ivo Škrmeta radi šesnaest godina u TS *Stari Grad*, a živi u obližnjoj Jelsi. Imao je, kaže, na sebi ravno 27 operacijskih zahvata, a još uvijek je *zmaj od čovika*. Koji vozi zmaja. Da, dobro ste čuli.

Otkad je, prije nekoliko godina, sam sklopio svog motornog zmaja započeo je sa športskim letovima iznađ rodnog Hvara. Ovaj neobični dvosjed služi prvenstveno za panoramske letove, koji mogu trajati od petnaest minuta do tri sata.

- *Dopuštena visina iznosi 3000 metara, ali najugodnije i najljepše je letjeti na visini od 150 do 200 metara*, kaže Ivo i demonstira mi na čvrstom tlu kako zmaj izgleda kada izgubi čvrsto tlo.

Znam da se vlasnik zmaja može postati ako ga sam napraviš ili kupiš, letač-suputnik ako se *uvališ* u sjedalo iza. Ono što ne znam je kako se postaje pilot zmaja. Pitam Ivu koji razvrstava konope i objašnjava mi tehniku upravljanja:

- *U Zagrebu se daju instrukcije za zmajarstvo i da bi se dobila dozvola potrebno je odraditi 10 do 15 sati leta. Ja sam poletio već nakon šest sati.*

Ivo Škrmeta sa svojim zmajem – prizemljen

Pridržavajući se jedne od svojih "riceta" za život koji mu je još davno dala nona, Ivo se jednako dobro snalazi i u društvu s Predsjednikom

Je li teško naći suputnika za ove, u svakom pogledu, izazovne letove, pitam Ivu.

- *Interes i zanimanje postoji kod svih, kod mladih i starijih, kod muškaraca i žena podjednako. Prvi put je nekako čudno, poslije to postaje neobičan ali pravi užitek. Ipak, najdraže mi je letjeti sam, bez odgovornosti za suputnika, onako za svoju dušu.*

ZMAJ U ZRAKU – GLISER NA MORU

Ovo čudo od zmaja može letjeti po zraku i rotati po moru, gdje se dva puta i potopio. Stoga Ivo, kada zrak zamijeni vodom, zmaja zamijeni gliserom. Godinama je obnavljao stare glisere, uređivao im motore i uživao u brzinama koje more čine još privlačnijim i izazovnijim, ali jednako moćnim i nesvladivim.

SA SVAKIN LIPO

Ivo je, kako sam za sebe kaže, pomalo *otkačen*, s malo naglašenijim avanturistički duhom u odnosu na svoje vršnjake, a to su oni u *najboljim* godinama:

- *Koncipirao sam svoj život prema svojim mogućnostima i željama, družim se rado s mladima i općenito sam društveno prilagodljiv. A kada otvorite srce ljudima i pristupate im s ljubavlju i povjerenjem, oni osjete tu vašu pozitivnu energiju i uzvraćaju vam je mjerom koju imaju i mogu dati. Zapravo, htio sam reći da se pridržavam jedne od mnogih "riceta" za život koji mi je još davno dala moja nona, a glasi: "Sinko, triba sa svakim lipo. Ako je dobar, vratit će ti dobrim, a ako nije, njemu je najgore".*

Šetajući se Jelsom s kolegom Ivom, uvjerila sam se u njegovu popularnost. Toliko njih mu se javilo, zastalo, popričalo, da ga nikako ne bih uzela za sudionika u nekoj inkriminiranoj radnji. *Cilo malo misto* bi nas prepoznalo i razotkrilo.

Marica Žanetić Malenica

FOTAZAPAŽAJ

TKO ĆE KOGA?!

U JEDNOM skrivenom kutku po svemu osebnije Komize na Visu, kaktus i žica žive u svojevrsnoj simbiozi. Je li kaktus iznikao upravo tu da bi pomogao bodljikavoj žici u obrani privatnog posjeda, ili da s njom odmjeri snage, odnosno bodlje, pitanje je na koje ćemo teško odgovoriti. Borili se oni ili surađivali zapravo nije važno, jer ovakvo zajedno djeluju poput prave *zaštitarske tvrtke*. Stanari u obližnjoj kući mogu mirno spavati. A u jesenjim danima, kada kaktus izbacuje svoje plodove, koji po okusu nalikuju japanskoj jabuci (kakiju), mogu se njima osvježiti ili napraviti slatko puno vitamina. Ukoliko, pak, vole u burovitim zimskim predvečerjima *drnuti jednu ljuču* vjerojatno će od ovih neobičnih plodova ispeći rakiju. I to ne bilo koju, već, vjerovali ili ne, pravu pravcatu *tekilu*.

M. Ž. M.

Autor: STJEPAN OREŠIĆ	NAŠ SUVREMENI SLIKAR	RADIONICA (njem.)	OBLIK IMENA JOSIP	VRSTA MAČA	OPASNO PODRUČJE (fig.)	IZRASLINA IZ KOŽE ČOVJEKA ILI ŽIVO- TINJA	VRLINA	"ZAPAD"	NINA BADRIĆ	MARO- KANSKI TENISAČ, HICHAM	JAPANSKI NOGOME- TAŠ, HIDE- TOSHI	GLUMICA ŠOVAGOVIĆ -DESPOT	STOTI DIO AME- RIČKOG DOLARA
ASTRONOM													
NAŠ DIRIGENT, SINIŠA								BERBA, UBIRANJE					
SKLADIŠTE ORUŽJA (mn.)								DRUGAČJE, INAKO					
UPITNA ZAMJENICA				TEŠKOČA POKRETA					JEZIK U GANI			TRICIJ	
SUGLASNICI U KIŠI			TEŠKO POVRIJE- DITI	OČIŠĆE- NOST RIBANJEM					MATERIJAL ZA POKROV KROVOVA			SJEVERNI JELEN, SOB	
LUČKI GRAD NA JAPANSKOM OTOKU HOKKAIDO			BUGARSKA DINASTIJA			ŽDRIJEBE ARAPSKOG KONJA				ARTHUR OD MILA			KNJIŽEVNI POVJE- SNIČAR ČUBELIĆ
KASIMOVA IMENJA- KINJA						ABRAM IOFFE	JEDINICA ZA RAD U FIZICI			MANEKENKA, LJUPKA	VLADIMIR VIDRIĆ		
JEDAN OD LIJEKOVA PROTIV MALARIJE							KAJDE		JAVNI BILJEŽNIK				
URUGUAY		"NORTH AMERICAN AVIATION"				RAZUZ- DANOST			KRAĆI NAZIV ZA AUTOBUS				
NAŠ GLAZBENI DJELATNIK		VRSTA KOLAČA				IZBJEĆI ŠTO, OTRG- NUTI SE						KALIJ	
LAURENCE OLIVIER			GLUMAC WARREN							NADIMAK TRENERA MIROSLAVA BLAŽEVIĆA		"RIZMA"	
RIJEČNI RIBAR			TAL. GRAD SZ OD VERONE		VODIK								
MREŽA VODO- RAVNIH I OKOMITIH LINIJA					KOŠARKAŠ, MLADEN								
JEDAN MEĐU- NARODNI JEZIK				RUDOLF VALENTINO									
ZATVORSKA SAMICA; ORGANSKA STANICA				FINSKO JEZERO, ENARE									
AUGSBURG		PAPIN GODIŠNJI PRIHOD											
OVDJE		DESNi PRITOK SAVE											
OPERNI PJEVAČ TOLEDANO													
DRAGUTIN ŠURBEK													
ŠPANJOL- SKI GITARIST SEGOVIA													
MALE ČAŠE													

Odgonetka križaljke iz prošlog broja (vodoravno):

Glenda Jackson, Roberto Baggio, atentator, OTV, Đuro, Co, Iž, A(nte) S(tamać), ESH, davitelj, K, V, aromati, Uda, izricanje, obi, "Na dnu", Erskine, Sk, APD, bravar, kratkovidnost, Ipe, aleje, jtl, faliti, anilin, kota, A, USA, N(orma) S(hearer), L(ana) T(urner), kem., T, Bohr, Egipat, trčati.

ANDRO TADIĆ, MODELAR
(I JOŠ PUNO TOGA)

UKLOPNIČAR ZLATNIH RUKU

ANDRO TADIĆ je bio dežurni uklopničar onog dana kada sam posjetila TS *Stari Grad*. Vidim odmah, na prvi pogled, da je čovjek vedar i optimističan. Ubrzo ustvrdim da je i neobično svestran, što me je posebno razveselilo. Jer, uklopničara ima puno više nego modelara, graditelja u kamenu i drvu, jedriličara, vaterpolista... Da, sve to, i još puno toga možete pronaći u jednoj osobi, ukoliko imate sreću da *naletite* na Andru, žitelja najstarijeg grada na Hvaru.

Andro je od malena imao spretne ruke i nekog *crva u prstima*, koji ga je *tjerao* da od svega čega se prihvatiti napravi nešto smisljeno i lijepo. Tako već dvadesetpet godina izrađuje modele starih brodova. Prvog je napravio u čast rođenja prvog djeteta, a od tada do danas na popisu ih je sedamdeset. Svako dijete, a ima ih četvero, već je naslijedilo po jedan jedrenjak koji im

ANDRO JE OD MALENA IMAO SPRETNJE RUKU I NEKOG CRVA U PRŠTIMA, KOJI GA JE TJERAO DA OD SVEGA ČEGA SE PRIHVATI NAPRAVI NEŠTO SMISLENO I LIJEPO I TAKO VEĆ DVADESETPET GODINA IZRAĐUJE MODELE STARIH BRODOVA

pomaže da plove kroz život nošeni i na ovaj simboličan način - brižnom i zaštitničkom očevom ljubavlju utkanom u sate i sate rada njegovih spretnih i nadarenih ruku.

TRAŽI SE MANAGER

Dio modela je još uvijek u posjedu njihova stvaratelja, ali su mnogi *odjedrili* iz *matične luke* i pomogli Andrinu šestoročlanu obitelji da i ona, barem financijski, lakše svladava *valove* svoje svakodnevice. Svoju prvu izložbu pod nazivom *Stari brodovi* organizirao je još 1978. godine u Starom Gradu i Hvaru, a u knjizi dojmova vidim da je to bio iznimno posjećen kulturni događaj s kojeg su posjetitelji izlazili puni divljenja i oduševljenja. Jedan od njih zapisao je da su njegovi jedrenjaci *mala remek-djela: sinteza talenta, pedantnosti i nadahnuća*. Gostovao je Andro, prije nekoliko godina, i u dvije TV-emisije, kao jedan od nesvakidašnjih ljudskih *uzoraka* ovog podneblja. Bilo bi izložbi još bezbroj da je Andri do samohvale i reklame. Ali, izgleda, on je za sve, samo za to ne. A šteta da ljudi ne vide što čovjek napraviti može. Zato, moj prijedlog je da se Andri, čim prije, nađe *manager*.

Andro Tadić sa svojim jedrenjacima

Otkud mu ideja za brodove i kako se i po kojoj cijeni dolazi do potrebnog materijala, pitam ga, gledajući deset modela razmještenih po dnevnom boravku.

- Vodič mi je bila knjiga jednog talijanskog modelara, a sam materijal ne košta puno, jer ga najčešće sam nalazim u prirodi i tu oko sebe. Koristim komade drveta, suhe tikve, robu od starih odjevnih predmeta, konop... Zapravo je rad ono što ih čini vrijednim.

JEDRILICOM DO STANA

A kada Andro želi biti pravi *kalafof* onda on napravi i pravi brod, koji snove o jedrenju pretvara u javu. Tako je jednom zgodom kupio školjku za motornu jedrilicu i svu je sam opremio u drvu tako maštovito i funkcionalno da je za nju od oduševljenog kupca dobio čak garsonijeru u Splitu. Da novac *ne igra* kad su u pitanju *gušti* govori i činjenica da je i njemu prva plaća otišla na jedrilicu zvanu *Finac* kojom je oplovio cijeli Mediteran. Kako svi u obitelji vole more i jedrenje, imao je njihovu potporu za sve one milje koje je prešao na bezbrojnim našim i međunarodnim regatama.

VOLI PODJEDNAKO I KAMEN I DRVO

Ali to nije sve. Rubrika o Andri mogla bi izlaziti u nastavcima. Restaurirao je sav stari namještaj po kući, izrađivao u jed-

nakom stilu novi, preuredio i učinio upotrebljivim odbačene stvari poput stare peći ili zidnog sata.

Kako ne bi razdvajao drvo i kamen kojima je priroda zavjetovala vječno druženje, Andro je i kamenu posvetio svoju ljubav, pozornost i spretnost. U *kali* gdje stoji i gdje su mu *stari dvori*, upravo podiže suhozid slažući kamen po kamen.

A da je *kamen po kamen palača*, upravo nas uvjerava još jednim svojim životnim projektom. U maloj uvali nedaleko od mjesta, do koje se može stići tek brodicom s morske strane, za Andru je vrijeme stalo. Ne misleći na godine koje su prošle ni na one koje će doći, on slaže iz dana u dan kamen na kamen kako bi sa svojih deset prstiju izgradio obitelji skromnu, ali autentičnu kućicu za odmor koja će se izgledom potpuno uklopiti u krajobraz kojemu mnogi tek naškoditi znaju.

Je li moguće da sve to rade *zlatne ruke* jednog električara?

- Bio sam najmlađi od četvoro djece i stasao za zanat kada je tadašnja Elektroprivreda nudila stipendije za školovanje u njihovoj školi u Zagrebu. Završiti za električara značilo je odmah dobiti zaposlenje i plaću. A ja nisam imao izbora.

Upravo smo, na kraju ovog napisa, čuli početak još jedne životne priče gdje su želje išle *šumom*, a mogućnosti *drumom*. Srećom, stvaralački gen nadjačao je životne okolnosti koje su ga htjele učiniti običnim. A Andro je sve, samo običan nije.

Marica Žanetić Malenica

3. FESTIVAL REKREACIJSKOG KUGLANJA I STOLNOG TENISA - MALI LOŠINJ 27. DO 30. RUJNA 2001. GODINE

DARKO BRKIĆ POBJEDNIK U STOLNOM TENISU, A HEP ESO I U KUGLANJU

LOŠINJ je krajem prošlog stoljeća, zahvaljujući svom položaju i blagoj zimi, postao čuveno međunarodno klimatsko lječilište. Blago podneblje i prekrasno more, plaže i uvale, mediteranska vegetacija i vječno zeleni borici čine Lošinj mjestom idealnim za odmor i potpunu obnovu duha i tijela.

Festival rekreacijskog kuglanja i stolnog tenisa tradicionalno se održava u Malom Lošinju u organizaciji Hrvatskog saveza športske rekreacije "Šport za sve" pod visokim pokroviteljstvom Hrvatskog olimpijskog odbora.

Cilj organizacije Festivala je opće zadovoljstvo i zabava rekreativaca, te popularizacija športske rekreacije.

Svečanosti su bili nazočni članovi organizacijskog odbora, sudionici festivala i predstavnici medija. U Malom Lošinju ukupno je sudjelovalo 22 momčadi u kuglanju i osam u stolnom tenisu (110 osoba) iz Osijeka, Zagreba, Našica, Slavonskog Broda i Malog Lošinja. U kuglanju je nastupilo sedam ženskih i 15 muških momčadi. U pojedinačnoj konkurenciji nastupile su 21 kuglačica i 41 kuglač.

U stolnom tenisu je nastupilo osam momčadi.

Natjecanje u kuglanju je održano na "narodni način" u dva nastupa po tri hica u osam serija (4x3x8) po dvije serije u svakoj stazi. U pojedinačnom natjecanju, natjecanje se odvijalo u dva nastupa. Svaki igrač ili igračica izveli su 15 hitaca u pune i 15 hitaca u čišćenje.

Pravila stolnog tenisa su bod sustav po skupinama, te pojedinci do konačnog plasmana kup sustav. U subotu 29. rujna bilo je svečano.

Podijeljene su nagrade, te uz dobro raspoloženje, glazbu, ples i pjesmu natjecanje je završeno.

REZULTATI MOMČADI HEP-A

U stolnom tenisu treće mjesto osvojila je momčad HEP PrP Zagreb.

Pojedinačno, rezultati su sljedeći: Prvo mjesto osvojio je Darko Brkić, Elektroslavonija Osijek, sedmo mjesto Zlatko Bučar, HEP PrP Zagreb i osmo mjesto osvojio je Đorđe Vujić, HEP PrP Zagreb.

U kuglanju su ostvareni rezultati kako slijedi.

Ekipno žene: šesto mjesto osvojio je HEP - ESO Osijek

Ekipno muškarci: prvo mjesto osvojio je HEP - ESO I - Osijek, deveto mjesto HEP - ESO II - Osijek i deseto mjesto osvojio je HEP - PrP Zagreb

Pojedinačno žene: deseto mjesto osvojila je Zorica Sandukčić - HEP ESO i 18 mjesto Jasna Marinović HEP ESO.

Pojedinačno muškarci: šesto mjesto osvojio je Đorđe Vujić, HEP PrP Zagreb, 14. Zdravko Uljarević, HEP ESO, 19. mjesto Ivica Grgić

Darko Brkić iz Elektroslavonije Osijek prima čestitke za osvojeno prvo mjesto

Anđelko Radić iz HEP Elektroslavonija Osijek I i pobjednički pokal za osvojeno ekipno prvo mjesto

HEP ESO, 21. mjesto Branko Zubović, HEP ESO, 24. mjesto Boris Janošević, HEP ESO, 25. mjesto Miljenko Musa HEP PrP Zagreb, 28. mjesto Zlatko Bučar HEP PrP Zagreb, 31. mjesto Zvonko Kumbria HEP ESO i 32. mjesto Dragutin Ciglar HEP PrP Zagreb.

Miljenko Musa

USPUT ZABILJEŽENO

PAŠKA ČIPKA PRONOSI SNAGU I VJEŠTINU KULTURNE BAŠTINE

ZAMIŠLJAM ih u hladnim jutrima, dok vjetar razbacuje morską pjenu do kućnog praga i raspršuje kapljice soli po pritvorenim škurama, a dan se zadržava u uskim prorezima, bacajući nečujne tragove svjetla na njihova lica i ruke. One sjede blago prignute nad crnim *kušinom* u svom krilu, a na njemu prostrti bijeli pamučni otisci vlastita svijeta. Sva sjećanja i čežnje utiskuju smireno i blago, čistim rukama i oštrim okom, tisućama malih uboda iglom u minijaturno tkanje svog strpljivog srca, dok čekaju oca, supruga, brata s nekog dalekog *vijada*. Jednostavan geometrijski ornament s bodovima raspleta, pripleta, *reličele*, isplest će obrise sunca, kamena, vjetra, kristala morske soli, neponovljiv i uvijek jedinstven kao i duša čipkarice. I tako to traje već više od pet stoljeća. Nekoć je to bio samo ukras djevojačkih lanenin košulja i obrub njihovih kapica, kada su bez crtanih predložaka neznane umjetnice rađale ljepotu, onu *na pekice*, *na kolumbar*, *na mendulice* ili *uša*. Danas su *tabletići* od paške čipke dekoracija stolova, polica, prekrivača, *facolića*, crkvenog ruha... i kao takvi pronose snagu i vještinu svoje kulturne baštine.

Tradiciju izradbe čuva čipkarska škola gospode Orlić, koja od 1994. postoji u gradu Pagu i u kojoj je zvanje čipkarice steklo već stotinu žena, ali i redovnice jednog od sedam benediktinskih samostana na tlu Hrvatske. Zagrebački Etnografski muzej postavio je i izložbu paške čipke, a ova je obišla već niz europskih gradova. Tijekom listopada održana je u Beču, a potom seli u Frankfurt. Gdje god došla, ona je neizbrisiv trag ljepote naše kulture i umjetnosti.

Veročka Garber

SINIŠA PAVLOVIĆ, ŠPORTSKI RIBOLOVAC - ŠARANAŠ

"RIBOLOV JE MOJ NAČIN ŽIVOTA"

AKO JOŠ dosad niste imali prigodu uvidjeti što to znači ribička strast, savjetujem vam da upoznate našeg kolegu - strastvenog ribolovca Sinišu Pavlovića. Nakon razgovora sa Sinišom, inače inženjerom telekomunikacija, zaposlenom na radnom mjestu tehničara za VF veze u Odjelu za telekomunikacije u Prijenosnom području Zagreb, ja sam se istog trena uvjerila da riječ "strast" nije nimalo pretjeran izraz kad su u pitanju ribolovci njegova kova. Već i njegove riječi: "Ribolov je moj način života", o tome dovoljno govore, a što je ribička strast shvatila sam vrlo brzo, saznajući koliko vremena, energije, pa i novaca, ali nadasve ljubavi (dakako, one "strastvene") on ulaže u taj šport. Usput, saznala sam toliko mnogo o ribolovu, odnosno, preciznije - o športskom ribolovu (koji je, naglašava Siniša, potpuno nešto drugo od onog rekreacijskog), još preciznije - o športskom ribolovu u disciplini šarana, čudeći se sama sebi koliko sam vremena provela u zabludi misleći da se ta aktivnost svodi tek na ribički štap i strpljivo čekanje...

ZLATO NA SVJETSKOM PRVENSTVU

Osim brojnih medalja koje je S. Pavlović kao ribolovac do sada osvojio, nedavno osvojeno prvo mjesto hrvatske reprezentacije u spomenutoj disciplini na Svjetskom prvenstvu u športskom ribolovu u Portugalu, kojoj je on bio tim *manager*, bio je dovoljan povod za naš razgovor (i kratak tečaj o ribolovu).

Na natjecanju koje je početkom listopada ove godine održano na portugalskom jezeru Barragem de Montargil, hrvatska ekipa je s tri negativna boda (ona koja ulovi najviše riba dobiva ih najmanje) zaslužila zlato. Ulovili su, valja naglasiti, približno 40 kg šarana - više nego sve reprezentacije zajedno! Reprezentacija, inače, ima šest natjecatelja u parovima, dva rezervna natjecatelja, jednog kapetana i jednog tim *managera*, koji - objasnio nam je Siniša - brine o svim športskim, te organizacijskim pitanjima. Natjecanje u izlovu šarana, ako niste znali, u pravilu traje neprekidno 72 sata!

Inače, disciplinu "šaran" Hrvatski športski ribolovni savez uveo je prošle godine, održana su natjecanja te je osnovana reprezentacija, koja je već u godini svog osnutka osvojila brončanu medalju na Svjetskom prvenstvu u Italiji. Pod patronatom HŠRS utemeljena je tako Hrvatska šaranska liga, gdje Siniša radi kao administrator (osim toga, tajnik je ŠRD Piškor, delegat Skupštine športsko-ribolovnih udruga grada Zagreba i član natjecateljske komisije HŠRS-a).

SKUP ŠPORT

Drugi vid šaranskog ribolova jesu, objašnjava mi Siniša, turniri s novčanim nagradama, koji se odvijaju najčešće u inozemstvu. Vjerovali ili ne, nagrade se kreću od trideset do sto tisuća njemačkih maraka no, s druge strane, jednako su tako vrtoglavi i iznosi koje ribolovci moraju izdvojiti žele li pristupiti tim natjecanjima. Primjerice, kotizacija se kreće od 500 pa čak do 7,5 tisuća njemačkih maraka, nisu zanemarivi ni troškovi prijevoza, a iznos potreban za solidnu ribičku opremu (pretežito japanskog ili engleskog podrijetla) bio bi dovoljan za kupnju jednog manjeg vozila!

Zbunjeno i *neznalački* postavljamo pitanje u stilu: "Nisu li samo štap i dobra volja potrebni?" S osmišljehom moj mi sugovornik tumači što uključuje oprema jednog šaranaša, kojim se i sam deklarira: štapovi, a treba ih - ne jedan već četiri (za informaciju zainteresiranim, jedan stoji približno 300 funti!), potom kolutovi, stalak za štapove, alarmi; nadalje: solidan šator i ležaljka (ne može biti obična - bio je odgovor na još jedno naše *neznalačko* pitanje već, dakako, prilagođena dugotrajnom boravku na obali), podmetač za ulovljenog šarana, vreća za spavanje (imajmo na umu koliko traje natjecanje!) i "prava" šaranska jakna... O pojedinim cijenama - bolje da se i ne govori (no laknulo mi je kad sam se prisjetila da u mojoj obitelji nema ribolovaca). Da ne zaboravimo još i mamce - a isključivo su to: "boilile, pelete i sitno zrnavlje". Za njih valja izdvojiti od 15 do 20 tisuća kuna po jednom prvenstvu! Nadalje, šaranaši moraju biti i dobro informirani i pratiti novosti u struci, u čemu im pomažu brojni časopisi. Njih moraju nabavljati iz inozemstva, a Siniša tako za časopis "Carpworld", bogatu ilustriranu reviju (jednu od četiri koje izlaze u Velikoj Britaniji, posvećenih isključivo šaranskom ribolovu) godišnje izdvaja 80 funti. Listajući ga, shvatili smo da postoji čitava "industrija" koja se bavi samo tom granom športa.

Siniša i šaran

- Ovo je najskuplja, ali i najzahtjevnija disciplina športskog ribolova, zaključuje S. Pavlović. Osim što je iznimno skup šport, uz to iziskuje i jako puno vremena. Puno je vremena potrebno provesti na vodi, iskušavati mamce, proučavati "kako šaran diše"... Već smo spomenuli koliko traje natjecanje, a jednako toliko sati potrebno je provesti na treninzima. Turniri su pak, uz ostalo, težak fizički posao: valja pomoću rakete izbaciti 20 do 30 kg mase (riječ je o mamicima) - još jedna nova pojedinost koju sam otkrila.

ŠARANAŠI SU SPECIFIČNI LJUDI

Siniša nam otkriva što, u stvari, odlikuje dobrog šaranaša: on mora biti dobar nutricionist, kemičar i meteorolog, a uz to mora puno vre-

HRVATSKA REPREZENTACIJA, KOJOM JE SINIŠA BIO TIM MANAGER, OSVOJILA JE OVE GODINE ZLATNU MEDALJU NA SVJETSKOM PRVENSTVU U ŠPORTSKOM RIBOLOVU ODRŽANOM U PORTUGALU

Hrvatska reprezentacij u Portugalu

mena provesti isprobavajući mamce, te određivati različite taktike ulova. Šaranaši su, tvrdi Siniša, specifični ljudi - potpuno su posvećeni ribolovu i sve svoje slobodno vrijeme provode razmišljajući o njemu ili se njime baveći, a za ostalo nemaju vremena.

Ponekad dođem u iskušenje da i noću odem u ribolov i iskušam mamce, dočarava nam Siniša svoju strast, a u tomu ga spriječi tek saznanje da ga sutra čeka novi radni dan.

Toliko vremena, toliko novaca... i sve to da bi se ulovilo šarana kojeg, možete li vjerovati - naposljetku valja velikodušno vratiti u vodu! Mojem čuđenju nema kraja... Varate se, kao što sam se i ja prevarila, ako ste mislili kako se Siniša nakon izlova šarana odmah baca na pripremu *fiš-paprikaša* ili kakve druge kulinarske delicije, pa, hajde, još bi i razumjeli tu njegovu ribolovnu strast. No, od toga nema ništa - ribolovci njegova svjetonazora čvrsto se pridržavaju načela: "Ulovi i pusti!".

- Bez poštivanja tog pravila nema razvoja športskog ribolova. Valja, naime, znati kako je šaranu potrebno čak 20 godina da bi dostignuo težinu od 15 do 20 kg, kaže nam naš šaranist.

Nema *fiš-paprikaša*, na traženje financijske potpore valja neprestano gubiti puno energije i vremena, a velike popularnosti i na kraju krajeva, zarade, u ovom športu u nas niti nema... U čemu je onda tajna privlačnosti šaranolova?

- Jednostavno, to je način života. To nije puka rekreacija, pokušava mi odgovoriti Siniša. Boravak u prirodi, u blizini vode, nešto je što te zauvijek zarazi. Kad pobjegneš iz ovog betona, umiriš se pokraj vode i čekaš, osjećaš bilo prirode, postaješ njenim dijelom.

Konačno sam, nadam se, barem dijelom, shvatila odakle potječe ova "ovisnost". Ribolovci kao što je to Siniša jesu, naime, ona vrsta ljudi u kojima je iskonska čovjekova potreba za životom u prirodi došla do najvećeg izražaja. U njima su se probudili većini nas zaboravljeni osjećaji, sjećanje da smo nekad davno svi mi bili u neposrednom doticaju sa zemljom, vodom, prirodom... I kad se iznova osjeti i osvijesti to stanje duha, kao što je slučaj u ovakvih ribolovaca, povratka više nema. Rekli bi: *Jednom ribič - zauvijek ribič*. A naš se sugovornik "inficirao" vrlo rano, još kao devetogodišnji dječak, odlazeći s ocem u ribolov na Strugu, kanal u blizini Nove

Gradiške, u kojoj je nekad živio. Šarani ga zaokupljaju posljednjih pet godina, a ako nije na radnom mjestu ili na natjecanjima, možete ga sresti kako trenira na Rakitju, Bundecku, u Brezovici, Stupniku, na Zajarkima kod Zaprešića... Najdraže mu je, pak, loviti na Kupi kod Šišljanovića jer tamo, otkriva nam, obitavaju - vretenasti šarani. (Šarani, inače, znaju doseći težinu do 25 kilograma, a saznajem kako su najborbeniji oni od 8 do 12 kilograma).

- To su divljaci, iznimne snage, pa je i lov na njih posebno zadovoljstvo. Kada ih uloviš, imaš osjećaj kao da si ulovio podmornicu.

Koliko je ribolovcima važan njihov "vodeni svijet" dovoljno govori i to da je naš ribolovac izabranicu svog srca prije važnog životnog čina odmah upozorio na kakvu on skupinu ljudi spada i što može

očekivati u budućem zajedničkom životu. Tek toliko da se zna, da ne bi bilo zabune, bračnih nesuglasica ili nepotrebnih iznenađenja... Jelena se, vjerovali ili ne, nije predomisliła, s njegovom ribičkom strašću odmah se pomirila i, štoviše, postala mu neprocjenjiva moralna, logistička i svaka druga potpora. Ponekad ga prati na putovanjima, a kako govori nekoliko stranih jezika, to mu uvelike olakšava boravak na natjecanjima u inozemstvu. Supruga ipak nije uspio zaraziti istom strašću (premda, saznajem, u tom športu u svijetu i žene postižu zapažene rezultate); ona je kao svojju drugu veliku ljubav (prva je zna se tko!) radije izabrala svijet filma veliki je filmoljubac. Tu dolazi do izražaja Sinišino razumijevanje i potpora i, koliko sam shvatila, oni su, što je za svaku pohvalu, u obitelji Pavlović obostrani.

Financijska sredstva nisu baš tema koja kao šlag dolazi na kraju, no ipak valja spomenuti kako je manjak novaca nešto s čim naši športski ribolovci - šaranaši vode stalnu borbu. Ipak, očekuju da će im zlatna medalja otvoriti vrata ka sponzorskim ugovorima s proizvođačima opreme. S Pavlović posebiće izdvaja pomoć koju mu je pri odlasku na Svjetsko prvenstvo pružio direktor Prijenosnog područja Zagreb Božidar Filipović, te Udruga hrvatskih branitelja Domovinskog rata HEP-a, jer sa svojim prihodima ne bi mogao ni krenuti na put. Uz to pozdravlja sve športske ribolovce u HEP-u, nudeći im provjereni recept za jedan zimski mamački mix:

• Zimski mix:

30 posto kazeina,
15 posto laktalbumina,
10 posto eggalbumina,
10 posto glutena,
20 posto kukuruznog brašna,
15 posto sojinog brašna,
14 jaja na kg,
5 ml sladiła,
6 ml esterfruta,
20 ml Aminoblend Supreme,
2 g Betaina.

Tatjana Jalušić

DRUGI ŠPORTSKI SUSRET UHB HEP-a 1991. - 1995. MEMORIJAL BRANKO ANDROŠ - OPATIJA 2001.

NAJBOLJI BRANITELJI IZ SREDIŠNJE HRVATSKE

ŠPORTSKI predstavnici Regionalnog odbora za središnju Hrvatsku Udruge hrvatskih branitelja HEP-a 1991.-1995. zasluženo su osvojili veliki pokal, koji se dodjeljuje ukupnom pobjedniku u svim disciplinama na Drugom Memorijalu Branko Androš, održanom u Opatiji 5. i 6. listopada 2001. godine. Osvojili su prva mjesta u šahu i streljaštvu. Središnja Hrvatska posebice je dominirala u šahu, gdje su osvojili maksimalan broj bodova bez ijedne izgubljene partije i bez remija. Drugo mjesto pripalo je domaćinima iz zapadne Hrvatske koji su pobijedili u najpopularnijem športu - dakako - malom nogometu, te osvojili druga mjesta u streljaštvu i kuglanju, dok u šahu nisu ni nastupili. Kako su regionalni odbori južna i istočna Hrvatska imali na kraju turnira po devet bodova, redosljed na ljestvici odredila je pobjeda Juga u kuglanju.

Ovogodišnji športski susreti branitelja HEP-a završeni su podjelom priznanja i prigodnim druženjem u opatijskom hotelu Belveder na kojem je predsjednik Nezavisnih sindikata HEP-a Orlando Ortile govorio o pregovorima Uprave HEP-a i sindikata koji su, kako je rekao, radi nepopustljivosti Uprave završeni neuspjehom.

Inače, tradicionalne športske susrete hrvatskih branitelja, zaposlenika HEP-a, nazvane Memorijalom Branko Androš, po tragično preminulom hrvatskom branitelju i bivšem operativnom tajniku UHB HEP-a 1991.-1995. Branku Androšu, otvorio je predsjednik Udruge Stjepan Tvrdinić. Pozdravljajući sve sudionike skupa, pozivajući ih na fer i športsku borbu S. Tvrdinić je podsjetio na preminulog Branka Androša, kazavši da je bio pukovnik HV-a i dragovoljac Domovinskog rata u kojemu je ranjen, a preminuo je od posljedica ratnih stradanja. S. Tvrdinić se ukratko osvrnuo i na aktualno stanje u Hrvatskoj, apostrofirajući je kao nepovoljno za branitelje:

- Danas se ne odaje dužna počast hrvatskim braniteljima, oni se nastoje pretvoriti u građane drugoga reda. Zato vas pozivam na zajedništvo, da kao 1991. godine ne pitamo tako je u kojoj stranci, jer nam je i sada kao i tada bitna samo slobodna i demokratska Hrvatska.

Povijest nam je svijetla, sadašnjost nije, ali će nam budućnost biti svijetla ako ćemo govoriti istinu, uvijek, svugdje i svima, poručio je S. Tvrdinić podsjetivši da Udruga okuplja tri tisuće članova.

U ime predsjednika Uprave HEP-a Ive Čovića, kojeg su - kako je rečeno - poslovne obveze spriječile da prisustvuje Memorijalu, sudionike športskih natjecanja pozdravio je njegov izaslanik Radenko Rubeša iz Prijenosnog područja Opatija. Susretima je bila nazočna i obitelj pokojnog Branka Androša, a njegov sin Marin izveo je simbolično početni udarac na prvoj malonogometnoj utakmici turnira.

Ivica Tomić

Predsjednik UHB HEP-a 1991.-1995. Stjepan Tvrdinić, proglašivši otvorenim drugi po redu Memorijal Branko Androš, pozvao je branitelje na zajedništvo

Sudionike 2. športskih susreta hrvatskih branitelja iz HEP-a u ime predsjednika Uprave HEP-a Ive Čovića pozdravio je Radenko Rubeša

Ukupni pobjednici 2. športskih susreta hrvatskih branitelja iz HEP-a - športaši Regionalnog odbora središnja Hrvatska, pobjedici u šahu i streljaštvu

Domaćini, Regionalni odbor zapadna Hrvatska, pobjednici u najvažnijoj sporednoj stvari na svijetu - nogometu, ukupno drugi

Regionalni odbor za južnu Hrvatsku, treći u ukupnom plasmanu zahvaljujući kuglačima

Regionalni odbor za istočnu Hrvatsku, drugi u nogometu i drugi u šahu, a sveukupno četvrti

Najbolji u "balunu" - branitelji iz zapadne Hrvatske

Nogometaši Regionalnog odbora za istočnu Hrvatsku morali su se zadovoljiti drugim mjestom

Temperamentni jušnjaci teško su podnijeli tek treće mjesto u malom nogometu, ali oni su svake godine bez konkurencije prvaci u veselju, bez obzira na postignute športske rezultate

Ukupni prvaci iz Regionalnog odbora središnja Hrvatska u nogometu su bili tek četvrti

Najviše čunjeva oborili su jušnjaci

U šahu su uvjerljivo najbolji bili predstavnici središnje Hrvatske

Jedan od najstarijih sudionika susreta, ali i jedan od najboljih strijelaca u malom nogometu, Miljenko Baljak

Početni udarac na prvoj utakmici turnira između regionalnih odbora iz zapadne i središnje Hrvatske izveo je mali Marin, sin pokojnog Branka Androša

Zapisničar na malonogometnom turniru Ivica Brkljačić vrlo je važna osoba. Na sreću, premda su u njega upirali prstom, nije odlučivao on nego snalaženje igrača na terenu

U POSJETU HE ZELENi VIR

PRIZORI LJEPOTE I STRAHOTE SUROVE KRAŠKE PRIRODE

JEDNOG jesenskog nedjeljnog jutra s kraja listopada, skupina hrabrih - njih 52 - iz zagrebačkog dijela Hrvatske elektroprivrede (EL-TO Zagreb, TE-TO Zagreb, Toplinske mreže, PrP Zagreb, Elektra Zagreb i Stručne službe) zaputila se prema Skradu, u posjet HE Zeleni vir. Oni koji su dvojili zbog vremena, doživjeli su lijep i sunčan dan poput poklona, uz sve ono što im je darovao Gorski kotar u ovom dijelu godine.

Autobusom smo stigli do željezničke postaje u Skradu, a tada je uslijedilo četrdeset minuta spusta do izvora. A, tada...za sve što smo vidjeli najbolje je priložiti citat Ž.Poljaka: "Zeleni vir je značajna prirodna pojava. Okomita, 70 metara visoka stijena, osovila se između dva strma šumovita obronka, a pri njenom dnu je veličanstven spiljski portal. S vrha stijene prelijeva se u dubinu potočić i, raspršen u tisuće kapljica, ruši se do podnožja stijene pred otvor pećine. Pogled na Zeleni vir daje dojam kao da smo na ulazu u neki podzemni svijet. Ušavši u pećinu dolazimo u predvorje visoko i široko 30 metara. U drugom dijelu pećine razlilo se malo jezero zelene boje. Prirodnom ugodaju pećine smeta jedino betonska brana jezera, koja je izgrađena 1922. radi opskrbe hidroelektrane vodom. Centrala se nalazi stotinjak metara niže, a u njoj blizini je i mali hotel s restoranom. Potočić koji izvire u spiljskom jezeru zove se Curak, a ispod Centrale sastaje se s potokom Jasle i tvori lševnicu. Izlet u Zeleni vir obično se povezuje s izletom u Vražji prolaz".

VRAŽJI PROLAZ, JEDAN OD NAJDIVNIJIH PREDJELA NAŠE ZEMLJE

Dakako da smo prošli i kroz Vražji prolaz. Za one koji bi se sami odvažili na izlet poput našeg, a mi možemo

samo posvjedočiti da se to isplati iz više razloga, ponovno jedan citat istog autora:

"Od HE Zeleni vir put vodi uzvodno preko mostića i mimo Izletničkog doma. Stazom koja za pet minuta stiže do ulaza u kanjon Vražji prolaz, jedan od najdivnijih predjela naše zemlje. Ulazimo u kamenitu guduru, gdje uska staza postaje sve uža, dok konačno ne završi na umjetno podignutim galerijama i mostovima, jer više nema mjesta za stazu. Naokolo su raskidane stijene, a u dubini pod nogama šumni tok brzog planinskog potoka Jasle. Prizori ljepote i strahote surove kraške prirode! Put prelazi 7-8 puta s mosta na most, mjestimično preko uzdužne galerije, ispod koje se pjenu divlja bujica. Stijene su s obje strane tako stisnute, da se od neba vidi samo uzak trak. Put kroz taj polumračni pakao stijena i vodene stihije završava nakon četvrt sata kod nadstrešnice i izvora ispod ulaza u spilju Muževa hiža. Ulaz joj je 15 metara iznad razine potoka (320 m iznad mora). Za posjet je potrebno ponijeti svjetlo. Kroz veliki portal vijugavim podzemnim hodnikom dolazi se u dvoranu, u kojoj ima zanimljivih kamenica. Neke su pune vode. Od spilje nije potrebno vraćati se do Zelenog vira, već se može uspeti stazom što siječe serpentine šumskog puta i penje se do šumske ceste pod željezničkom prugom. Cestom lijevo mimo željezničke postaje - 1,5 km u Skrad".

Jedan dio skupine zagrebačkog dijela Hrvatske elektroprivrede ispred putokaza za Vražji prolaz

UZ POSTROJENJA HE ZELENi VIR-OSAMDESETOGODIŠNJAKE

Evo nas uz postrojenja munjare Zeleni vir, koja ove godine obilježava 80 godina rada. Naši kolege, koji rade u Hidroelektrani, ljubazno su nas dočekali i pokazali u postrojenju sve što nas je zanimalo. Najzanimljiviji dio priče, dakako, vezan je uz ljude. A, gdje su ljudi, puno je doživljaja, događaja i dosjetki. Tako, primjerice, zna se dogoditi da su zaposlenici HE Zeleni vir zbog loša vremena danima zarobljeni na radnom mjestu, zna se dogoditi i neželjen i neugodan susret sa zvijerima koje obitavaju u ovom podneblju. Ali, koliko imaju teškoća, toliko im je darovano ljepote, a sve za jednaku plaću HEP-a.

Hodali smo skoro tri sata i doista smo željno čekali ručak. A ručak u restoranu Zeleni vir se isplatio čekati (samo podatak da smo odličan ručak okrunili štrudlom od borovnice) Gorani su, svojim gostoprimstvom i ljubaznišću, potvrdili sve pozitivne priče koje ih krase.

Na povratku, naš autobus je mirisao na pjesmu i vrganje. I svi su pitali: kada ćemo opet...?

Josip Puljko

ČOVJEK ČOVJEKU MARIN MRDULJAŠ, VODITELJ PLOVNOG PARKA DP ELEKTRODALMACIJA U SPAŠAVANJU ŽIVOTA

JEDNA LJUDSKA PRIČA

AKO JE istina da čovjek svojim djelima oslikava sebe, onda ćemo mi ovom kratkom pričom samo prenijeti nekoliko poteza kistom s autoportreta Marina Mrduljaša, našeg kolege u splitskoj Elektrodalmaciji koji obavlja poslove voditelja plovnog parka i koji je, jednog kolovoškog jutra učinio nešto što nije našao u opisu tih poslova. A, priča započinje ovako.

Nalogom direktora, kojega su na Braču čekali hitni radni sastanci, Marin se s odmora na Šolti, rano ujutro zaputio gliserom HEP-a zvanim "Struja" prema Splitu. Direktor ga je očekivao u ACI-jevoj marini. Na ulazu u marinu začuo je zapomaganje i pozive u pomoć dviju žena sa šesnaestmetarskog jedrenjaka koji je plovio pod talijanskom zastavom. Gospođe su bile Splićanke, a kako se kasnije pokazalo i vlasnik broda. Marin je za trenutak zastao u dvojbi: "Hoću li tamo poći, a direktor me čeka?" ali je jednako brzo odučio. Prilazi brodu, a jedna od žena kaže da na rubu leži čovjek. Uspinje se, a čovjeka nema. S ruba broda on je pao u kabinu. Bio je bez svijesti s velikom, dubokom ranom na glavi. Marin je godine procijenio na 60 do 65.

- Lijevo oko bilo je živa rana i svugdje uokolo bilo je puno krvi. Kada sam mu prišao počeo je dolaziti k svijesti.

Rekao je da mu je eksplodirao akumulator u lice. Bio je poprskan kiselinom i koža lica već se počela mreškati. Jednim sam mu ručnikom umotao glavu, a drugim ovlaženim lagano brisao lice. Pitao sam čuje li me i vidi i kada sam dobio potvrđan odgovor zgrabio sam ga za ramena i podigao na palubu. Žene su već obavijestile Hitnu pomoć, ali su oni odgovorili da ne mogu stići, jer je marjanski tunel zbog nekih radova bio zatvoren. Pozvao sam jednog mladića, koji se tada zatekao na obali, da skoči u more i dopliva. Pomogao mi je da ga smjestimo u gliser. Obavijestio sam direktora o događaju i on je poručio da će otkazati svoje sastanke, a Hitnoj pomoći da nas čekaju u lučici na Zenti koja je odmah ispod KBC-a.

Marin je čovjeka, kojemu ni danas ne zna ime, malo imobilizirao, a mladić je pridržavao glavu, te su brzinom od

40 milja za deset minuta stigli na određište. Bolničko vozilo ih je već čekalo. Kasnije sam pitao za njega. Rekli su mi da je njegovom životu prijetila velika opasnost, da su izvedene tri operacije i da je izgubio oko. Čovjek je u bolnici ostao jako dugo i ja bih rado znao kako se on danas osjeća. Jer, ja i osoblje ACI-ja, bili smo neizmerno sretni što se sve uspješno završilo i što je jedan ljudski život spašen.

Mjesec dana nakon toga imao sam poziv sa Šolte od našeg elektromontera, F.Cecića da mu sin ima vanjski prijelom ruke. Trajekt u to doba više nije plovio i ja sam istim gliserom za pola sata prebacio obitelj u splitsku bolnicu.

Ali, ljetu još nije bio kraj. Sudbina je odlučila umiješati prste. Dok je susjedu gorio stan, Marin je uspio stići na vrijeme i gaseći svoju kupaonicu, ostao samo bez nje, ali ne i ostatka stana. A, u bračkom požaru taj mu je prst pomogao da vatra stigne do ruba njegova maslinika i tu zastane. On je to nazvao srećom u nesreći. A, mi bi ipak zaključili, kako to kaže Diderot, da je "najsretniji onaj čovjek koji je učinio sretnima najviše drugih ljudi."

V.Garber

Evo nas ispred Slavoluka pobjede

21. DAN, NEDJELJA, 6. KOLOVOZA 2001. GODINE

TRI PUTA HURA za gospodina Paula Dubrulea i gospodina Gerarda Pelissona, a evo i zašto. Oni su utemeljili Accor grupu, odnosno turistički, servis koji objedinjuje deset različitih hotelskih lanaca kojemu pripada i lanac hotela Formula 1. Hoteli F1 nalaze su u deset svjetskih zemalja, ali najviše ih ima u Francuskoj - skoro tri stotine. U Francuskoj ne postoji važniji prometni pravac ili mjesto u kojem nema spomenutih hotela (samo u Parizu ih je 57). Inače, to su hoteli nove generacije u kojima recepcije skoro nisu niti potrebne (rađe samo dva puta po dva sata dnevno u vrijeme doručka i ručka), jer sve ostalo možete obaviti potpuno sami na automatima koju podsjećaju na bankomate. Pomoću kreditnih kartica obavi se plaćanje, te se za uzvrat dobije papir na kojem se nalaze brojeve šifre za ulazak u hotel, odnosno broj sobe i šifra za ulazak u sobu. Sobe su trokrevetne i identične u svim hotelima. Spavanje se, znači, ne plaća prema broju ležajeva, već soba s tri ležaja bez obzira na broj gostiju - stoji prosječno 135 franaka. (1 FRF otprilike 1 HRK), što je vrlo prihvatljiva cijena za takav smještaj.

Savjet: Nađete li se ikad u Francuskoj, uhvati vas umor, primijetite putokaz prema hotelu F1, okrenite prema tom odmoru i nećete pogriješiti. I još nešto. U doljnjem desnom uglu putokaza nalazi se troznamenasti broj koji vam govori kolika je cijena noćenja upravo u tom hotelu.

I NA KRAJU - TO TREBA DOŽIVJETI!

U 8,30 sati krećemo iz Beauvaisa cestom N1 prema jugu. Do Pariza je prema karti preostalo još približno 75 km. Prvih 40 km prilazimo vrlo brzo u ugodnoj vožnji, no onda nailazimo na dio vrlo prometnog dijela autoceste, po kojoj niti smijemo niti želimo. Krećemo u obilazak tog dijela. No, na

Dolaskom u Pariz, Marko i ja uspješno smo završili put o kojem smo puno razgovarali, kojega smo dugo planirali, a - moram reći - i za koji smo naporno trenirali. Stoga u tom trenutku, vjerujem, nije bilo puno veseljih ljudi od nas.

DOLASKOM U PARIZ MARKO I JA USPJEŠNO SMO ZAVRŠILI PUT O KOJEM SMO PUNO RAZGOVARALI, KOJEG SMO DUGO PLANIRALI, A - MORAM REĆI - ZA KOJI SMO NAPORNO TRENIRALI I STOGA SADA NA KRAJU, NA SVIJETU NIJE BILO PUNO VESELJIH LJUDI OD NAS

obilasku ponovno problemi, jer je dio ceste u rekonstrukciji, pa onda slijedi obilazak obilaska. Ipak, nakon skoro 90 km dolazimo do Pariza. U Pariz ulazimo sa sjevera. Taj dio grada zove se Saint-Denis. Prisjećamo se svjetskog nogometnog prvenstva 1998. godine i uspjeha naših vaterenih na obližnjem stadionu.

Na savjet jednog slučajnog prolaznika krećemo prema zapadu, premda je to na prvi pogled puno dulji put ka centru, ali bi trebao biti puno jednostavniji. Glavne ceste kroz Pariz vode od zapada prema istoku i nazivaju se bulevari. Tražimo Bulevar Charles De Gaulle, koji nas dovodi na Trg Charles De Gaulle, odnosno Slavoluka pobjede. U nastavku je znamenita i opjevana Champs - Elysees (jednostavnije - "Šonzelize"). Krećemo prema Eiffelovom tornju vozeći se uz Senu.

Ručak u podnožju tornja trajao je kratko. Petnaest je sati i treba krenuti dalje prema istoku, odnosno dijelu grada koji se zove Bagnolet. Tamo se nalazi Međunarodni autobusni kolodvor. U žurbi smo. Ne bi bilo dobro zakasnuti, jer idući autobus za Zagreb kreće tek za pet dana (autobusi na relaciji Pariz - Zagreb voze petkom i nedjeljom).

Vozit ćemo se autobusima Autotransporta Rijeka, koji voze za tvrtku EUROLINES.

Rastavljam bicikle kako bi ih lakše ubacili u spremišta za prtljagu. Za Zagreb krećemo u 20,00 sati.

TRP 108,7 km (prijedeni put)

STP 5 sati, 35 min (vrijeme vožnje)

AVS 19,38 km/h (prosječna brzina)

Od Pariza preko Reimsa, Metea, Strasbourga i Münchena stižemo u Zagreb u ponedjeljak, 7. kolovoza 2000. godine u 16 sati.

Tijekom vožnje koja je trajala dvadeset sati skoro da nisam spavao. U glavi su se izmjenjivale slike, mjesta, ljudi i događaji s kojima sam se susretao u ovih dvadeset dana.

Do Pariza - još samo 38 kilometara

Ipak, to veselje nije dugo trajalo. Osjetila se određena praznina. Već ulaskom u autobus završilo je nešto, toliko lijepo i posebno, nešto što ja nisam u stanju opisati, jer to se jednostavno mora DOŽIVJETI.

Molim još samo nekoliko riječi, odnosno poziv u pomoć.

U većini europskih gradova velike su gužve, pa ipak je teško pronaći grad, velik približno kao Zagreb (10-20 km u promjeru) u kojem su gužve takve kao u Zagrebu. Najveću gužvu stvaraju automobili. U velikom broju automobila primjećuje se samo jedan putnik - vozač.

Laganom vožnjom biciklist prelazi 15 - 20 km/h., odnosno iz bilo kojeg dijela grada biciklist na glavni zagrebački trg dolazi za manje od pola sata.

Nije li to dovoljan argument za sve nas?

Mladen Gačeša,
zaposlenik EL-TO Zagreb

FOTAZAPAZAJ**POGLED S KOTE 700**

AKO dođete u prigodu voziti se cestom poetičnog naziva Jozefina na dionici od Senja prema Otočcu i Gospiću, nemojte propustiti zaustaviti se na perivoju Vratnik i pogledati unatrag prema moru i Senju, jer je vidik doista prekrasan. Zanimljivo je činjenica da za deset minuta vožnje po brojnim serpentinama od nulte točke dospijevate na 700 metara nadmorske visine odakle "puca" pogled na senjski kanal i otoke, a sam grad stisnut na izlazu iz klanca jedva se nazire.

Fotografija koju smo snimili za one koji još nisu bili na ovom vidikovcu ne svjedoči samo o ljepoti krajolika već i o nazočnosti HEP-a.

Ivica Tomić

